

BROWN BOOK

**THE BOOK WAS
DRENCHED**

**TEXT PROBLEM
WITHIN THE
BOOK ONLY**

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_198256

UNIVERSAL
LIBRARY

ಎಲ್ಲರ ಮೈಗೂ ಅಂದ !
ಎಲ್ಲರ ಕಣ್ಣಿಗೂ ಚೆಂದ !!

ಉಡುಗೆ ತೊಡಿಗೆ ಹಾಗಿರಬೇಕು.

ಸಿಕ್ಕು ಬಿಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಮೆಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.
ಎಲ್ಲರೂ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ

೩೩ ಆರ್. ಮಿಲ್ಸ್

(ಕೆ.ಎಸ್.ಟಿ.ಎಲ್ ಮ್ಯಾನ್ಯುಫ್ಯಾಕ್ಚರರ್ಸ್)

ಒಂದು ಸಲ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡಿ
ನಿಮಗೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಬಲು ಅಗ್ಗ ! ಬಾಳಿಕೆ ! ಅಂದ !

ಜಾಮರಾಜಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು.

—ಡಿ. ಆರ್. ಮಾಧವಕೃಷ್ಣಯ್ಯ ಮಾರೀಕರು

ಗಾಂಧೀ ಸಾಹಿತ್ಯ-೮

ನನ್ನ ಜೊತೆ ಗಾರರು

ನೋ. ಕ. ಗಾಂಧೀ

ಅನುವಾದಕರು.

ಸಿದ್ಧ ನಗರಾಳ್ಳಿ ಕೃಷ್ಣ ಶರ್ಮ

ರಾಮನ ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಬುಧ್ಧನ ಅನಂದ
ಕ್ರೈಶ್ಣನ ಪೀಟರ್, ಪೈಗಂಬರನ ಆಲಿ
ಗಾಂಧೀಜಿಯ ನೆರಳು

ಮಹದೇವ ಭಾಯಿಯು

ಸವಿ ನೆನಪಿಗಾಗಿ

ಮಗನಲಾಲ ಗಾಂಧೀ

ನನ್ನ ಸರ್ವಸ್ವಕ್ಕೂ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯೆಂದು ಯಾರನ್ನು ನಾನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೆನೋ ಅವನು ಇನ್ನಿಲ್ಲ ಮಗನಲಾಲ ಗಾಂಧೀ ನನ್ನ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪನೊಬ್ಬ ತನ ಮೊಮ್ಮಗ. ೧೯೦೪ ರಿಂದಲೂ ಮಗನಲಾಲ ನನ್ನ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನ ತಂದೆ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲರನ್ನೂ ನಮ್ಮ ಚಳುವಳಿಗೆ ಸಮ : ಬಿಟ್ಟರು. ಈ ತಿಂಗಳ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಜಮನಾಲಾಲ ಸೇತರ ಜೊತೆಗೆ ಮಗನಲಾಲ ಬಂಗಾಲಕ್ಕೆ ಹೋದ. ಬಿಹಾರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಜ್ವರ ತಗಲಿ, ೯ ದಿನ ಬೇನೆಯಿಂದ ಮಲಗಿ, ವ್ರಜಕಿಶೋರ ಪ್ರಸಾದರ ಕಾಹಿನ ತಂಪು ನೆರಳಲ್ಲಿ ಪಾಟ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾದ. ಪ್ರೀತಿ, ಕಾಶಲ್ಯಗಳು ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದಾದ ಶ್ರದ್ಧೆಯ ಆರೈಕೆಯೆಲ್ಲವೂ ಮಗನಲಾಲನಿಗೆ ಇತ್ತು. ಅದರೇನು ?

ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆಯಿಂದ ಮಗನಲಾಲ ೧೯೦೩ ರಲ್ಲಿ ನನ್ನೊಡನೆ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕಾಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಒಂದು ವರ್ಷದ ದಿನವಾದರೂ ಅವನು ತನ್ನ ಕಿರಾಣಿ ಅಂಗಡಿ ನಡೆಸಿದನೋ ಇಲ್ಲವೋ, ಬಡತನದ ವ್ರತವನ್ನು ತೊಡೆರೆಂದು ನಾನು ಮಾಡಿದ ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ ಮನಗೊಟ್ಟು ಫೀನಿಕ್ಸ್ ಅಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸೇರಿದ. ಆಗ ನನ್ನ ಕೈಹಿಡಿದವನು ಒಂದು ಸಲವಾದರೂ ತಪ್ಪಿದನೆ ? ತಡವರಿಸಿದನೆ ? ನಾಡಿನ ಸೇವೆಗಾಗಿ ತನ್ನ ಬಾಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸದೆ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ಅವನು ಕುಬೇರನಾಗಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಅಚ್ಚುಕೊಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟರೆ ಬಹುಬೇಗನೆ ಅಚ್ಚುಮಾಡುವ ಕಲೆಯ ಒಳಗುಟ್ಟಿನ್ನೆಲ್ಲ ಸುಲಭವಾಗಿಯೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡ. ಅವನ ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾದ ಯೋಗ್ಯತೆ, ನಿರಂತರ ಪರಿಶ್ರಮ ಅಂಥದು. ಹುಟ್ಟಿದಂದಿನಿಂದ ಒಂದು ಯಂತ್ರವನ್ನಾಗಲಿ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣವನ್ನಾಗಲಿ ಕಂಡವನಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಇಂಜಿನ್ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ಅಚ್ಚು ಯಂತ್ರದ ಬಳಿಯಾಗಲಿ, ಮೊಳೆ ಜೋಡಿಸುವ ಕೆಲಸದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಎಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟರೂ ಸರಾಗವಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. 'ಇಂಡಿಯನ್ ಒಪಿನಿಯನ್' * ನ ಗುಜರಾತಿ ವಿಭಾಗದ ಸಂಪಾದಕೀಯ ಕಾರ್ಯವೂ ಅವನಿಗೆ ಅಷ್ಟೇ ಸರಾಗವಾಗಿತ್ತು. ಫೀನಿಕ್ಸ್ ಅಶ್ರಮದ ಏರ್ಪಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹೇಸಾಯವೂ ಸೇರಿತ್ತು. ಸರಿ, ಮಗನಲಾಲ ಒಳ್ಳೇ ಬೇಸಾಯ ಗಾರನೂ ಆದ. ಅಶ್ರಮದ ಬೇಸಾಯದ ಪಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವನದೇ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿತ್ತೆಂದು

* ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಲೇಖಕಿಯೊಬ್ಬರ ಮಾರ್ಗ ಸಲ್ಲಿಕೆ.

ನನಗೆ ಅನಿಸುತ್ತದೆ. 'ಯಂಗ್ ಇಂಡಿಯಾ' * ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಅಹಮದಾಬಾದಿನಿಂದ ಹೊರಡಿಸಿದಾಗ ಅದರ ಮೊದಲನೆಯ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲೇ ಅವನ ಕೈವಾಡದ-ಎಷ್ಟು ಅಗತ್ಯ ವಾಗಿದ್ದು ಅಗ ಅ ಮಡಿತ-ಗುರುತು ಇದೆ ಎಂಬ ಸಂಗತಿ ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ.

ಮಗನಲಾಲನದು ದೃಢಕಾಯ. ತಾನು ನೆಚ್ಚಿಕೊಂಡ ಜೀವನಧರ್ಮವು ಏಳಿಗೆಗಾಗಿ ಅವನು ತನ್ನ ಆ ವಜ್ರ ಶರೀರವನ್ನು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿ ನನ್ನ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅವ ನಿಗೆ ತುಂಬ ಅಸ್ಥಿ. ಸದಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದ. ಸತ್ಯ ಶೋಧನೆಯ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಗೃಹಶಾಸ್ತ್ರಮಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವ್ರತಪಾಲನೆ ಅಗತ್ಯವೆಂದು ನನ ಒಡನಾಡಿಗಳಿಗೆ ನಾನು ತಿಳಿಸಿದಾಗ ಆ ಮಹಾವ್ರತದ ಚೆಲುವನ್ನೂ ಅವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನೂ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಗ್ರಹಿಸಿದವನು ಮಗನಲಾಲ. ನಾನು ಕಂಡ ಹಾಗೆ ಅದರಿಂದ ಅವನ ಪಾಲಿಗೆ ಘೋರ ತಪೋಜೀವನದ ಕಠಿಣ ಕಡನವೇ ಬುಡೊದಗಿದರೂ ವ್ರತವನ್ನು ನಡೆಸು ವುದರಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದ; ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಗೂ—ಬಲಾತ್ಕಾರವಾಗಿಯಲ್ಲ, ಗಾಳಿಯಿಂದ ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳಿ-ಆ ದೀಕ್ಷೆ ತೊಡಿಸಿ ಗೆದ್ದ.

ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮೊದಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾದಾಗ ಮಗನಲಾಲ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ನಾವು ಹೂಡಿದ್ದ ಕಡನಕ್ಕೆ ಸುಯಾದ ಅರ್ಥಗೌರವವುಳ್ಳ ಶಬ್ದ ಸಿಗದೆ ಅರ್ಥ ಸಾಲದ, ಅಪಾರ್ಥಕ್ಕೂ ಎಡೆಕೊಡಬಹುದಾದ Passive Resistance ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಅದರ ಹೆಸರಿಗಾಗಿ ಬಳಸಲು ಅವಕಾಶ ಕೊಟ್ಟ. ಆ ಕಡನದ ಅಂತರಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಸಂಹೋಗುವ, ಅದರ ಗೊತ್ತು ಗುರಿಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವ ಹೆಸರಿಗಾಗಿ ನಾನು ಪ್ರಯಾಸ ಪಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅವನೇ ನನಗೆ ಆ ಮಾತನ್ನು ಕೊಟ್ಟವನು 'ಸದಾಗ್ರಹ' ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಸೂಚಿಸಿ, ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ನನಗೆ ಅಗ ಅವನು ಬರೆದ ಕಾಗದ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ಒಪ್ಪುತ್ತ. 'ಪ್ರಾಕ್ಟಿಕ್ಸ್' ನಾನು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ವೆಂದು ಬದಲಾಯಿಸಿದೆ. ಆ ಜೀವನಧರ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರೀಕ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನೆಲ್ಲ ಮೆಟ್ಟಿಲು ಮೆಟ್ಟಿ ಲಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿ ತಾನು ಅರಿಸಿದ ಹೆಸರೇ ಸರಿ ಎಂಬ ಉಲಕಿಗೆ ಆ ಕಾಗದ ಓದಿದವರನ್ನೆಲ್ಲ ದಿಡದ ಹಾಗೆ ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಆ ಕಾಗದ ನಂಬಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ಅಗದಷ್ಟು ಚಿಕ್ಕದಾಗಿತ್ತು; ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಬೇಕೋ ಅಷ್ಟೇ ಮಾತು. ಅವನ ಕಾಗದಗಳೇ ಯಾವಾಗಲೂ ಪಾಗಿ.

ಕಡನಕಾರದಲ್ಲಂತೂ ಅವನು ಯಾವಾಗಲೂ ಬಳಲಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಬರುವ ಕೆಲಸಕ್ಕೂ ಹಿಂ ಡೆಗಿಡದಿಲ್ಲ. ಅವನ ದಿಟ್ಟತನದಿಂದ ಅವನ ಸುತ್ತಲಿನ ಜನಕ್ಕೆ ಭೈರೋತ್ಸಾಹಗಳು ತಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿತ್ತು. ಎಲ್ಲರೂ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಹೋದಾಗ, ಫೀನಿಕ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಸೆರೆಮನೆಗೆ

* 'ಫ್ರೆಂಚ್' ದೊಳಗಡೆಗೆ ಮೊದಲು ಗಾಂಧೀಜೀ ಹೊರಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಘಡ ಪತ್ರಿಕೆ.

ಹೋಗುವುದೆಂದರೆ ಒಂದು ಬಹುಮಾನ ಗೆಸ್ತಂತೆ ಎಂಬ ಹಾಗೆ ಆಗಿದ್ದಾಗ, ನನ್ನ ಇಷ್ಟ ದಂತೆ ಹಿಂದುಳಿದು ಅದಕ್ಕಿಂತ ಕಷ್ಟತರವಾದ ಕೆಲಸವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡ. ಹೆಂಗಸರ ದಳಕ್ಕೆ ಸೇರಲು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕಳಿಸಿದ.

ನಾವು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಮೇಲೆ ಈ ಅಶ್ರಮ*ಸ್ಥಾಪನೆ; ಆ ಪವಿತ್ರ ತತ್ವೋಮಯ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾದುದು ಅವನಿಂದಲೇ. ಇಲ್ಲಿ ಅವನ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದ ಕರ್ತವ್ಯ ತೀರ ಹೊಸತರದ್ದು, ಬಹಳ ಕಠಿಣವಾದದ್ದು. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೂ ಅವನು ಜಗ್ಗಲಿಲ್ಲ, ಸಾಧಿಸಿದ. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ ಅವನಿಗೊಂದು ಕಠಿಣ ಪರೀಕ್ಷೆಯೇ ಆಯಿತು. ಒಂದು ಗಳಿಗೆಯ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಸೋಲಿನ ಅಂಚಿಗೆ ಮುಟ್ಟುವಂತೆ ಹೊಯ್ದಾಡಿತು. ಒಂದೇ ಗಳಿಗೆ ' ಒಡನೆಯೆ ಒಲವಿಗೆ ಬೇಲಿಯಿಲ್ಲ ಮೆಂಬುದನ್ನು ಆರಿತುಕೊಂಡ. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರ ಬಾಳಿನ ಭವಜೆಯನ್ನು ರಾನೂ ಅನುಭವಿಸಬೇಕೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಿದ. ಮೇಲಿನ ವರ್ಣದವರೇ ರಾನೆ ಅವರ ಭವಜೆಗೆ ಕಾರಣ !

ಈ ಅಶ್ರಮದ ಯಂತ್ರತಾಳೆ ಫೀಸಿಕ್ಸಿನ ರೀತಿಯದ್ದಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ನಾವು ನೂಲುವುದು, ನೇಯುವುದು, ಹಿಂಜುವುದು, ಕಾಳುಬಿಡಿಸುವುದು ಇವನ್ನು ಕಲಿಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಹುತ್ತ ಹುಗನಲಾಲನನ್ನೇ ಮೊರೆಹೋದೆ ವಿಚಾರ, ಹಂಚಿಕೆಯೇನೋ ನನ್ನದಾದರೂ ಅದನ್ನು ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿದ್ದು ಅವನ'ಕ್ಕೆಗಳು. ನೇಯುವುದನ್ನೂ, ಹತ್ತಿಯು ಖಾದಿ ಅರಿವೆಯಾ ಗುವುದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಎಲ್ಲ ವಿಧಾನಗಳನ್ನೂ ಅವನು ಕಲಿತುಕೊಂಡ. ನಿಜವಾಗಿ ಮಗನ ಲಾಲ ಹುಟ್ಟು ಯಾಂತ್ರಿಕ.

ಅಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಗೋಪಾಲನೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡಿದೆವು. ಅತ್ಯುತ್ತಮದಿಂದ ಮಗನ ಲಾಲ ಆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿದ. ಗೋಪಾಲನೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಓದಿದ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹಸುವಿಗೂ ಒಂದು ಹೆಸರು ಇಟ್ಟ. ಅಶ್ರಮದ ದನಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಗಳಿಯನಾದ.

ಚರ್ಮಾಲಯದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಚಾಗಲೂ ಅವನು ಮನೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಕೊಂಚ ಉಸಿರಾ ಡಿಸುವಷ್ಟು ದಿಡುವು ದೊರೆತರೆ ಸಾಕು, ಚರ್ಮ ಹದಮಾಡುವ ಕಲೆಯ ವಿವರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಲಿಯಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿದ. ರಾಜಕೋಟೆಯ ಹೈಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲಿ ಪಡೆದ ಶಿಕ್ಷಣದ ಜೊತೆಗೆ ಅವನಿಗೆ ಅನುಭವದ ನಿಪುರ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಸಯಗಳು ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದುಬಂದವು. ಹಳ್ಳಿಯ ಬಡಗಿಗಳು, ನೇಕಾರರು, ರೈತರು, ಕುರುಬರು ಮುಂತಾದ ಸಾಧಾರಣ ಜನರಿಂದ ಅವನು ತಿಳಿವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ

* ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಾಹಿನಿ ಅಶ್ರಮ.

ಅಖಿಲ-ಭಾರತ ಚರಮಾ ಸಂಘದ Technical ಶಾಖೆಗೆ ಮಗನಲ.ಲ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿದ್ದ. ಮೊನ್ನೆ ವೆಂನ್ನೆ ಗ ಜರಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ನೆರೆಯ ಹಾವಳಿಯಾಗಾಗ ಹೊಸದಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ವಿಠಲಶ್ವರದ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ವಲ್ಲಭಭಾಯಿ ಅವನನ್ನೇ ಆರಿಸಿದ್ದ.

ಮಗನಲಾಲ ಬಳಿಗೆ ವಾರಿ ತ ದೆ. ತನ್ನ ಇಬ್ಬರು ಒಡುಗಿಯರನ್ನೂ ಒಬ್ಬ ಹುಡುಗನನ್ನೂ -ಯಾರಿಗೂ ಇನ್ನೂ ಪ ದುವೆಯಾಗಿಲ್ಲ-ದೆ ಶನೆ ವೆಗೆ ಮುಡಿಪಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಲು ಯೋಗ್ಯರಾಗುವಂತೆ ತಯಾರು ಮಾಡಿದ. ಅವನ ಎಂಗೆ ಕೇಶು ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಹಾಗೆಯೇ ತಾನೂ ಸಾಮಾನ್ಯರಾದ ಬರಗಿ ಕಮ್ಮಾರರನ್ನು ನೋಡಿ ಕಲಿತ ಯಂತ್ರ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಚಲೋ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದಾನೆ. ಆ ನ ಹಿರಿಯ ಮಗಳು ರಾಧೆ ಹದಿನೆಂಟು ವರುಷದ ಹುಡುಗಿ ಅರರು ಮೊನೆ ವೆನೆ ಪ್ರೀತ್ಯಾತ ತ, ವ ವಿಷಯವಾಗಿ ನಾಜೂ ಕಾದ, ಕಷ್ಟವಾದ ಕೆಲಸವೊ ದನ್ನು ಎಂಕಿಕ್ಕೊಂಡು ಬಿಡುಗಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಳು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣವೆಂದರೆ ಒಂದುದನ್ನು ಮಗನಲಾಲ ಲನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದ. ಅನೇಕ ಸಲ ಈ ವಿಷಯ ಗಿ ಅವರು ಉಪಾಧ್ಯಾಯರೊಡನೆ ಕ್ರದ್ಧಾಪೂರ್ಣವಾದ, ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕವಾದ ಚರ್ಚೆ ಮಾಡು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ.

ಅವನಿಗೆ ರಾಜಕೀಯ ವಿಚಾರವೇನೂ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಓದುಗರು ತಿಳಿಯ ಬಾರದ ಅವನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿ ಿಲ್ಲ. ಅವರಿ ಅವನು ಅಸಿಕೊಂಡದ್ದು ಸ್ವಾರ್ಥರಹಿತ ವಾದ ರಚನಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡನಕ್ಕ.

ಮಗನಲಾಲ ಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಾಗಿತ್ತು. ನನ್ನ ಕಾಲೂ ಕಣ್ಣು ಅವನೇ ಆಗಿದ್ದ. ನನ್ನ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಶ ಸ್ವಾವರ್ತನ ಸಮರ್ಥನೂ ಪರಿಶ್ರಮಿಡೂ ಅದೆ ಕಾರ್ಯ ಕರ್ತರ ನದಿಲ್ಲ. ದೂತ, ತತ ಶುಶ್ರಮಗಳು ಎಷ್ಟರವಟ್ಟಿಗೆ ಆಧಾರವೋ ಪ್ರಪಂ ಚಕ್ಕೇನು ಗೊತ್ತು? ಅವರ ಗ ಡನೂ ಉಂಟು, ಹೆಂಗಸೂ ಉಂಟು ಅವರೆಲ್ಲರಲ್ಲಿ ಮಗನಲ ಲನೇ ನನ್ನ ದ ಲಿ? ಶ್ರೇಷ್ಠರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ, ಉತ್ತಮರೂಳಗುತ್ತಮ, ಪರಿಶ್ರಮಿಡರಲ್ಲಿ ಪರಿಶ್ರಮಿಡ.

ಈ ಸಾಲುಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ ತನ್ನ ಬೇವಿನ ಗೆಡನೆ ಸಾವಿಗ ಗಿ ಮರುಗುತ್ತಿರುವ ವಿಧವೆಗು ಅಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅವಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸಾನೇ ವಿಧವೆಯಾದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪ ವ, ಅವಳೇನು ಬಿಟ್ಟು? ಮಗನ ಲಾಲ ನನ್ನ ಮಕ್ಕಳಿಗಿಂತ ನನಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರನಾಗಿದ್ದ, ಬೆಮ್ಮಿಯಾದರೂ ನನಗೆ ಅವನು ಮೋಸ ಮಾಡಿಲ್ಲ ; ಎಂದೂ ಕೈ ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಸತತೋದ್ಯೋಗದ ಮೂರ್ತಿಮಂತ ರೂಪ ಅವನು. ಆಶ್ರಮದ ಧನಸಂಪತ್ತಿ, ನೀತಿಸಂಪತ್ತಿ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಸಂಪತ್ತಿಗಳಿಗೆ ಇದ್ದಿರದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದವನು ಅವನು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ನನಗಿರುವ ಭೃಥವಾದ ನಂಬಿಕೆಯೇ

ನನ್ನ ಕಾಪು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮಗನಲಾಲನಂಥ ಜೀವಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ನನಗೆ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅವನ ಬಾಳು ನನಗೊಂದು ಸ್ಫೂರ್ತಿ; ನಿರೀಧರ್ಮದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಗಳ ಶಾಶ್ವತ ಪ್ರಮಾಣ. ತನ್ನ ಬಾಳನ್ನೂ ಬಂದರಡು ದಿನವಲ್ಲ, ಬಂದರಡು ತಿಂಗಳಲ್ಲ, ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ದೀರ್ಘಕಾಲದವರೆಗೆ - ಅದರ ಈಗಿಲ್ಲ? ಎಷ್ಟು ಅಲ್ಪ ಕಾಲ! - ನಾಡ ಸೇವೆ, ಲೋಕಸೇವೆ, ಅತ್ಯ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ, ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಎಲ್ಲವೂ ಒಂದೇ ಅರ್ಥದ ಬೇರೆಬೇರೆ ಮಾತು ಎಂಬುದನ್ನು ಮಗನ ಮೂಲ ನನ್ನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವ ಹಾಗೆ ಪ್ರಮಾಣಿಸಿ ತೋರಿಸಿದ.

ಮಗನಲಾಲ ಮರೆಯಾಗ. ಅದರ ಅವನ ಕೃತಿಗಳನ್ನ ಬದುಕಿದಾನೆ. ಕಷ್ಟದ್ದು ವರಿಗೆ ಅಶ್ರಮ ಧೂಳಿಯ ಕಣಕಣದಲ್ಲಿಯೂ ಅವನ ಕೃತಿಯು ಗುರುತು ಕಂಡೀತು.

ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ, ೨೪, ೧೯೨೮

ಲಾಲಾಜೀ ಚರಕಾಲ ಬಾಳಲಿ

ಲಾಲಾ ಲಜಪತರಾಯರು ದೇಹವಿಟ್ಟರು. ಲಾಲಾಜೀ ಚರಕಾಲ ಬದುಕಲಿ. ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಲಾಲಾಜಿಯಂಥ ಜೀವರು ಮುಗಿಲಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ಚಿಳಿಗುತ್ತಿರುವ ಕನಕ ಸಾಯಲಾರರು. ಲಾಲಾಜಿಯೆಂದರೆ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯೆಂಬ ಹಾಗೆ. ಹರಿಯಿಂದಲೂ ತಾಯ್ನಾಡ ಸೇವೆಯೇ ಅವರಿಗೆ ಧರ್ಮವಾಗಿತ್ತು. ಅವರ ದೇಶಾಭಿಮಾನವಾದರೂ ಸಂಕುಚಿತ ಶ್ರದ್ಧೆಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಡೀ ಜಗತ್ತನ್ನೇ ಅವರು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯೆಂದರೆ ಆತರ-ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯೇ ಸರಿ. ಯೂರೋಪಿನ ಜನರ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಅವರಿಗಿದ್ದ ಹಿತಕ್ಕೆ ಅದೇ ಕಾರಣ. ಅಮೆರಿಕಾದಲ್ಲೂ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲೂ ಅವರಿಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಜನ ಗೆಳೆಯರು. ಅಗಲೆಯರೆಲ್ಲ ಅವರನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲರು. ಆತೇ ಅವರಿಗೆ ಲಾಲಾಜಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರೀತಿ.

ಅವರು ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸ ನಾನಾ ತರವು. ಸಂಘಟನಾಕಾರ, ಧರ್ಮವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ತುಂಬಾ ಉತ್ಸಾಹ. ನಮ್ಮಲ್ಲನೇಕರಿಗೆ ಅದಂತೆ ಅವರ ಸಂಘಸುಧಾರಣೆಯ, ಧರ್ಮೋಜ್ಜೀವನದ ಉತ್ಸಾಹವೇ ಅವರ ಮುಖ್ಯರಂಗಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿ ತುಂಬಿತು. ಅವರು ರಾಜಕಾರಣಿಯಾಗಲು ಅದೇ ಕಾರಣ. ಪರದೇಶೀಗಳ ಅಧಿಕಾರದಿಂದ ನಾಡಿಗೆ ಮುಕ್ತಿ ದೊರೆಯದೆ, ತಾವು ಬಯಸಿದಂಥ ಸುಧಾ 'ಣೆ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಆಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಮ್ಮ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲೇ ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ನಮ್ಮಲ್ಲ ನೇಕರಿಗೆ ಅನಿಸಿದ ಹಾಗೆಯೇ, ಅದು ನಮ್ಮ ಬದುಕು ಬಾಳುವೆಯ ಎಲ್ಲ ಅಂಗಗಳಲ್ಲೂ ಹರಡಿ ಕೆಡಿಸುತ್ತಿರುವ ವಿಷ ಎಂದು ಅವರಿಗೆ ಅನಿಸಿತು.

ಲಾಲಾಜೀ ಇರದೆಯಿದ್ದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜಳುವಳಿ ಒಂಪಾದರೂ ಇಲ್ಲ. ಅಷ್ಟು ಕಣಿವಿಲ್ಲದುದು ಅವರ ಗೇವಾಸಕ್ಕೆ. ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು; ವಲಿತ ಜನರಿಗೆ ಗೆಳೆಯರಾದರು; ದಾರಿದ್ರ್ಯವನ್ನು ಕಂಡ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ ತಮ್ಮ ಕೈ ನೀಡಿದರು. ಯುವಕರ ಮೇಲಂತೂ ಅಸಾಧಾರಣ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಸಹಾಯವನ್ನು ಬೇಡಿ ಇಲ್ಲವೆನಿಸಿಕೊಂಡು ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಯುವಕನೇ ಇಲ್ಲ. ಲಾಲಾಜಿಯಿಲ್ಲದೆ ರಾಜಕೀಯ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಏನೂ ನಡೆಯುವ ಹಾಗೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ಹೇಳಿಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ತೊಂದರೆಯಾಯಿತು. ಕಷ್ಟ ಸಹನವು ನಮ್ಮವರಿಗೆ ರೂಢಿಯಾಗುವ ಮೊದಲೆ, ಅದೊಂದು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಪದ್ಧತಿಯಾಗುವ ಮೊದಲೆ ಅವರು ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದರು ಲಾಲಾಜಿಯದು ಮುಕ್ತ ಮನಸ್ಸಿನ ಬಾಳು. ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಅತಿ ಸ್ಪಷ್ಟಭಾಷಿ. ಅವರ ಆ ಸ್ಪಷ್ಟ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಅನೇಕ ಸಲ ಅಪರ ಗೆಳೆಯರಿಗೇ ಕಲಿನವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಪರನ್ನು ಟೀಕಿಸಿದವರನ್ನಂತೂ ಅಷ್ಟು ಸ್ತಂಭಿಸಿಬಿಡುತ್ತಿತ್ತು.

ನನ್ನ ಮುಸಲ್ಮಾನ್ ಗೆಳೆಯರು ಏನೇ ಹೇಳಲಿ, ಸಾನೇನೋ ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ: ಲಾಲಾಜೀ ಇಸ್ಲಾಮ್ ಧರ್ಮ ವಿರೋಧಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪರಿಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಅವರ ಬಯಕೆ. ಈ ಬಯಕೆಯನ್ನು ಇಸ್ಲಾಮ್ ದ್ವೇಷ, ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಮೇಲೆ ಹಗೆತನ ಎಂದು ಅಪಾರ್ಥ ಮಾಡಬಹುದೆ? ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ಗೆಳೆತನ ಬೆಳೆಯಬೇಕು ಎಂಬುದು ಅವರ ಆಸೆ; ಬೆಳೆಸಬೇಕು ಎಂಬುದು ಅವರ ಶ್ರದ್ಧೆ. ಅವರಿಗೆ ಬೇಕಾಗಿದ್ದುದು ಹಿಂದೂ ರಾಜ್ಯವಲ್ಲ, ಭಾರತೀಯ ರಾಜ್ಯ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಅಮಿತಿೋತ್ಸಾಹ. ಭಾರತೀಯರು ಎಂದವರಿಗೆಲ್ಲ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಮಾನತೆಯಿರಬೇಕೆಂದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಲಾಲಾಜಿಯ ಸಾವಿನಿಂದಲಾದರೂ ನಾವು ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ನಂಬಲು ಕಲಿಯಬೇಕೆಂದು ನಾನು ಬಯಸುತ್ತೇನೆ. ಭಯವೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಸಾಕು, ಅದನ್ನು ನಾವು ಸುಲಭವಾಗಿ ಕಲಿಯಬಹುದು.

ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಲಾಲಾಜಿಯ ಸ್ಮಾರಕವೊಂದು ಬೇಕೆಂದು ಜನ ಕೇಳಬಹುದು. ಹಾಗೆ ಕೇಳುವುದು ವಿಧಾಯಕ. ಸ್ಮಾರಕಗಳನ್ನೂ ನಾವು ಏರ್ಪಡಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಲಾಲಾಜೀ ಯಾವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬದುಕಿದರೋ ಯಾವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಪ್ರಾಣಕ್ಕಾಗ ಮೂಡಿದರೋ ಆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಯೇ ತೀರುತ್ತೇವೆಂಬ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳದೆ ಯಾವ ಸ್ಮಾರಕವೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗದು ಎಂದು ನನ್ನ ಸವಿನಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅವರ ಕಡೆಯ ಬಯಕೆ ಎರಡು ಸಮಗತಿ ತಿಳಿದುಬಂದಿದ್ದನ್ನು ನೆನದುಕೊಳ್ಳೋಣ. ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಗೌರವಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಯುವಕರ ಪಾಲಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿದ್ದಾರೆ ಲಾಲಾಜೀ. ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಲಾಲಾಜೀ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿತ್ತು ನಂಬಿಗೆಗೆ ಅರ್ಹರು ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ

ರೇನುಯುವಕರು ? ಅವರ ಹಿಂದೆ ಉಳಿದಿರುವ ಹಿರಿಯರನ್ನಿಕ್ಕೊಂಡ ನಾವು, ಗಂಡಸರು ಹೆಂಗಸರು, ನಮ್ಮ ದೇಶಭಕ್ತರ ಸಾಲಿಗೆ ಸಾಲೇ ಕಂಡ ಕನಸನ್ನು-ಅವರಲ್ಲಿ ಲಾಲಾಚಿಯೂ ಒಬ್ಬ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವ್ಯಕ್ತಿ-ನನಸಾಗಿ ಮಾಡಲು ಎಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಸರ್ವಪ್ರಯತ್ನವನ್ನೂ ಮಾಡೋಣವೆ ? ಹಾಗೆ ಮಾಡಿ ಲಾಲಾಚೀ ನಮ್ಮ ನಾಡಿಗರಾಗಿದ್ದು ದರ ಗೌರವವನ್ನು ನಾವು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಬೇಡವೆ ?

ತಾಯಿನಾಡಿನ ಏಳಿಗೆಗಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ತಮ್ಮ ಸರ್ವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ಸಾಧನೆಗೆಂದು ಅವರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ Servants of Peoples Society "ಲೋಕಸೇವಕ ಸಂಘ"ವನ್ನು ನಾವು ಮರೆಯಲಾದೀತೇ ? ಆ ಸಂಘದ ಬಗ್ಗೆ ಅವರು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ಆಸೆ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡದು. ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಂತದ ಮುಖಂಡರೂ ಕೆಲವರು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿ ಒಂದೇ ಗುರಿಗಾಗಿ ಒಂದೇ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ದುಡಿಯಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಬಯಸಿದರು. ಆ ಸಂಘ ಇನ್ನೂ ಎಳೆಯದು. ಹುಟ್ಟಿ ಬಹಳ ವರ್ಷವಾಗಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಈ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿಯನ್ನು ಹೃದಗೊಳಿಸಲು ಅವರಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾಲ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಅದು National Trust-ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸೊತ್ತು. (ರಾಷ್ಟ್ರವು ಅದನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಕಾಪಾಡಬೇಕು) ಅದರ ರಕ್ಷಣೆ, ಪಾಲನೆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಕರ್ತವ್ಯ.

೨೨-೧೧-೨೮

ವಿನೋಬಾ

ಯಾರು ಈ ವಿನೋಬಾ? ನಾನು ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಮರಳಿಬಂದಮೇಲೆ, ೧೯೧೬ರಲ್ಲಿ, ಕಾಲೇಜು ಬಿಟ್ಟು ಅಂಡರ್ ಗ್ರಾಜುಯೇಟ್. ದೊಡ್ಡ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಂಡಿತ. ಸಾಬರಮತಿ ಅಶ್ರಮ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ಕಾಲಕ್ಕೇ ಆತ ಅವರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ. ಅಶ್ರಮ ವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೊಳಗೊಬ್ಬ. ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಒಂದು ವರ್ಷ ರಜ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸಂಸ್ಕೃತಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ. ಮರಳಿ ಒಂದು ವರ್ಷದ ತುನಾಯ ಸುಮಾರು ಅದೇ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ, ಎಂದರೆ ರಜ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಆತ ಅಶ್ರಮದಿಂದ ಪಯಣ ಬೆಳೆಸಿದ ಗಂಟೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ, ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ಅಶ್ರಮದೊಳಗೆ ಕಾಲಿಟ್ಟ. ಅದಿನ ಆತ ಬರುವ ದಿನ ಎಂಬುಕು ನನಗೆ ಮರೆತುಹೋಗಿತ್ತು. ಅಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಶೌಚಕೂಪವನ್ನು ಬಳಿಯುವುದರಿಂದ ಮೊದಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಡಿಗೆ ಮಾಡುವುದಂವರೆಗೆ ಎಲ್ಲ ಹೃದ್ರಕಾಶ್ವಗಳನ್ನು ವಿನೋಬಾ ಮಾಡಿದಾನೆ. ಅವನ ನೆನಪಿನ ಜಲ ಅದ್ಭುತವಾದುದು. ಸ್ವಭಾವತಃ ವಿದ್ಯಾಸಕ್ತ. ಅದರೂ ನೂಲಿಲೆಕ್ಕೆ ತನ್ನ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಭಾಗ ಉಪಯೋಗಿಸಿದಾನೆ ಅವನ ಹಾಗೆ ನೂಲುವುದರಲ್ಲಿ ನಿಪುಣರಾದವರು ಕಡಮೆ. ಅವನಿಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ನೂಲಬೇಕು ಎಂಬ ತತ್ವದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಬಡತನ ಕಳೆದು, ಅ ನಿರ್ಜೀವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ

ಕಳೆ ತುಂಬಿಬಂದೀತು ಎಂದು ಅವನ ಅಸೆ. ವಿನೋಬಾ ಹುಟ್ಟಾ ಶಿಕ್ಷಕ. ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ದ್ವಾರಾ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡುವ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ರೂಪಗೊಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನೆರವಾಗಿದಾನೆ ನೂಲುವುದನ್ನು ಕೈಗಾರಿಕೆಯಾಗಿ ಕೈದುಕೊಂಡು ಒಂದು ಪರ್ಮ ಪುಸ್ತಕವನ್ನೇ ಬರೆದಿದಾನೆ ವಿನೋಬಾ. ಅದರ ವಿಚಾರ ಸಂಪದ ಕೀರ್ತಿ ಸ್ವತಂತ್ರ. ತುಂಬಾ ಹೊಸದು. ನೂಲುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಅಣಕವಾಡು ಕೆಲವರಿಗೆಲ್ಲಾ ಉತ್ತಮವಾಗಿ [ಬೇಸಿಕ್ ಶಿಕ್ಷಣ] ಬಳಿ ಉಪಯೋಗಕರವಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸುಖವಾದೀತೆ ಎಂಬುದು ಮನಮುಟ್ಟುವಂತೆ ಮಾಡಿದಾನೆ. ಕದರಿಂದ [ತಕಲಿ] ನೂಲು ತೆಗೆ ಏ.ವುಡಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಕ್ರಾಂತಿ ಮಾಡಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿದ್ದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಬಯಲಿಗೆಡೆದಿದಾನೆ ನೂಲು ವುದರಲ್ಲಿ ಅವನಷ್ಟು ಪೂರ್ಣ ಸಮರ್ಥರು ಇಡೀ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಅಂಥ ಅದ್ವಿತೀಯ.

ತನ್ನ ಹೃದಯದಿಂದ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ಪಂಕವನ್ನು ಎಳೆಸುತ್ತಾ ತ ತೋರಿದಾನೆ. ಜಾತಿಜಾತಿಗಳ ಸ್ನೇಹ ಐಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನನಗಿದ್ದಷ್ಟೇ ಶ್ರದ್ಧೆ ಅವನಿಗೆ ಇಸ ಮುವ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮ ಭಾವಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಕೊಂಡಿನ ಮೇಲೆ ಮಧ್ಯವನ್ನೊಡಲು ಒಂದು ವರ್ಷ ಮೀಸಲಿಟ್ಟಿದ್ದ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಒರಬೀ ನಡೆಯನ್ನು ಕ ತ. ತನ್ನ ನೆರೆಹೊರೆಯ ಮುಸ್ಲಿಮರ ಸಂಗಡ ಸರಸ ಸೌಹಾರ್ದವಿಡಲು ಈ ಭಾಷ ಭಾ ಸ ಅವನಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾಯಿತು.

ಅತ ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಕು, ಎಂಥ ತ್ಯಾಗವನೂ ದರೂ ಮಾಡಬಲ್ಲ ಶಿಷ್ಯರೂ ಸಂಗಾತಿಗಳೂ ಅನೇಕರಿಂದಾರೆ ವಿನೋಬಾಗೆ. ಕುಷ್ಠರೋಗಿಗಳ ಆಶೈಕಗಾಗಿಯೆ ತನ್ನ ಬಾಳನ್ನು ಮುಡುಪಾಗಿ ಇಟ್ಟ ತರುಣನೊಬ್ಬನನ್ನು ನಮಗೆ ಕೊಡಿದ್ದು ವಿನೋಬಾ. ಈ ತರುಣನಿಗೆ ವೈದ್ಯಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಏಕಾಗ್ರನಾದ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಕುಷ್ಠರೋಗಿಗಳ ಆರೈಕೆಯ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕ-ತು, ಅವನಿಗಾಗಿ ಹುಯಿಲೋಗ್ಯ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದಾನೆ. ಅವನ ಕೃಷಿಯಿಂದ ನೂಲಿನ ಜನ ರೋಗಿಗಳು ಗುಣಹೊಂದಿದಾರೆ. ಅವನೇಕ ಕುಷ್ಠರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಮುರಾರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೈಪಿಡಿಯನ್ನು ಬರೆದಿದಾನೆ. ವಿನೋಬಾ ವರ್ಧಮಾನ ಹಿರಿಯರನ್ನು ಬಹಳ ಕಾಲ ಹೊಜೆಗಾರನಾಗಿದ್ದ ಅತನ ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ ಸೇವಾಸಕ್ತಿ ಅವನನ್ನು ಮೊದಲು ವರ್ಧಾದ ಸನಿಯದಲ್ಲಿರುವ ಹಳ್ಳಿಯೊಂದಕ್ಕೆ ಎಳೆಯಿತು. ಈಗ ಇನ್ನೂ ದೂರ ಹೋಗಿ, ವರ್ಧಾಕ್ಕೆ ಐದು ಮೈಲಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ಪಾನಸ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದಾನೆ. ಅತ ತಯಾರುಮಾಡಿದ ಶಿಷ್ಯರ ಮೂಲಕ ಆ ಹಳ್ಳಿಯ ಜನರ ಗುರುತು ಪರಿಚಯ ಅವನಿಗೆ ಆಗಿದೆ.

ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಅತ್ಯಗತ್ಯ ಎಂಬುದು ಅವನ ಮನಸ್ತತ್ವ. ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಬಲ್ಲವ. ಅದರ, ಬಾದಿಯ ಮಧ್ಯದಿಂದ

ವಾಸ ರಚನಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವು ಹೊರತು ಹಳ್ಳಿಗರಿಗೆ ನಿಜವಾದ ಸ್ವತಂತ್ರತೆ ಸಿಗಲು ಎಂಥ ಅನುಕೂಲವೂ ಆಗಿಲ್ಲ. ಅಹಿಂಸೆಗೆ ರಾಜೀಯೋ ಸುಯೋಗ್ಯವಾದ ಬಾಹ್ಯಸಂಕೇತವೆಂದು ಅವನು ನಂಬಿದಾನೆ. ರಾಜೀಯಂತೂ ಅವನ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಂಗದಂತೆ ಬೆರೆತು ಹೋಗಿದೆ ಹಿಂದಿನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವನ್ನು ಗಳಲ್ಲಿ ಒಡಿಸಿ ಪಾಲಿಸಿಡಿದಾನೆ. ರಾಜಕೀಯರಂಗದಲ್ಲಿ ಎಂದೂ ಮುಂದೆ ಬಂದು ನಿಂತವನಲ್ಲ ಜನ ಕಿಕ್ಕಿರಿದು ತುಂಬಿದ ರಾಜಕೀಯರಂಗಕ್ಕಿಂತ ಸದ್ದಿಲ್ಲದ ರಚನಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯವೇ ಸವಿನಯ ಶಾಸನೋಲ್ಲಂಘನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯೋಗಕಾರಿ ಎಂದು ಈ ಕೆಲಸಗಾರರಲ್ಲಿ ಅವನು ಒಬ್ಬ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ರಚನಾತ್ಮಕ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಸಂವಿಧಾನವಿದ್ದರೆ, ಅದನ್ನು ಮಾಡದೆ, ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಪ್ರತಿರೋಧವು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸಂವಿಧಾನವಿದೆ.

೧೫-೧೦-೪೦.

—

ಕಿ ಶೋ ಲಿ ಲಾ ಲ

ಕಿಶೋಲಿಲಾ : ಮಕ್ಕಳವಾಲಾಂಧ ಕೆಲಸಗಾರರು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅತಿ ವಿರಳ, ಅಪರೂಪ. ಬೇಸರ ಬಳಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಅರಿಯದವನು ಆತ. ಹೀಗಿರುವುದೂ ಒಂದು ತಪ್ಪು ಎನ್ನುವಷ್ಟು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತನ ಆತನದು ಆತನ ಎಚ್ಚರಗಟ್ಟಿಗೆ ಬೀಳದ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಿಲ್ಲ ಗುಜರಾತಿಯಲ್ಲಿ ಚೆಲೋ ಜನಪ್ರಿಯರೇಳಿಕ, ವೇದಾಂತಿ. ಗುಜರಾತಿಯಲ್ಲೆಲ್ಲವನ್ನೇ ಮರಾರಿಯಲ್ಲೂ ಪಾಂಡಿತ್ಯ. ಜಾತಿ ಮತ ಪ್ರಾಂತ, ಯಾವ ಅಭಿಮಾನವೂ ಇಲ್ಲ; ದುರಭಿಮಾನವೂ ಇಲ್ಲ ಆತನಿಗೆ ಒಳ್ಳೇ ಸ್ವತಂತ್ರ ವಿಚಾರಶಾಲಿ. ಆತ ರಾಜಕಾರಣಿಯಲ್ಲ. ಹುಟ್ಟು ಸುಧಾರಕ. ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳ ಅಭ್ಯಾಸಿ ಆತನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮೂಢ ಮತಾಭಿಮಾನದ ಹರವಿಲ್ಲ ಆತನಿಗೆ ಜವಾಬ್ದಾರಿ, ಕೀರ್ತಿ ಎರಡೂ ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರೂ ಒಮ್ಮೆ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರಾಯಿತು, ಆತನ ಹಾಗೆ ಸಾಂಘಿಕ ಗೊಳಿಸುವವರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ ಗಾಂಧೀ ಸೇವಾ ಸಂಘಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಲು ಆತನನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕಾದರೆ ಬಹಳ ಕಷ್ಟವಾಯಿತು. ಆತನ ವಿಕಾಗ್ರ ಶ್ರದ್ಧೆಯೂ ಸತತ ಪರಿಶ್ರಮವೂ ಸಂಘಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ತಂದವು ಸಂಘದ ಉಪಯುಕ್ತತೆಗೂ ಅದೇ ಕಾರಣ ತನ್ನ ಅರೋಗ್ಯ ಕೆಡುವುದನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕವಿಡದೆ (ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕೆಲಸಗಾರರಲ್ಲಿ ಇದೇನು ಯೋಗ್ಯ ಲಕ್ಷಣವೆಂದು ನಾನು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ; ಅದು ಅವಗುಣ) ಸದಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಸುಲಭನಾಗಿದ್ದ. ಸಂಘಕ್ಕೆ ಕಿಶೋಲಿಲಾಲನ ಹೊರತು ಇನ್ನೊಬ್ಬರೂ ಇರಲಾರದು ಎಂಬುದು ನಿಜವೇ ? ಎಷ್ಟೋ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಎಷ್ಟೋ ನಿರ್ಭಯ

ರವಾನಿ ಸಂಘಕ್ಕೊಂದು ನಿಯಮಾವಳಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡಿದ. ಅಂಥ ಯಾವ ಸಂಸ್ಥೆ ಗಾ
ದರೂ ಅದು ಮಾದರಿಯಾಗಿದೆ.

ಕಿಶೋರಿಲಾಲನನ್ನು ಹೊಗಳಬೇಕೆಂದು ನಾನೀ ವಿವರಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ನನ್ನ
ಪ್ರತಿಭೆಗಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಸಂಘಕ್ಕೆ ಬಲ ಬರಲೆಂದು ಕಿಶೋರಿಲಾಲ ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ
ತೇದುಕೊಂಡಿದಾನೆ. ಅವನಂಥ ಕೆಲಸಗಾರರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ತ್ಯಾಗಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ
ಸಂಘ ರೂಪುಗೊಳ್ಳಬೇಡವೆ ?

೨೬-೨-೪೦.

ನಿಜವಾದ ದೀನಬಂಧು

ಅಂಡ್ರೊಸರ ಮರಣವಿಂಶ ಕೇವಲ ಇಂಗ್ಲೆಂಡು, ಹಿಂದುಸ್ಥಾನ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ,
ಇಡೀ ಮಾನವ ಜಾತಿಯೇ ಒಬ್ಬ ಯೋಗ್ಯಪುತ್ರನನ್ನು, ಯೋಗ್ಯ ಸೇವಕನನ್ನು ಕಳೆದು
ಕೊಂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಅವರ ಮರಣ ಭವದ ದುಃಖವನ್ನು ಹಿಂಗಿಸಿದ ಮುಕ್ತಿ, ಈ ಪ್ರಪಂಚ
ದಲ್ಲಿ ಅವರ ಅವತಾರ ಕಾರ್ಯದ ಭರತವಾಕ್ಯ. ಅವರ ಸಾಂಗತ್ಯದಿಂದಲೂ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂ
ದಲೂ ಉನ್ನತಿ ಪಡೆದ ಸಾವಿರಾರು ಜನರ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ಅವರ ಬಾಳು ಬದುಕಿಕೊಂಡಿದೆ.
ಚಾರ್ಲಿ ಅಂಡ್ರೊಸರು ಇಂಗ್ಲಿಷು ಜನರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅನಿಸುತ್ತಿದೆ
ನನಗೆ. ಅವರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಅಂಥ ಸುಪುತ್ರರಾಗಿದ್ದು ದರಿಂದಲೇ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಕ್ಕೂ ಪುತ್ರ
ರಾದರು. ಅವರು ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದುದು ಕೂಡ ಜಗದ್ಗೃಹಕ್ಕಾಗಿ, ತಮ್ಮ ಪ್ರಭು, ಧರ್ಮ
ಯೇಸುವಿಗಾಗಿ. ಸಿ. ಎಫ್. ಅಂಡ್ರೊಸರಿಗಿಂತ ಒಳ್ಳೆಯ ಮನುಷ್ಯರಾಗಲಿ ಜಲೋ
ಕ್ತಿಸ್ತಾನರಾಗಲಿ ನನಗೆ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಹಿಂದುಸ್ತಾನ ಅಪರಿಗೆ ದೀನಬಂಧು ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು
ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಒಪ್ಪಿತು ಅವರಿಗೆ ಅ ಬಿರುದು ! ಅವರು ನಿಜವಾಗಿ ದಲಿತರ
ಜೊಕ್ಕು. ಈ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಆ ದೇಶ ಈ ದೇಶವೆಂಬ ಭಾವನೆ ಇರಲಿಲ್ಲ; ಎಲ್ಲ ದೇಶ
ಗಳ ಬಹುಭಾಗವೂ ನಿಜವಾದ ಬಂಧು.

ಚಾರ್ಲಿ ಅಂಡ್ರೊಸರು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಯಾರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿರಲಾರದು.
ಗುರುವೇವರು ಅವರಿಗೆ ಪರಮಗುರುವಾಗಿದ್ದರು. ನಾವಿಬ್ಬರೂ ವತ್ತಿಣಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ
ಮೊದಲು ಕಲೆಹಾಗೆ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರಂತೆ ಬೆರೆತವು. ಕೊನೆಯತನಕ ಹಾಗೆಯೇ
ಇದ್ದವು. ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ನಡುವೆ ಸಂಕೋಚವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬ ಇಂಗ್ಲಿಷರನ, ಒಬ್ಬ
ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಿಯ ನಡುವಿನ ಗೆಳತನವಲ್ಲ ಅದು. ಅದು ಸತ್ಯಶೋಧಕರಿಬ್ಬರ, ಸೇವಕ
ರಿಬ್ಬರ ಗೆಳತನ. ಅಂಡ್ರೊಸರ ನೆನಪು ನನಗೆ ಪವಿತ್ರ ಸ್ಮೃತಿ. ನಾನೀಗ ಅದನ್ನು
ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಈ ಇಂಗ್ಲೆಂಡು-ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಗಳೆರಡರ ಸೇವಕನ ಸಾವಿನ ನೆನಪು

ಇನ್ನೂ ಹೊಸದಾಗಿರುವಾಗಲೇ, ನಮ್ಮಿಬ್ಬರಿಗೂ ಅಂಡ್ರೊಸರು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿರುವ ಸೊತ್ತಿನ ಬಗೆಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರೂ ನಾವೂ ಇಬ್ಬರೂ ಯೋಚಿಸಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಬಯಕೆ. ಉತ್ತಮ ಅಂಗ್ಲೀಯನಿಗಿದ್ದಷ್ಟೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಅಭಿಮಾನ ಅವರಿಗಿತ್ತು. ಆದೇ ರೀತಿ ಉತ್ತಮ ಭಾರತೀಯನಿಗಿದ್ದಷ್ಟೆ ಭಾರತ ಪ್ರೇಮವೂ ಅವರಿಗಿತ್ತು. ಮತ್ತೆ ಏಳಲಾರದಂತೆ ಮಲಗಿದ ಆ ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ 'ನೋಹನ್, ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಬಂತು, ಬರುತಾ ಇದೆ' ಎಂದರು. ಇಂಗ್ಲೀಷರೂ ಭಾರತೀಯರೂ ಮನಸು ಮಾಡಿದರೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಬರುವಹಾಗೆ ಮಾಡಲೂ ಬಲ್ಲರು. ಈಗ ರಾಜ್ಯ ಆಳುತ್ತಿರುವ ಜನರಿಗೂ, ಉಳಿದ ಮಾತುಬಾರಿ ಜನರಿಗೂ (ಇಂಗ್ಲಿಷರು) ಅಂಡ್ರೊಸರೇನು ಅಪರಿಚಿತರಲ್ಲ. ರಾಜಕೀಯ ಜ್ಞಾನವಿದ್ದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಭಾರತೀಯನಿಗೂ ಅಂಡ್ರೊಸರು ಗೊತ್ತು. ತತ್ಕಾಲಕ್ಕೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ತಪ್ಪನ್ನು ನಾನೆಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅವೆಲ್ಲ ಏನಿವ್ವರೂ ಮರೆತು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವೂ ಇರುವ ತನಕ ಅಂಡ್ರೊಸರ ವೀರಕೃತ್ಯಗಳಾವುದನ್ನೂ ಮೆರೆಯುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ನಮಗೆ ನಿಜವಾಗಿ ಅಂಡ್ರೊಸರಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯಿದ್ದರೆ ಅವರು ಯಾವ ಜನರ ಉತ್ತಮ ನಿರರ್ಶನವಾಗಿದ್ದರೋ ಅಂಥ ಇಂಗ್ಲಿಷ ಜನರನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಬಾರದು. ಉತ್ತಮರಾದ ಅಂಗ್ಲೀಯರೂ ಉತ್ತಮರಾದ ಭಾರತೀಯರೂ ಕಲೆತು, ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಸಮಾಧಾನವಾಗುವಂಥ ವಿನಾದರೊಂದು ಸುಪ್ರವೃಂದನ್ನು ಹೆಣೆಯಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಮಾಡುವವರೆಗೆ ಅಗಲದಂತೆ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಬೇಕು. ಆ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದೆ ಅಂಡ್ರೊಸರ ಪುಣ್ಯಸಂಪತ್ತು. ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಜಗತ್ತಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಹಿಂದೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸ್ಥಾನ ಸಿಗಲಿ ಎಂದು ಅವರು ಮಾಡಿದ ಅಸಂಖ್ಯವಾದ ಒಲವಿನ ಕೆಲಸಗಳನ್ನೂ ಅವರ ದಿವ್ಯ ಮುಖವನ್ನೂ ನೆನೆದರೆ ಇದೇ ಭಾಷವೇ ಬಲವಾಗಿ ಮೂಡಿ ಬರುತ್ತದೆ.

—೪—೪—೪—

ಹಕೀಂ ಸಾಹೇಬ ಅಜಮಲಖಾನ್

ಹಕೀಂ ಸಾಹೇಬ ಅಜಮಲ ಖಾನ್‌ರ ವಿಯೋಗದಿಂದ ನಮ್ಮ ತಾಯಿಸಾಡು ಒಬ್ಬ ನಿಜವಾದ ಸೇವಕನನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು. ಹಕೀಂ ಸಾಹೇಬರದು ಬಹುಮುಖವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ. ಬಡವರಲ್ಲಿಯೂ, ಸಿರಿವಂತರಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಸೇವೆ ಮಾಡಿದ ಬರಿಯ ಭಿಕ್ಷುಗಾರ್ಥಿಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಅವರು; ಅಸ್ಥಾನಿಕರಾದ ದೇಶಭಕ್ತರು. ಅವರ ಗಲವೆಲ್ಲ ಶ್ರೀಮಂತರ ನಡುವೆ, ರಾಜರ ನಡುವೆ ಕಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. 'ಅದರೂ ಅವರು ಹದಿನಾರಾಣೆ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವವಾದಿ. ಹಕೀಂ ಸಾಹೇಬರು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮುಸಲ್ಮಾನರು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಶ್ರೇಷ್ಠ ಭಾರತೀಯರೂ ಹೌದು. ಹಿಂದೂಗಳಾಗಲಿ ಮುಸ್ಲಿಮರಾಗಲಿ, ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಅವರಿಗೆ ಸಮಾನಪ್ರೀತಿ, ಅಂತರೇ 'ಹಿಂದೂ-ಮುಸ್ಲಿಮ'

ಶ್ವಾಸರೋಗದಿಂದಲೂ ಅವರಿಗೆ ೪ ಜನ ಗೌರವ ಪ್ರೇಮಗಳು ದೊರೆತಿದ್ದವು. ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಮ ಐಕ್ಯವೇ ಅವರ ಜೀವನದ ಉಸಿರು. ನಮ್ಮ ಅಂತಃಕಲಶಗಳಿಂದ ಅವರ ಬಾಳಿನ ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಹುಳಿ ಹಿಂಡಿದಂತಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗಾದರೂ ಅವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ನಾಡಿನಲಾಗಲಿ ತಮ್ಮ ಜನರಲಾಗಲಿ ನಂಬಿಗೆ ಕೆಡಲಿಲ್ಲ. ಕಟ್ಟಕಡೆಗೆ ಎರಡೂ ಸಮಾಜ ಏಕವಾಗಿಯೇ ತೀರಬೇಕೆಂದು ಅವರ ನಂಬಿಗೆ. ಅಂಥ ಅಚಲವಾದ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿದ್ದು ದರಿಂದಲೇ ಅವರು ಐಕ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಎಂದೂ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಕೊಂಚ ನಿರ್ಧಾನವಾಗಿಯೇ ಅದರೂ, ಕಡೆಗೆ ತಿಬ್ಬಿಯಾ ಕಾಲೇಜಿಗಾಗಬಹುದಾದ ನಷ್ಟ ವನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಅಸಹಕಾರಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದರು. ತಿಬ್ಬಿಯಾ ಕಾಲೇಜು ಅವರ ಶ್ರೇಷ್ಠರಚನೆ. ಆ ಕಾಲೇಜನ್ನು ಅವರು ಎಷ್ಟು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿದ್ದರೋ ಅವರ ಅಂತರಂಗ ಪರಿಚಯ ಭಾಗ್ಯವಿದ್ದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಗೊತ್ತು. ಹಕ್ಕೀಂಜಿಯ ಸಾವು ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ವಿವೇಕಶಾಲಿಯೂ, ದೃಢಚಿತ್ತನೂ ಆದ ಸಂಗಾತಿಯೊಬ್ಬನನ್ನು ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿತು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಆಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ನೆಚ್ಚುಬಹುದಾದ ಗೆಳೆಯನೊಬ್ಬ ಇಲ್ಲವಾದ ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ಏಕತೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಂತೂ ಹಕ್ಕೀಂಜೀ ನನಗೆ ಸದಾ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ. ಅವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಭಾವ ಪರಿಚಯ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪರಿಶೀಲನಾಶಕ್ತಿ, ಅವರ ವಿವೇಕ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದವು ಅದರ ಬಲದಿಂದ ಅವರು ಏನೇ ತೀರ್ಮಾನಮಾಡಲಿ, ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಅವು ಸರಿಯಾಗಿರಲೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವರಂಥ ಜನ ಎಂದಿಗೂ ಸಾಯಲಾರರು. ಅವರ ಮೈಯ ಮಣ್ಣು ನಮ್ಮ ನಡುವೆ ಇರದಿದ್ದರೂ ಅವರ ಜೀವ, ಅವರ ಆತ್ಮ ಯಾವಾಗಲೂ ನಮ್ಮ ನಡುವೆ ಇದ್ದೇ ಇದ್ದೀತು; ನಮ್ಮ ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ನಾವು ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾಡ ಬೇಕೆಂದು ಸದಾ ನಮಗೆ ಉಸಿರುತ್ತಲೇ ಇದ್ದೀತು. ಅವರ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ನಾವು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಸ್ಮಾರಕಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬಹುದು ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಮ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸದಿದ್ದರೆ ಅವರ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಯಾವ ಸ್ಮಾರಕವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರೇನು? ಅದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಲಾರದು. ಅವರು ಬದುಕಿದ್ದಾಗ ನಾವು ಮಾಡಲಾರದೆ ಹೋದುದನ್ನು ಅವರ ಸಾವಿನಿಂದಾದರೂ ಮಾಡುವಂತಾಗಲಿ; ದೇವರು ನಮಗೆ ಆ ರೀತಿ ಬುದ್ಧಿ ಕೊಡಲಿ.

ಹಕ್ಕೀಂಜೀ ಬರಿಯ ಕನಸುಗಾರರಲ್ಲ. ತಾವು ಕಂಡ ಕನಸಿಗೆ ರೂಪು ಕೊಡುವ ಶ್ರದ್ಧೆ, ಸಾಹಸ ಉಳ್ಳವರು. 'ತಿಬ್ಬಿಯಾ ಕಾಲೇಜಿ' ನ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಧನ್ಯಂತರಿ ವಿದ್ಯೆಯ ಕನಸಿಗೆ ಮೈಕೊಟ್ಟಂತೆ ತಮ್ಮ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ವಪ್ನವನ್ನು ಕೆಲವುಬಿಟ್ಟಾಗಲೂ ರೂಪಿಸಲೆಂದು 'ಜಾಮಿಯ ಮಿಲಿಯಾ' ವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಥೆ ಮುಂದು, ಆ ಪ್ರಯತ್ನ ಅಳಿಸಿಯೇ ಹೋಗುವ ಸಂದರ್ಭ ಬಂದಿತ್ತು. ಆ ಸಮಯ ದಲ್ಲಿ ಹಕ್ಕೀಂಜೀ ಒಬ್ಬರೇ; ಅಸಹಾಯರು. ಅದರೂ ಬಿಡದೆ ಅದನ್ನು ಅಲಿ-ಡದಿಂದ ಕೈಕತ್ತಿಗೆ ಹಿಡಿದರು; ಅಲ್ಲಿಂದಲಿಗಿಂತ ಕಂಡದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಕಷ್ಟ ಮತ್ತಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿತು.

ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆಯಂತೂ ಕಾಲೇಜಿನ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ತಾವೇ ಪೂರಾ ಜೊತೆಗಾರ ರಾದರು. ತಾವೇ ಕೈಯಿಂದಲಾದರೂ ಕೊಡಬೇಕು, ಇಲ್ಲವೆ ತಮ್ಮ ಗೆಳೆಯರಿಂದ ಚಂದಾ ಎತ್ತಿ ಕೊಡಬೇಕು, ಹೀಗಾಯಿತು. ಸದ್ಯ ಆ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಭದ್ರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಹಣದ ತೊಂದರೆಯಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡುವುದೇ ನಮ್ಮನಾಡು ಅವರಿಗಾಗಿ ಕೊಡಲೇ ಕಟ್ಟಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯವಾದ ಸ್ಮಾರಕ.

೫-೧-೨೮.

ಬಂಗಾಲ ಸಿಂಹ

ಸುರೇಂದ್ರನಾಥ ಬ: ನರ್ಜಿಯ ಸಾವಿನಿಂದ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರೇತದಲ್ಲಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ಒಲಕ್ಷಣ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದ್ದ ಮಹಾವ್ಯಕ್ತಿಯೊಂದು ಇಲ್ಲದಂತಾಯಿತು. ಈಚೆಗೆ ಹೊಸಕಾಲದ ಅದರ್ಶ ಅಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು ತಲೆದೋರಿ, ಅವರು ಹಿಂದೆ ನಿಂತಹಾಗೆ ಅದರೆ ತಾನೆ ಏನು ? ಈಗ ನಾವು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಹಿಂದಿನ ಪುಣ್ಯದ ಫಲ ಸುರೇಂದ್ರನಾಥರಂಥ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಮೊದಲಿಗರು ಮಾಡಿದ ಅನೂಲ್ಯ ಸೇವೆಯ ಬಲವಿರದಿದ್ದರೆ ಇಂದಿನ ಅದರ್ಶ, ಅಕಾಂಕ್ಷೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಪ್ರವಂಚದ ಪೀಡಪೂಜೆ ಅವರಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತಿತ್ತು ; ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅವರ ಸಲಹೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಅವರ ವಾಗ್ಮಿತೆಯಂತೂ ಜನರನ್ನು ಮಂತ್ರಮುಗ್ಧರಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು ಬಂಗಾಲ ವಿಭಜನೆಯ ಕಾಲದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ನೆನೆದರೆ ಆ ಚಳುವಳಿಗೆ ಸುರೇಂದ್ರನಾಥರು ಸಲಿಸಿದ ಸಾಟಿಯಿಲ್ಲದ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಹೆಮ್ಮೆಗೊಳ್ಳದೆ, ಕೃತಜ್ಞತೆ ತೋರದೆ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವೆ ? ಆಗಲೆ ನಾಡುಗರು ಅವರಿಗೆ ಸರೆಂಡರ್ ನಾಟ್* ಎಂಬ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಬಿರುದನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ವಿಭಜನೆಯ ಕಾರ್ಗತಲೆ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಕವಿದಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸುರೇಂದ್ರನಾಥರು ಧೃತಿಗೆಡಲಿಲ್ಲ, ಆಸೆ ತೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಆ ಚಳುವಳಿಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ಸರ್ವಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿದರು. ಅವರ ಹುರುಪು ಇಡೀ ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹರಡಿತು ಅಗಿಹೋಯಿತು ಎಂಬ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಅಗದಂತೆ ಮಾಡುವ ಅವರ ಸಂಕಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಸಡಿಲವಾಗಲಿಲ್ಲ. ನಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಧೈರ್ಯ ಸ್ಥೈರ್ಯಗಳ ಪಾಠವನ್ನು ಕಲಿಸಿದವರು ಅವರೇ. ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಅಂಜಬಾರದೆಂಬುದನ್ನು ಕಲಿಸಿದರು. ವಿದ್ಯಾಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅವರು ಮಾಡಿದ ಸೇವೆ ರಾಜಕೀಯ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸೇವೆಗಿಂತ ಕಡಮೆ

* ಸುರೇಂದ್ರನಾಥರ ಹೆಸರಿನ ಇಂಗ್ಲಿಷು ಅಕ್ಷರದ ಶೇಷ Surrender Nath : Surrender Not ಇಂಗ್ಲಿಷು ಜನರ ಉಚ್ಚಾರ ಹೀಗೆ ಇತ್ತು ; ಅದನ್ನೇ ಜನ ಹೀಗೆ ತಿರುಗಿಸಿದರು.

ಯಶಸ್ಸು. ರಿಪನ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಜನ ತರುಣರು ಅವರ ನಿಜಸಹವಾಸದ ರುಚಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಉಚ್ಚ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದರು. ಒಳ್ಳೆಯ ನಿಯಮನಿಷ್ಠ ಸ್ವಭಾವ. ಆ ಶಿಸ್ತೇ ಅವರಿಗೆ ಆರೋಗ್ಯ, ಬಲ, (ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಲೆಕ್ಕದಲ್ಲಿ) ದೀರ್ಘಾಯುಸ್ಸನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತು. ಕೊನೆಯತನಕ ಅವರ ಬುದ್ಧಿಬಲ ಕುಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ 'ಬಂಗಾಲಿ' ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ೭೭ನೆ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕೊಠಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದೆಂದರೆ ಅವರ ಧೈರ್ಯವೆಷ್ಟಿರಬೇಡ ! ತಮ್ಮ ದೇಹಶಕ್ತಿ ಕುನೋಬಲಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ವಿಶ್ವಾಸವಿತ್ತು. ಎರಡು ತಿಂಗಳ ಕೆಳಗೆ ಬರಾಕ್ ಪುರದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಅವರ ಸಂದರ್ಶನ ಭಾಗ್ಯ ದೊರೆತಾಗ ೯೧ ವರ್ಷದವರೆಗೆ ತಾವು ಬದುಕುತ್ತಿದ್ದಾಗಿಯೂ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ತಮ್ಮ ಮನಶ್ಚಕ್ತಿ ಸಡಿಲವಾಗುವುದರಿಂದ ಅಮೇಲೆ ಬದುಕಿರಲು ಇಷ್ಟು ವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಹೇಳಿದರು. ಆದರೆ ವಿಧಿಯ ಇಷ್ಟ ಬೇರೆಯಾಗಿತ್ತು. ಮುನ್ನೂರ್ಚೆಯನ್ನೇ ಕೊಡದೆ ವಿಧಿ ಅವರನ್ನು ಕಿತ್ತು ಕೊಂಡು ಹೋಯಿತು. ೬ನೆ ತಾರೀಖು ಗುರುವಾರ ಮುಂಜಾನೆಯ ತನಕ ಹೀಗಾದೀತೆಂಬ ಸೂಚನೆ ಕಂಡುಬರಲಿಲ್ಲ. ಸುರೇಂದ್ರನಾಥರ ದೇಹ ಇನ್ನಿಲ್ಲವಾದರೂ ಅವರು ಮಾಡಿದ ದೇಶಸೇವೆ ಎಂದಿಗೂ ಮರೆಯಲಾರದುದು. ಹೊಸ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವನ್ನು ರೂಪುಗೊಳಿಸಿದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬರೆಂದು ಅವರ ನೆನಪು ಎಂದಿಗೂ ಉಳಿದೀತು.

ಆ ಶ್ರಮ ಭಜನೆ

ಆಶ್ರಮ ಭಜನೆ ಬಹಳ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಅದು ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಆಶ್ರಮ 'ಭಜನಾವಳಿ' ಗೆ ಎಷ್ಟೋ ಮುದ್ರಣಗಳಾಯಿತು; ಇನ್ನೂ ಗಿರಾಕಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಈ ಭಜನ ಹುಟ್ಟಿದುದರಲ್ಲಾಗಲಿ ದಳಿದುದರಲ್ಲಾಗಲಿ ಕೃತಕ ವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭಜನೆಗೂ ಪೂರ್ವೇತಿಹಾಸವಿದೆ. ಭಜನಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ಕೀರ್ತನೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮಸ್ತಿಂ ಸೂಫಿಗಳ, ಫಕೀರರ ಭಜನೆ ಪದಗಳೂ, ಗುರು ನಾನಕನ ಕೀರ್ತನೆಗಳೂ, ಕ್ರೈಸ್ತನ ಗೀತೆಗಳೂ ಇವೆ ಈ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಧರ್ಮವೂ ತನ್ನ ಶಸ್ತ್ರ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಂತಿದೆ.

ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಚೀನೀ, ಬರ್ಮೀ, ಯಹೂದೀ, ಸಿಂಧಳೀ, ಮುಸ್ಲಿಂ, ಪಾರ್ಸಿ, ಐರೋಪ್ಯರು, ಅಮೆರಿಕದವರು—ಎಲ್ಲರೂ ಕೆಲಕೆಲವು ಕಾಲ ಇದ್ದಿದ್ದಾರೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ೧೯೩೫ ರಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಮಗನವಾಡಿಗೆ ಇಬ್ಬರು ಜಪಾನೀ ಸಾಧುಗಳು ಬಂದರು. ಜಪಾನೀಸರ ಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ವೇಳೆಗೆ ಅವರಲ್ಲೊಬ್ಬ ಸಾಧು ನನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲೇ ಇದ್ದ. ಸೇವಾಗ್ರಾಮದ ಸಮ್ಮಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅತ ಬಳಿ ಅದರ್ಶ ಸಹ

ಚಾರಿಯಾಗಿದ್ದ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೆಲಸದಲ್ಲೂ ಆತನಿಗೆ ಉತ್ಸಾಹ. ಆತ ಯಾರೊಡನೆ
ಯೂ ಜಗಳವಾಡಿದಂತೆ ನಾ ಕೇಳಿದುದಿಲ್ಲ. ಸದ್ವಿಮಾಡದೆ ಸೇವೆಗೈವ ರೀತಿ ಆತ
ನದು. ತನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದಷ್ಟು ಹಿಂಜಿ ಕಲಿತ. ಹಿಡಿದ ವ್ರತವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದರಲ್ಲಿ
ಬಹಳ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟು ಮನುಷ್ಯ ದಿನವೂ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಂಜೆ, ಎರಡೂ ಹೊತ್ತು ತನ್ನ ನಗಾರಿ
ಸಮೇತ ತನ್ನ ಮಂತ್ರ ಹೇಳುತ್ತ ಆತ ಅಶ್ರಮದಲ್ಲಿಲ್ಲ ಓಡಾಡುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ನೋಡಬಹು
ದಾಗಿತ್ತು. ಸಾಯಂ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಆತನ ನವ್ಯೋಹೋರಂ ರೇಂಗೇ ಕ್ಯಾಂ-
ಅದರೆ ನಮಸ್ತೇ ಬುದ್ಧಾಯ, ಸತ್ಯಧರ್ಮವಾತಾಯ ಎಂದು-ಮಂತ್ರದಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂ
ಭವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮುನ್ನೂರನೆಯವರೆಗೆ ಕೊಡದೆ ಏಕಾಏಕಿ ಪೋಲೇಸರು ಬಾದು ಆತನನ್ನು
ಅಶ್ರಮದಿಂದ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಆ ಹೊತ್ತು ಆತ ಹೇಗೆ ಆ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ
ಸಿದ್ಧವಾದನೋ ; ಆಗ ಆತ ತೋರಿದ ಪೂರ್ಣ ಅನುಸಕ್ತಿ, ನಿಗ್ರಹ, ಶೀಘ್ರತೆಯೋ,
ಯಾವುದನ್ನೂ ನಾ ಮರೆತುಲಾರೆ. ತನ್ನ ಇಷ್ಟಮಂತ್ರವನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸಿ, ತನ್ನ ನಗಾರಿ
ಯನ್ನು ಸನ್ನ ಬಳಿ ಎಟ್ಟು ಕೊರೆಯುಹೋದ “ನೀನೇನೂ ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತಿ
ದೀಯೆ ; ನಿನ್ನ ಮಂತ್ರ ಮಾತ್ರ ಅಶ್ರಮಭಜನೆಯಲ್ಲ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಸೇರಿಕೊಂಡೀತು,
ತಮ್ಮ” ಎಂಬ ಮಾತು ತುನಾಗಿಯೇ ನನ್ನ ಬುರುಲ್ಲಿ ಹೊರಟಿತು. ಅಂದಿನಿಂದ
ಆತ ನಮ್ಮ ನಡುವೆ ಇರದಿದ್ದರೂ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಂಜೆ ಎರಡೂ
ಹೊತ್ತು, ಆ ಮಂತ್ರವೇ ಅದಿಲ್ಲೋಕ ನನಗೊತೂ ಅದು ಸಾಧು ಕೇಶವನ ಪವಿತ್ರ
ಚಾರಿತ್ರ್ಯ, ಏಕಾಗ್ರಭಕ್ತಿಯ ನಿರಂತರ ಜ್ಞಾಪಕ ಚಿಹ್ನೆ. ಆ ಪವಿತ್ರ ಸ್ಮಿತಿಯಲ್ಲಿಯೇ
ಅದರ ಶಕ್ತಿಯಿದೆ.

ಸಾಧು ಕೇಶವ ನಮ್ಮ ನಡುವೆ ಇರುವಾಗಲೇ ಬೀಬಿ ರೈಹಾನಾ ತಯ್ಯಬಿ
ಕೂಡ ಸೇವಾಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಇರಲು ಬಂದಿದ್ದಳು. ಆಕೆ ಶ್ರದ್ಧಾವಂತ
ಮುಸ್ಲಿಂ ಎಂದು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಆಕೆಯ ತಂದೆ-ಅ
ಶ್ರೇಷ್ಠಜೀವ-ಸಾಯುವ ಮೊದಲು ಆಕೆಗೆ ಕೊರಾಕಿ-ಪರ್ವಣದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಪಾಂಡಿತ್ಯ
ವಿತ್ತೆಂಬುದು ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಗುಜರಾತಿನ ರತ್ನ ತಯ್ಯಬ್ಬಿ ಸಾಹೆಬ್ ಗತಿಸಿದಾಗ ಅವರ
ಕೋಣೆಯ ಆ ಭೀಕರ ನೀರವತೆಯು ಆಳುವಿನ ದನಿ ಭಂಗಗೊಳಿಸಲಿಲ್ಲ ; ರೈಹಾನಾ
ಬೀಬಿಯ ಇಂಪಾದ ಕೊರಾನ್ ಗಾನ ಆ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅವ್ವಾಸ್
ತಯ್ಯಬ್ಬಿಯಂಥವರಿಗೆ ಮರಣವಿಲ್ಲ. ಅವರು ಹಾಕಿ ಕೊಟ್ಟ ದೇಶಸೇವೆಯ ಮೇಲ್ವಂಗಿ
ಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಚಿರಜೀವಿಗಳಾಗಿವಾರೆ, ಅಮರರಾಗಿದಾರೆ. ಬೀಬಿ ರೈಹಾನಾ ಪರಿಣತ
ಮತಿಯಾದ ಗಾಯಿಕೆ, ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಎಷ್ಟೋ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವಳು. ದಿನವೂ
ಹಾಡು ಹಾಡಿ ಕೊರಾಕಿ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಇಂಪಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅಶ್ರಮವಾಸಿಗಳ
ಲ್ಲಿ ಕಲಿತುಕೊಳ್ಳುವವರಿಗೆ ಕೆಲವು ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಕಲಿಸಲು ಹೇಳಿದೆ. ಸಂತೋಷ
ದಿಂದ ಆಕೆ ಕಲಿಸಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದವರೆಷ್ಟೋ ಜನ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋದ ಹಾಗೆ

ಅಕೆಯೂ ನಮ್ಮಲ್ಲೊಬ್ಬಳಾಗಿಹೋಗಿದ್ದಳು. ತನ್ನ ಗಡುವು ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ರೈಹಾನಾ ಹೊರಟುಹೋದಳಾಗಲಿ ಅಕೆಯ ಜೀವದ ಕಂಪು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿಹೋಯಿತು. ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ 'ಅಲ್ ಫತೇಹ' ಅಶ್ರಮ ಭಜನಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಈಗ ಸೇರಿದೆ.

೨-೨-೪೨

ಸೇತ ಜಮನಾಲಾಲ್ ಬಜಾಜ್

ಸೇತ ಜಮನಾಲಾಲ್ ಬಜಾಜರನ್ನು ಅಹುತಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಾಗ ಮೃತ್ಯು ಉದಾತ್ತ ಜೀವವನ್ನೇ ಅಹುತಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು. ಹಣವಂತನು ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿಗೆ ಬರೀ ಪಾರುಪತ್ತೆಗಾರರಾಗಬೇಕೆಂದು ನಾ ಬರೆದಾಗೆಲ್ಲ ಈ ಕುಬೇರ ಚಕ್ರ ವರ್ತಿಯ ನನ್ನ ಲಕ್ಷ್ಯವಾಗಿದ್ದುದು. ಅತನ ಧರ್ಮದರ್ಶಿತ್ವ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿರದಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಣೆ ಆತನಲ್ಲ, ನಾನು. ನಾನೇ ಆತನನ್ನು ತಡೆದು ಉತ್ಸಾಹ ಭರದಲ್ಲಿ ಏನನ್ನಾದರೂ ಮಾಡಿ ತರುವಾಯ ಶಾಂತಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿತಪಿಸುವಂಥ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಯಾದರೂ ಆತ ಹಾಕದಿರಲಿ ಎಂದು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆತನ ಸರಳತೆ ಸಾಟಿಯಿಲ್ಲ ದುದು ; ಸ್ವಯಮೇವವಾದುದು ತನಗಾಗಿ ಎಂದು ಆತ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಮನವೆನೆಯೂ ಭಕ್ತವಾಯಿತು. ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಯಾಗಿ ಆತ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಕಾಣಿಕೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ರೀತಿಯದು. ರಾಜಕೀಯ ಚರ್ಚೆಯೆಲ್ಲಾ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಜ್ಞಾಶಾಲಿ ಆತನ ವಿಚಾರಧಾರೆ ಸಕ್ಲವಾ ದುದು. ಆತ ಮಾಡಿದ ಎಲ್ಲ ತ್ಯಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತಿಮ ತ್ಯಾಗವೇ ಹಿರಿದು, ಕಿರೀಟಪ್ರಾಯ ವಾದುದು. ರಜನಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ತನ್ನ ಸರ್ವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ವನ್ನೂ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿ ಬದುಕಿದ್ದಷ್ಟು ದಿನ ನಡೆಯಿಸುವ ಯೋಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಭಾರತ ಗೋಧನ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಆ ಕೆಲಸ ಹಿಂದೆ ಯಾರೂ ತೋರಿಸದಷ್ಟು ಉತ್ಸಾಹ, ಕಾರ್ಯಶ್ರದ್ಧೆ, ಏಕಚಿತ್ತದಿಂದ ಆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಮಾಡಿದ್ದರು. ಆತನ ಔದಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಜಾತಿ ವಂಶ ವರ್ಣಗಳ ಭೇದ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನೈವಹಾರಿ ಯಾದವನಿಗೆ ದುಸ್ಸಾಧ್ಯವಾದ ಅಸಮ ಸಾಹಸವನ್ನೂ-ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿ ನಿರೋಧ ವನ್ನು-ಮಾಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದರು. ಸ್ವಲ್ಪದ ವಿಚಾರ ಒಂದೂ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸುಳಿಯದಂತೆ ತಡೆಯಬಯಸಿದರು. ಬಜಾಜರ ಸಾವಿನಿಂದ ಈ ಜಗತ್ತು ಅದೃಷ್ಟಹೀನವಾಗಿದೆ. ದೇಶ ತನ್ನ ಧೀರಸೇವಕರಲ್ಲೊಂದು ರತ್ನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಪತಿರಾಯ ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಯಿಸಬೇಕೆಂದಿದಾಳೆ ಅವರ ಹೆಂಡತಿ ಜಾನಕೀ ದೇವಿ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಬಾಳನ್ನು ಮುಡುಪು ಮಾಡಿದಾಳೆ. ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಅಸ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ-ಸುಮಾರು ಎರಡೂವರೆ ಲಕ್ಷದ್ದು-ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಧಾರೆಯೆರೆದಿದಾಳೆ.

ಅಕೆ ಕೈಗೊಂಡ ಈ ದೈವ-ಧರ್ಮಕಾರ್ಯ ಸಫಲವಾಗುವಂತೆ ದೇವರು ಅನುಗ್ರಹಿಸಲಿ.

೧೧-೨-೪೨

ಅಗ್ನಿ ಪರೀಕ್ಷೆ

೨೨ ವರ್ಷದ ಕೆಳಗೆ ಮೂವತ್ತು ವಸಂತಗಳ ಹರೆಯದ ಯುವಕನೊಬ್ಬ ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದ ; 'ನಿಮ್ಮ ನ್ನೊಂದು ಮಾತು ಕೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ' ಎಂದ.

'ನನ್ನ ಶಕ್ತಿಗೆ ಮೀರದುದಾದರೆ ಕೊಟ್ಟೇನು, ಕೇಳು' ಎಂದು ಕೊಂಚ ಅಚ್ಚರಿಗೊಂಡು.

'ನಿಮ್ಮ ಮಗ ದೇವದಾಸನಂತೆ ನನ್ನನ್ನು ಕಾಣಬೇಕು' ಆ ಯುವಕ ಕೇಳಿದ.

ನಾ ಹೇಳಿದೆ. 'ಒಪ್ಪಿದೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ನಾ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೂ ಇಲ್ಲ; ನೀನೇ ದಾನಿ.'

ಆ ಯುವಕ ಬೇರಾರೂ ಅಲ್ಲ; ಜಮನಾಲಾಲ ಬಜಾಜ್. ಈ ವ್ರತದ ಪರಿಣಾಮ ಏನಾಯಿತೋ ಜನ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಲ್ಲರು. ಆದರೆ ಈ ಸ್ವಯಂದತ್ತ ಶುಕ್ರ ಎಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ತನ್ನ ಧರ್ಮವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿದನೋ ಬಲ್ಲವರು ಬಹಳಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಶುಕ್ರ ನನ್ನು ಹಿಂದೆ ಯಾವ ಮರ್ತ್ಯಜೀವಿಯೂ ಪಡೆದಿರಲಿಲ್ಲವೆನ್ನಬಲ್ಲೆ. ನನ್ನ ಶಾಲಿನ ಕೆಲಸವನ್ನು ತಾವು ಮಾಡಿದ ಶುಕ್ರಪ್ರಾಯರು, ಶುಕ್ರಿಯರು ನನಗೆಷ್ಟೋ ಜನ ಇದಾರೆ. ಆದರೆ ಜಮನಾಲಾಲಜೀ ನಿರ್ದೋಷವಾಗಿ ನಿಶ್ಚೇಷವಾಗಿ ಆತ್ಮ ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದರು. ಆತ ಸಂಪೂರ್ಣ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಸಹಕರಿಸದ ಚಳುವಳಿ ಒಂದೂ ನನಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ : ಆತನ ನಹಕಾರ ಅಮೂಲ್ಯ ನಿಧಿಯಾಗಿತ್ತು. ಜಮನಾಲಾಲಜೀ ಶೀಘ್ರ ಬುದ್ಧಿ. ವರ್ತಕ ಚಕ್ರವರ್ತಿ, ತನ್ನ ವಿಶಾಲ ಸಂಪತ್ತನ್ನೆಲ್ಲ ನನಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದರು ನನ್ನ ಆರೋಗ್ಯ, ಕಾಲದ ಪಾರುಪತ್ಯಗಾರರಾದರು. ಇಡೀ ಜಮನಾ ಮಾಡಿದುದು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಆತ ತೀರಿಕೊಂಡ ದಿನ, ತಾನೂ ಜಾನಕಿದೇವಿಯೊ ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಬಳಿ ಬಂದಿರಬೇಕಾದ ಗಳಿಗೆಯಲೆ ಆತನ ಪ್ರಾಣ ಪಕ್ಷಿ ಅಲ್ಲಿ ಹಾರಿಹೋಯಿತು. ೧೪ ವರ್ಷದ ಕೆಳಗೆ ಮಗನಲಾಲ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗೊಮ್ಮ, ಈಗೊಮ್ಮೆ, ಇಂಥ ದೈನ್ಯ ಇಂಥ ನಿರಾಶ್ರಯ ಮತ್ತೆಂದೂ ನನಗೆ ಅನುಭವವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅಂದೂ ಅಷ್ಟೆ, ಇಂದೂ ಅಷ್ಟೆ. ಇಂಥ ವಿಪತ್ತೆಲ್ಲ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಶುಭಾಶೀರ್ವಾದವೆ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಅನುಮಾನವೇ ಇಲ್ಲ. ದೇವರು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ನನ್ನನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಒಡ್ಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದು ಬರುವ ಬಲವನ್ನೂ ದೇವರೇ ನೀಡುತ್ತಾನೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯೇ ನನ್ನ ಬಾಳ ಚುಕ್ಕಾಣಿ.

೧೬-೨-೪೨

ಜ ಮ ನಾ ಲಾ ಲ ಜಿ

೧೯೨೮ರಲ್ಲಿ ಮಗನಲಾಲ ಗಾಂಧಿಯ ಆಕಸ್ಮಿಕ, ಅಕಾಲ ಮರಣದ ತರುವಾಯ ಇಂಥ ಬಲವಾದ ಪೆಟ್ಟು—ಜಮನಾಲಾಲರ ಆಕಸ್ಮಿಕ, ಅಕಾಲ ಮರಣದಂಥ ಪೆಟ್ಟು—ಗಾಂಧೀಜಿಗೆ ತಗಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಸಾವೂ ಅಂಥ ಸಿಡಿಲಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಸರ್ವವೂ ನಾಶವಾದಂತಿತ್ತು ಅವರ ಪಾಲಿಗೆ; ಆ ದುಃಖಪೂರ್ಣ ಭಾವವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಲು ನನಗೆ ಮಾತೇ ಬಾರವು. ಆಭಾಗಿನಿಯಾದ ವಿಧವೆ, ಪುತ್ರಶೋಕ ಪೀಡಿತನಾದ ತಾಯಿ— ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸುತ್ತ ಎರಡು ದಿನ ಧೀರತನದಿಂದಲೇ ಕಳೆದರು. ಮೂರನೆ ದಿನ ಗಾಂಧೀಜಿಗನ್ನು ತಡೆಯಲಾಗಲಿಲ್ಲ. “ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದವರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ದತ್ತು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅದರೆ ಜಮನಾಲಾಲಜೀ ನನ್ನನ್ನು ತಡೆಯಾಗಿ ದತ್ತು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. ನನ್ನ ಸರ್ವಸ್ವಕ್ಕೂ ಅತ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಬೇಕಿತ್ತು ಅದರೆ ಅತನ ಸರ್ವಸ್ವಕ್ಕೂ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋದರು ಅತ” ಎಂದು ಗೋಳಾಡಿದರು. ಈ ಏಕಾಕಿತನದ ಭಾವ ಸುತ್ತಲೂ ಹರಡಿದೆ, ಕವಿದಿದೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಬಾಪು, ಬಾ ಇದ್ದರೂ ಜಮನಾಲಾಲರಿದ್ದ ವರ್ಧಾ ಸೇವಾಗ್ರಾಮ ಗಳು ಏನೂ ಸೀರಸವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿವೆ. ಜಮನಾಲಾಲಜೀ ಎಷ್ಟೋ ಸಂಸ್ಥೆ ಕಟ್ಟಿದ್ದರು, ಕಟ್ಟಲು ನೆರವಾಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಜೀತನದಾಯಕ ವ್ಯಕ್ತಿ ತಮ್ಮ ನಡುವೆ ಇಲ್ಲದೆ ಗಾಂಧೀವಾದ ಶುನ್ಯಭಾವ ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಕವಿದೀತು. ಜಮನಾಲಾಲರ ಬಿಚ್ಚುಮಾತು, ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಕ್ರಾಜ್ಜೆ, ಕಿಡಿನುಡಿ ಇಲ್ಲದೆ ವರ್ತಮಾಂಗ ಕವಿಟಿಯ ಸಭೆಗಳೂ ಸಪ್ತಯಾದಾವು, ಬೇಸರವಾದಾವು.

* * * *

ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅನೇಕರನ್ನು ಅವರಿಸಿವ ಈ ಶೂನ್ಯಭಾವಕ್ಕೆ ನಲ್ಲಭಭಾಯಿಯ ಪತ್ರದ ಈ ಕೆಲವು ಪಂಗ್ತಿ ಸಾಕ್ಷಿ:

“ರೈಲು, ಮೋಟಾರಿನ ಪಯಣ ಮಾಡಿನೆಂದು ನ್ರತ ತೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಈ ೧೫ಕ್ಕೆ ಅದು ಮುಗಿಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅಮೇಲೆ ಇತ್ತ ಬಂದು ನನ್ನೊಡನೆ ಹಜೀರಾದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಪಡೆಯುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದರು. ಈಗ ಚಿರವಿಶ್ರಾಂತಿಗೇ ಹೋದರು. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಲೇಸಾದ ಸಾವು ಇರಲಾರದು. ಅದರೆ ಗಾದೆಯಿಲ್ಲವೆ? ‘ನೂರು ಜನ ಸಾಯಲಿ, ನೂರು ಜೀವ ಸಲಹುವವ ಬದುಕಲಿ’. ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಜನ ಕೆಲಸಗಾರರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಗುಡಿಸಿಲಲ್ಲಿ ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ಕಂಬನಗರೆಯುತ್ತಿದಾರೋ. ಬಾಪುಗೆ ನಿಜಪುತ್ರ, ಜಾನಕೀದೇವಿಗೆ ಅ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ದೃಢಅಶ್ರಯ, ಇನ್ನಿಲ್ಲದಂತಾಯಿತು. ವೇತ ನಂಬಿಗೆಯ ಸೇವಕನನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಅಧಾತಸ್ತಂಭ ಘೊಂಡು ಕಳೆದು ಬಿತ್ತು. ಗೋನೂತೆಯ ಸ್ಥಳೀಯ ಕಣ್ಣಿರೆಯಾಡ, ಎಷ್ಟೋ ಸಂಸ್ಥೆ

ತಮ್ಮ ಲೋಕವನ್ನು ನೀಗಿಕೊಂಡವು. ನಮಗಂತೂ ಒಡಹುಟ್ಟಿದ ಜೀವ ಮರೆಯಾಯಿತು. ಎಲ್ಲಾ ಶೂನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಏಕಾಕಿಯಾಗಿದೇನೆ.”

*

*

*

ಎಲ್ಲರೂ ದುಃಖದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದಾರೆ. ವರ್ಕಿಂಗ್ ಕಮಿಟಿಯ ಜೊತೆಗಾರರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ; ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರಪಂಚದ ಗೆಳೆಯರಾದ ಬಿರ್ಲಾ, ತಾತಾ ಕುಟುಂಬ, ಸರ್ ಪುರುಷೋತ್ತಮದಾಸ್ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ; ಗೆಳೆತನ ನೀಡಿ ಜೊತೆಗೆ ನಿಂತು ಕೆಲಸಮಾಡಿದ್ದ ಕೆಲಸಗಾರರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ; ಲೋಕಕ್ಕೆ ಕೊಂಚವೂ ತಿಳಿಯದೆ ಅವರಿಂದ ನೆರವು ಪಡೆದ ನೂರಾರು ಜನ ಇಂದು ದುಃಖದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದಾರೆ. ವರ್ಧಾದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಶೋಕಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಮಹಾಸಭೆ, ಮುಸ್ಲಿಂ ಲೀಗುಗಳ ಜನ ಮಾತನಾಡಿದರು. ಒಬ್ಬ ಮುಸ್ಲಿಂ ಬಾರಿಸ್ಟರ್ ಅವರ ಗುಣಗಾನಮಾಡಿದರು. ಜಮನಾಲಾಲರು ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಉರ್ದು ಶಾಲೆ ಬದುಕುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ ಎಂದರು. ಜಮನಾಲಾಲರ ಗೆಳೆತನದ ಗುಣ ಪಡೆದುಬಂದ ನರದಂತೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನ ತೋರದವರಿಲ್ಲ; ಅವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ತಮ್ಮ ಮನೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳದವರಿಲ್ಲ. ರಕ್ತ; ಂಬಂಧಿಗಳು ಮಾತ್ರವೆ ತಮ್ಮ ಕುಟುಂಬ ಎಂಬ ಬೇಲಿಯನ್ನು ಜಮನಾಲಾಲಜೀ ಕಿತ್ತೊಗೆಸುವಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅವರ ಕುಟುಂಬ ವಿಶಾಲವಾಗಿತ್ತು; ಎಲ್ಲ ಜಾತಿ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮದ ಜನ-ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣು ಎಲ್ಲರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಂಪತ್ತು ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ ತಂದೊಡ್ಡುವ ಅಡ್ಡಗೋಡೆಯನ್ನು ಕೆಡವಿಹಾಕಿದರು. ಅವರ ಆಳುಕಾಳು, ಕೆಲಸಗಾರರು ಎಲ್ಲಾ ಒಂದೇ ಕುಟುಂಬ; ಇವರು ಯಜಮಾನರು. ಅವರೆಲ್ಲರ ಅಂತರಂಗದ ಸುಖದುಃಖ ನಿಸ್ಸಂಕೋಚವಾಗಿ ಇವರೊಡನೆ ಚರ್ಚೆಯಾಗಬೇಕು. ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು. ಡಂಭದ ಮೋರೆಯನ್ನೇ ಕಾಣದ, ಜಂಬದ ಗುರುತೆ ಇಲ್ಲದ ಶ್ರೀಮಂತರು ಕಡಮೆ; ಧನಕನಕವಾಹನದ ಮದವಿಲ್ಲದ ಧನಿಕರು ಕಡಮೆ; ಜಾತ್ಯಭಿಮಾನ ಪ್ರಾಂತಾಭಿಮಾನದ ಸೊಂಕಿಲ್ಲದೆ ದಯೆ ತುಂಬಿತುಳುಕುವ ಸಿರಿವಂತರು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಜಮನಾಲಾಲರಲ್ಲಿ ಅವೆಲ್ಲ ಗುಣವೂ ಇದ್ದವು.

*

*

*

*

*

ತಮ್ಮ ರಾಗ ಲೋಭವನ್ನು ಹದಗೊಳಿಸಿ ಪರಿಶುದ್ಧ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ ಕೋಟಿಯಲ್ಲೊಬ್ಬರಿಗೆ. ಅಸ್ತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಸಂಗ್ರಹ ಗುಣದಲ್ಲಿ ಜಮನಾಲಾಲಜಿಗೆ ಆ ಹದವಿತ್ತು. ತಾವು ಕೈಹಿಡಿದ ಗುರುವಿನ ಸರ್ವ ದುಃಖದಲ್ಲೂ ಸಂತೋಷದಿಂದ ತಮ್ಮ ಹಾಲನ್ನು ತಾವು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು; ಎಲ್ಲ ಕಷ್ಟದಲ್ಲೂ ಗುರುವಿನ ಹಿಂದೆಯೆ ನಡೆದರು, ಸೊತ್ತು, ಅಸ್ತಿ ಅಪಾರವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದರೂ ಅವು ತನ್ನವು ಎಂಬ ಆಸಕ್ತಿಯ ಭಾವ ಅವರಿಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಜಯಪುರ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನೀರಿಗೇ ಅಭಾವವಾದ ಚಿಕ್ಕ ಹಳ್ಳಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಹೆಸರು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಇಲ್ಲದ ಯಾವುದೋ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದುದು ; ಜಯಪುರದ ಶ್ರೀಮಂತರೊಬ್ಬರು—ವರ್ಧಾದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದರು ಅವರು—ಅವರನ್ನು ದತ್ತು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡರು. ತಂದೆ ತಾಯಿ ಬಡವರಾದರೂ ತಮ್ಮ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾವಿ ತೋಡಿಸುವತನಕ ಶ್ರೀಮಂತ ಬಚರಾಜ ಗೆ ತಮ್ಮ ಮಗುವನ್ನು ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಮಗು ದತ್ತುತಂದೆಯ ಬಳಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಎರಡುಮೂರು ವರ್ಷ ಹಿಂದೀ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೇ ಕಲಿಸಿ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಹಾಕಿದರು ಆ ಹುಡುಗನನ್ನು. ಒಂದು ಸಲ ತಂದೆಗೆ ಏಕೋ ಮಗನ ಮೇಲೆ ಸಿಟ್ಟು ಬಂತು ; ಹುಡುಗನು ಮೂಡದೆ ಆ ಸೂತ್ರಗೆ ಮಗು ಅಧಿಕಾರಿಯಾದ ಮಾತನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರು ಇವರಿಗಿನ್ನೂ ೧೭ ವರ್ಷ. ತಂದೆಗೊಂದು ಕಾಗದ ಬರೆದರು ಮಾರಾಡಿಯಲ್ಲಿ ; ಒಕ್ಕಣೆ, ಬರೆಹದಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ವಿನಯವಿದೆ ; ಅಷ್ಟೇ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಿದೆ ಮುಂದೆಯೂ ಜನನಾಲಾಲಜಿಯ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣ ಅದು, ಆ ಮೇಲೆನ. ಆ ಕಾಗದದ ಸಾರಾಂಶ ಹೀಗಿದೆ.

“ಇವತ್ತು ನೀವು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ತುಂಬಾ ಕೋಪಗೊಂಡಿರಿ. ದೈವಚಿತ್ತ. ನನ್ನನ್ನು ದತ್ತು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದೀರಿ; ಏನುಗೆ ಕೋಪಗೊಳ್ಳಲು ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ಅದು ನಿಮ್ಮ ತಪ್ಪಲ್ಲ, ನನ್ನನ್ನು ದತ್ತುಕೊಟ್ಟವರ ತಪ್ಪು. ಈ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ನಿಮ್ಮದು, ಏನುಗೆ ತೋರಿದಂತೆ ಅದನ್ನು ವಿವಿಯೋಗ ಮಾಡಿ ಹುದು. ಇಲ್ಲಿಗುತನಕ ನೀವು ನನಗಾಗಿ ಮಾಡಿದ ವೆಚ್ಚದ ಬಗ್ಗೆ ನನಗೆ ದುಃಖವಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ನಿಮ್ಮ ಹಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಸನ್ನಾದರೂ ಮುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಮೇಲೆ ನನಗಾವ ಅಧಿಕಾರವೂ ಇಲ್ಲ. ನೀವೂ ನನ್ನ ಬಗ್ಗೆ ನಿಶ್ಚಿಂತೆಯಿಂದಿರಬೇಕೆಂದು ಬೇಡುತ್ತೇನೆ. ದೇವರು ನಿಮಗೆ ದೀರ್ಘಾಯುಸ್ಸನ್ನು ಕರುಣಿಸಲಿ. ನೀಲಿ ಹೋಗಲಿ, ನಿಮ್ಮ ಯೋಗಕ್ಷೇಮಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ ನಿಮಗೆ ಸಿಟ್ಟು ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ನನನ್ನು ದಯವಿಟ್ಟು ಕ್ಷಮಿಸಿ. ನಿಮ್ಮ ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಅಸಹಿಷ್ಣು ನನ್ನ ಸೇವೆ ನಾ ಮಾಡಿದನೆಂದು ನೀವು ತಿಳಿದಿರಲಾರಿರಿ. ಅಂಥ ವಿಚಾರ ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದರೆ ದಯವಿಟ್ಟು ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಖಡಿ. ನನಗೆ ಸಂಪತ್ತಿನಾಸೆ ಇಲ್ಲ. ಈ ಜನ್ಮಕ್ಕೂ ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮಕ್ಕೂ ನನಗೆ ಸುಖ ಕೊಡಬಲ್ಲವ ದೇವರೊಬ್ಬನೆ. ಅವನ ಹೆಸರನ್ನು ನಾ ಮರೆಯದೆಂತೆ ದೇವರು ಕರುಣಿಸಲಿ. ನಾನು ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತೇನೆ ಅದರಿಂದ ನೀವು ದುಃಖವಡಬೇಡಿ, ಸಂತೋಷವಾಗಿರಿ. ಇಹದ ಎಲ್ಲ ಸಂಬಂಧವೂ ಜೊಳ್ಳು, ಮಾಯೆ. ಇಹಸಂಪತ್ತಿನ ಪಾಶದಲ್ಲಿ ನೀವು ಸಿಕ್ಕಿಹೀರಿ. ಆ ಪಾಶದಿಂದ ನೀವು ನನ್ನನ್ನು ಇವತ್ತು ತಪ್ಪಿಸಿರಿ ; ಎಷ್ಟು ಪುಣ್ಯ ಮಾಡಿದ್ದರೋ ನಾನು ! ನೀವು ನಿರ್ಭಯವಾಗಿರಿ ; ನಾನೇನು ಕಚೇರಿಗೆ ಹೋಗಿ ನಿಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಕುರುಡು ಕಾಸಿಗೂ ಧಾನೆ ಧಾಕುವುದಿಲ್ಲ. ಇಹೋ, ಭಾಸಾ ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ಕ್ಷಮೆನಾಗಿ

ಖುಲಾಸೆ ಪತ್ರ ಬರೆದಿದೇನೆ ; ನಿಮ್ಮ ಮೇಲೆ ನನಗೆ ಯಾವ ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆಯೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದೇನೆ. ನನಗೆ ಾಲ ಗಿಲ ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ನೀವು ಕೊಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ದಾನ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಸದ್ವಿನಿಯೋಗಮಾಡಿ ; ನಿಮ್ಮ ರೂಢಿಯಂತೆ ಸಾಧು ಸಂತರನ್ನು ತೆಗಳಬೇಡಿ, ಅವರಿಗೆ ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಬಂದದ್ದನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಂತೋಷಪಡಿಸಿ. ಮನೆಯಿಂದ ನಾನೇನನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿಲ್ಲ ; ಮೈ ಮೇಲಿನ ಬಟ್ಟೆ ಮಾತ್ರ. "

ತಂದೆ ಪರಿತಾಪಗೊಂಡು ಹನಿಗಣ್ಣಿನ ಮಗನನ್ನು ಇರು ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ಮಗ ಇದ್ದು ಬಿಟ್ಟರು. ದೃಢವಾದ ಲೌಕಿಕಪ್ರಶ್ನೆ, ನೈಜವಾದ ವ್ಯವಹಾರಚಾತುರ್ಯಗಳಿಂದ ಲಕ್ಷಗಟ್ಟಲೆ ಗಳಿಸಿ, ತನ್ನ ದತ್ತುತಂದೆ ತನ್ನ ಬಿಟ್ಟ ಐಶ್ವರ್ಯದ ಐದರಷ್ಟು ಧಾನಮಾಡಿದರು. ತಂದೆಯ ಬಲಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಮುಕ್ತರಾದ ಸಂತರೂ ಆ ಸೊತ್ತೆಲ್ಲ ದೇವರ ಮಡಿಲು, ತಾನು ಬರೀ ಪಾಠಶಾಲೆಯಾಗುವೆನೆಂದು ಆತನಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಸ್ವಬುದ್ಧಿಯೋ ಸಂದರ್ಭ ಶುದ್ಧಿಯೋ ಅಂತೂ ಅನಾಸಕ್ತಿಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗದು ಪ್ರಥಮ ಪಾಠ. ದತ್ತು ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ತಂದೆ ಪ್ರಥಮ ಪಾಠ ಕಲಿಯಿದರು. ತಾವೇ ದತ್ತು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ತಂದೆ ಆ ತತ್ವದ ಗಹನ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೆಲ್ಲ ವಿವರಿಸಿದರು.

ಅವರ ನಿರ್ಭಯವೂ ಅಷ್ಟೆ. ಗುಲ ಮಗಿರಿಯ ವಿಧ್ಯಾಭ್ಯಾಸವಿಲ್ಲದೆ ಅವರ ಆ ಗುಣಕ್ಕೆ ಯಾವ ರೋಪವೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಅದಲನೆ ಎದಲನೆ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುತ್ತ ತಮ್ಮ ಮೇಲೆ ದವಗ ತೋರಿಸುವ ಬಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಿಪಾಯಿಗಳ ಬಾಯಿ ಮುಚ್ಚಿಸಿದ್ದರು ; ಗವರ್ನರಿಗೆಂದೇ ಸಂತುಷವಾಗಿ ವರ್ತಿಸಿದ್ದರೂ ಮದ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ, ನೀವು ರಾಜಭಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚು ತೋರಿಸದಿದ್ದರೆ ನಿಮ್ಮ ಶಾಲೆಯ ಪ್ರಾರಂಭೋತ್ಸವವನ್ನು ಸಾಹೇಬರು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಒಂದು ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ. ಅದಕ್ಕೆ ಬೆಲೆ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ನಡೆಸುತ್ತೇನೆ" ಎಂದು ಬಿಟ್ಟರು. ಒಮ್ಮೆ ಒಬ್ಬ ಪೋಲೀಸ್ ಅಧಿಕಾರಿಯೊಬ್ಬನ ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ; "ಟಿಳಕರು ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಈ ಹಡಗು ಹಾಗೇ ಮುಳುಗಿಹೋಗಬಾರದು" ಎಂದು ಅತಃ "ಮರೆತೇಬಿಟ್ಟಿರಲ್ಲ, ಅ ಹಡಗಿನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಜನ ಇಂಗ್ಲಿಷರೂ ಇತರರೂ" ಎಂದು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟರು ಸೇತಕೇ.

ಗಾಂಧೀಜಿಯ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಆತನು ನಡೆಸಿದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಈ ನಿರ್ಭಯ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಭೃಷ್ಟ ಕ್ರೂರ ನಿರಕ್ಷರಕುಪ್ತಿ, ಚೀನೀ ದಳ ಪತಿ ಚಿಯಾಂಗ್-ಕೈ ಷೇಕಾಂಗ್ ಇಂಗ್ಲೀಷರ ಬಾರದು. ಅವರಿಗದರಿಂದ ಏನೂ ತೊಂದರೆ ಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಸ್ವಚ್ಛ ಮನಸ್ಸಿನ ಶುದ್ಧ ಶಕ್ತಿ ಕೊಂಚವೂ ಕೆಸರಾಗಲಿಲ್ಲ. ಜನು ನಾಲಾಲಜಿಗೂ ಹಾಗೇ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಗೊತ್ತುವಳಿಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮತಿಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ ಬಲ್ಲ ಪ್ರಯೋ

ಗದ ಅರ್ಥ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಉಳಿದ ಸದಸ್ಯರನ್ನೋ ಜನಕ್ಕಿಂತ ಬೇಗನೆ ಅವರು ಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಷ್ಟೋ ಸಲ “ಇದು ಕಳ್ಳ ಹುಡುಲು, ಈ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಬೇಡ” ಎಂದು ಎಚ್ಚರಿಸಿವಾ. ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ನೈತಿಕ ಸಹಾಯ, ಸಾಮಗ್ರಿ ಸಹಾಯಗಳ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಮೊದಲು ಎತ್ತಿದವರೆ ಅವರು. ಬರೀ ನೈತಿಕ ಸಹಾಯದ ಮಾತು ಕೊಟ್ಟರೆ ಮೋಸಹೋಗುವ ಜನವಲ್ಲ ಈ ದಲಾಳಿಗಳ ಜಾತಿ ಎಂದೂ ಹೇಳಿದರು.

* * * *

ಜಮನಾಲಾಜೀ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಪತ್ತಿನ ಖಜಾನೆಗೆ ಇದ್ದಂತೆ ರಾಷ್ಟ್ರ ಗೌರವದ ಸಂರಕ್ಷಕರೂ ಹೌದು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯವಾಗಿ ಹಿಂದೆವಂದಿ ನೋಡದೆ ಧುಮುಕಿ, ಚಳುವಳಿಯ ತೆರೆತೆರೆಯಲ್ಲೂ ಸೆರೆಮನೆಯ ಕಷ್ಟ ಅನುಭವಿಸಿದ ಶ್ರೀಮಂತರು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕಡಮೆ. ಸೇರಣಿ ಆ ಒಂದು ಹಿಡಿಯ ಜನದ ಗುಂಪಿನವರು. ನಿರಾಶೆಯ ಕಾಗೇತ್ತಲೆ ಕವಿದಾಗ ನೋವಿನ ಭಾರ ಅದುಮಿದಾಗ ಉಳಿದವರ ಶ್ರದ್ಧಾ ಧೈರ್ಯಗಳು ಸಡಲಿಶಾಗ ಅವರ ಶ್ರದ್ಧಾ ಜ್ಯೋತಿ ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಬೆಳಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇತರರಲ್ಲಿ ನಂದುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಬೆಳಕನ್ನು ಮತ್ತೆ ಉರಿಯಿಸಲೆಂದೇ ಸೇರರು ಗಾಂಧೀಕೀವಾಸಂಘವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದು; ಗಾಂಧೀಜೀ ಅರು ವರ್ಷದ ಸೆರೆಗೆ ಒಳಗಾದಾಗ ಎರಡೂವರೆ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನೀಡಿದ್ದು. ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಪರಿಶ್ರಮವಿತ್ತಾಗಲಿ ಮಾನವನ ಹೃದಯ, ಅತ್ಯಗಲಿಗೆ ಮೈಲಿಗೆ ಅಂಟಿಸುವ ಆಟ ಅದು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಅವರದು ಅಂತಲೆ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲೇ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಗೊಂಡರು: ತಮ್ಮ ತನುಮನ ಧನಗಳನ್ನೂ ರಚನಾಶಕ್ತಿ, ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನೂ ಖಾದಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದರು; ಸಂಕುಚಿತ ಬುದ್ಧಿಯ ತಮ್ಮ ಜಾತಿಯವರ ಕೋಪಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಿ, ದೊಡ್ಡ ದೇವಸ್ಥಾನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಹರಿಜನ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ಎಡೆಗೊಟ್ಟು, ತಮ್ಮ ಹರಿಜನಗ್ರಾಮ-ಸೇವಾಗ್ರಾಮ-ದ ಸಂಪೂರ್ಣ ವರಮಾನವನ್ನು ಹರಿಜನ ಯೋಗಕ್ಷೇಮಕ್ಕಾಗಿ ಗಾಂಧೀಜಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಹರಿಜನಸೇವೆ ಮಾಡಿದರು. ದೊಂಬಿನೊಂದರಲ್ಲಿ ಬಲವಾದ ಪೆಟ್ಟನ್ನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಸಹಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಉತ್ಸಾಹಕ್ಕೆ ಫಲವಾಗಿ ಖಾನ್ ಸಾಹೇಬರಂಥ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರಾಗಿ, ರೈಹಾನಾಬೇನ್, ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಸೋದರಿಯರಂಥವರನ್ನು ಅಕ್ಕತಂಗಿಯರಾಗಿ ಪಡೆದು ಹಿಂದೂ-ಮುಸ್ಲಿಂ ಸಖ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ದುಡಿದರು; ತಮ್ಮ ಪಿತ್ರಾರ್ಜಿತದಲ್ಲಿ ಅಮೂಲ್ಯ ಭಾಗವೊಂದನ್ನು ಗ್ರಾಮೋದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ದಾನ ಮಾಡಿದರು; ಸ್ತ್ರೀಜನೋದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ಧನ, ಸಮಯಗಳನ್ನು ಧಾರೆಯೆರೆದರು, ಗೋಸೇವೆಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ಬಾಳನ್ನೆ ಮುಡಿಪು ಮಾಡಿದರು.

* * * *

ಈ ಬಾಳಿಗಿಂತ ಸೇವಾಪೂರ್ಣವಾದ ಬಾಳುಂಟೆ? ಅದರೂ ಅವರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಖನೋ ಒಂದನ್ನು ತಾವು ಸಾಧಿಸಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಅವರ

ಮನಸ್ಸು ಮಿಡಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರ ಸತ್ಯ ನ್ಯಾಯ ನಿಷ್ಕರಣೆ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ನಿಷ್ಕರಣೆ ವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಗಾಂಧೀಜಿಯ ವರ್ತನವಾಗುವ ಮುನ್ನ ಸೇತರು ಅನೇಕ ದೇವರರ ಮೊಕ್ಕದರು. ಆದರೆ ಗಾಂಧೀಜೀ ಆ ಜೀವಕ್ಕೆ ತಂದ ನಿರ್ಧಾರ ಮಹಾರೂಪ ತಂದಿರ ಲಿಲ್ಲ. ಗಾಂಧೀಜಿಯ ತೀವ್ರ ಸತ್ಯೋತ್ಸಾಹಕ್ಕೆ ಸೋತು ಅವರ ಘುಗನ್ನಾಗಿ ತಮ್ಮನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಯಕೆಯಾಯಿತು. ೧೯೩೩ರಲ್ಲಿ ಸೇತರು ಬರೆದರು: 'ಮಹಾ ತ್ಮಾಜಿಯ ಮಗನನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಭಾಗ್ಯ ನನಗೆ ಲಭಿಸಿದ ಗಳಿಗೆಯೇ ಸನ್ನಿವಿಷ್ಟಕಲದ ಗಳಿಗೆ. ಅವರ ಅಪಾರ ಕರುಣೆಯಿಂದಲೇ ನನಗೆ ನನ್ನ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವ ವಿಷಯ ವಂತಾಗಿರುವುದು.' ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ಜಮನಾಲಾಲನಿಗೆ ತಮ್ಮ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಬಿಡುಗಡೆಗೆ ಭಾರ ತಮ್ಮನ್ನು ಮುಳುಗಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅನೇಕವೇಳೆ ಸಾವನ್ನಪ್ಪುವೆಂಬ ಭೀತಿ ನಿವೃತ್ತರಾಗುವ ಯೋಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಇದು ಸಂಪತ್ತಿನ ತ್ಯಾಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಪರೇ ಈ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಪಿಪಾಸೆಯೇ ಗಾಂಧೀಜಿಗೆ ಅವರನ್ನು ಪ್ರಿಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿತ್ತು. ಅವರ ತ್ಯಾಗವೂ ಏನು ಸಾಧಾರಣವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯ ತಪಸ್ಸಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವರ ಸತ್ಯ ಜಮನಾಲಾಲನಿಗೆ ಬಂದದ್ದು ಅವರ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಾದಶಮನವಾಗಿದೆ. ಅವು ಸೇತರು ನೆಯಿಂದ ಬರೆದ ಪತ್ರ.

ಒಂದರಲ್ಲಿ ಹೀಗಿತ್ತು :

"ಸತ್ಯಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಮುಂದೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲ ಸತ್ಯ ಸರ್ವಂಕಷಣ ಮತ್ತು ಸರ್ವಗರ್ಭ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಶುದ್ಧ ದೈವಯ್ಯ, ಶುದ್ಧ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಕಂಡದ್ದು ಆ ಪ್ರಣಕ್ಕೆ ಸತ್ಯ. ಅದನ್ನೇ ಬಿಡದೆ ನೆಟ್ಟದರೆ ಸತ್ಯದ ಬಳಿ ಸಾರಲಿಲ್ಲ ಅದು ದಾರಿ ಕೊಟ್ಟೀತು. ಅಲ್ಲಿ ಕಿಂಕರ್ತವ್ಯತೆ, ಇದೋ ಆಶೋ ಎಂಬ ಮಾತೇ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ಯಾವುದು ಆಹಿಂಸೆಯೋ ನಿಶ್ಚಯಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಧರ್ಮದ ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಬಳಕೆ ಹಿಂಸೆಯ ; ಆದರೆ ನಮಗದು ಅಪರಹಾರ್ಯ. ಹಿಂಸಾ ಮಯವಾದ ಜಗತ್ತಿನ ನಡುವೆ ಇದ್ದು ನಾವು ಆಹಿಂಸೆಯಿಂದ ಬಾಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡರೆ ಪೂತ್ರವೇ ಅದು ಸಾಧ್ಯ. ಸತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಸಾಸು ಕಾಣುವ ಕೊಳ್ಳುವುದು ಹೀಗೆಯೇ. ಸತ್ಯದಿಂದಲೇ ಪ್ರೀತಿ, ನೂರ್ದಳ, ವಿನಯ. ಸತ್ಯಾದರ್ಥದ ಧೂಳಿ ಕಣದಂತೆ ವಿನಯವಂತನಾಗಬೇಕು. ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಸತ್ಯವು ತಿಳಿದುಗೊಳ್ಳುವುದೋ ಅಷ್ಟೆಷ್ಟು ಅವನ ವಿನಯ ಬೆಳೆದೀತು. ಗಳಿಗೆಗಿಳಿಗೆಯೂ ನನ್ನ ಪಾಪವಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಒಂದು ವರ್ಷದ ಕೆಳಗೆ ಇದ್ದುದಕ್ಕಿಂತ ಈಗ ನನ್ನ ಸತ್ಯವ್ಯಾಪ್ತಿ ನನ್ನ ಅಲ್ಪತೆಯ ಪರಿಚ್ಛಾನ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮ ಸತ್ಯದ ಜಗತ್ತಿಕ್ಕಿಂತ ಎಂಬ ಮಾತು ಸತ್ಯದ ಅದ್ಭುತ ಅರ್ಥ ವಿನದಿನಕ್ಕೂ ನನಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಇದು ನನಗೆ ತಾಳ್ಮೆ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ. ತಾಳ್ಮೆಯಿಂದ ನಿಷ್ಕರಣೆ ಕೆಳಗೆ ಸಹನೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇಂತಿಂಪು ಸತ್ಯವು ಸತ್ಯವು

ಶೈವೋಪನಿಷತ್ತು ಪರ್ವತವಾಗಿ ತಿಳಿದೇವು. ಪರರ ದೋಷಪರ್ವತವನ್ನು ತೃಣವಾಗಿ ತಿಳಿದೇವು. ಅಹಂಕಾರ ಕಳೆಯದಿದ್ದು ದರಿಂದಲೇ ಈ ದೇಹ ಬೆನ್ನು ಬಿಡದಿದೆ. ಈ ಅಹಂಕಾರದ ದೇಹದ ಸಂಪೂರ್ಣಲಯವೇ ಮೋಕ್ಷ. ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದವನು ಸತ್ಯ ರೂಪಿ; ಸತ್ಯವೇ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದರೂ ಸರಿ.

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ದೇವರ ಪ್ರೀತಿಯ ಹೆಸರು ವಾಸಾನುದಾಸ. ನಿರಂತರ ತಪಸ್ಸಿಲ್ಲದೆ ಅಶುದ್ಧ ವಿಚಾರ ಪೂರ್ಣಲಯವಾಗದು. ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಒಂದೇದಾರಿ. ಅಶುದ್ಧ ವಿಚಾರ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದೊಡನೆ ಅದಕ್ಕಿರುವ ಶುದ್ಧವಿಚಾರವೊಂದನ್ನು ಹೂಡಬೇಕು. ದೈವಾನುಗ್ರಹದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಇದು ಸಾಧ್ಯ. ಸಂಪೂರ್ಣ ಶರಣಾಗತಿ, ನಿರಂತರ ಧ್ಯಾನಗಳಿಂದಲ್ಲದೆ ದೈವಾನುಗ್ರಹ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮೊಪಮೊದಲು ಧ್ಯಾನ ಬರೀ ಶಬ್ದೋಚ್ಚಾರ, ತುಟಿಯಲುಗಾಡಿಸುವುದು ಆಗಬಹುದು; ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಅಶುದ್ಧ ವಿಚಾರ ಅಡ್ಡಿ ಬರಲೂ ಬಹುದು. ಕೊನೆಗೆ ಕೊನೆ ನಾಲಗೆಯ ಮೇಲಿದ್ದು ದೇ ಹೃದಯಕ್ಕಿಳಿದು ಹೃದಯವನ್ನು ತುಂಬಿಬಿಟ್ಟೇತು. ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ನೆನೆಸಿಡಬೇಕು. ಮನಸ್ಸು ಚಂಚಲವಾಗಿ ಅಲೆದಾಡೀತು; ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಅಲೆದಾಡದಿರಲಿ, ಮನಸ್ಸಿನ ಜೊತೆಗೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೂ ವಿವಶವಾಗಿ ಅಲೆದಾಡತೊಡಗಿದರೆ ಅತ್ಯನಾಶ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ಬಹಿರಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಬಲ್ಲವನು ಎಂದಾದರೊಂದು ದಿನ ತನ್ನ ಅಶುದ್ಧ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿಯಾನು.....ಅಶುದ್ಧ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಬೆವರಬೇಡ. ಪ್ರಯತ್ನ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ನಾವು ಮೊರೆಗಳು. ಫಲಪ್ರಪಂಚದ ಒಡತನ ದೇವರದು..... ನಿನ್ನ ಸುತ್ತಲೂ ಶುದ್ಧ ವಾತಾವರಣ ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಏನು ಮಾಡಬೇಕೋ ನೀನು ಬಲ್ಲೆ. ಮಿತ್ರಾಹಾರ, ಅಧೋದೃಷ್ಟಿ, ಕಣ್ಣು ಪಾಪ ಮಾಡಿದರೆ ಅದನ್ನು ಕಿತ್ತೇ ಹಾಕಿ ಬಿಡುವವನು ಆತ್ಮ ದಂಡನೆ.'

* * * *

ಇಂಥ ಅನ್ನದಿಂದ ಪೋಷಿತರಾಗಿ ಆತ್ಮಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡರು. ವರ್ಧಾದ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಾಶ್ರಮವನ್ನು ಮೊದಲಿನಿಂದ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಶ್ರೀ ವಿನೋಬಾರ. ನಿರಂತರ ಸಹವಾಸ ಇದಕ್ಕೆ ವರ್ಧಕವಾಯಿತು. ಅವರ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ ಅಖಂಡವಾದುದು. ಎಂದಾದರೊಂದು ದಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಯ ಕಂಟಕ ಕಿರೀಟ ತನ್ನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಬಂದರೆ ತಾನು ಆ ಭಾರ ಹೊರಬಲ್ಲೆನೆಂಬ ಧೈರ್ಯ ಅವರಿಗಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯುತಪ್ತಾರದ ಬಳಿ ಸಾರಲು ತಾನಿನ್ನೂ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ನೆನೆದು ಎದೆಗೆಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಣವಂತರೆಂದಲ್ಲ ಆ ಭಯ; ತಮ್ಮ ಗೊತ್ತಿನ ಒಡತನವನ್ನು ಅವರು ಎಂದೋ ತ್ಯಜಿಸಿದ್ದರು. ಅದರ ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟೋ ಗುಣ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅಂತೆಯೇ ಎಲ್ಲ ಕಳಂಕವನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲ

ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ತಮ್ಮ ಇಡೀ ಬಾಳಿನ ಹಿರಿಯಗೆಲಸವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡರು; ಗೋಸೇವೆಗೆ ತಮ್ಮನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡರು. ತಮ್ಮ ಮನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು—ರಾತ್ರಿ ಪತಿಗಳಿಗೆ, ಶ್ರೀಪಂತ ಲೋಧಿಯನಾ, ಶ್ರೀ ತೈ ಚಿ ತಾ, ಡಾ. ಜಾನ್‌ಮೋಟೊ, ಮಿಶ್ರದೇಶದ ನಿಯೋಗಗೋಷ್ಠಿಗಳಿಗೆ ಅತಿಥಿಭವನವಾಗಿದ್ದ ಮನೆ—ಒಂದು ಗುಡಿಸಲಿಗೆ ಗೋಪುರಿಯೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿರಲು ಹೋದರು. ಅಲ್ಲಿ ನೂಲು ನೂಲು, ರಾಜಾ 'ದಿಲೀಪನಂತೆ' ಗೋಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತ, ತಮ್ಮ ವಿಚಾರತರಂಗದ, ಕೃತಿಪರಂಪರೆಯ ದಿನಚರೆಯೊಂದನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ತೀರಿಕೊಂಡ ದಿನ ಗೋಪುರಿಗೆ ನಾವು ಹೋದಾಗ ಅವರ ಕಾಲ ಮುಂದಿನ ಬರಮಣಿಯಮೇಲೆ ದಿನಚರಿಯಿತ್ತು. ಆಮೊತ್ತಿಸವರೆಗೂ ದಿನಚರಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬರೆದಿತ್ತು.

ಅವರ ಬಾಳು ಹಾಗೇ ಪೂರ್ಣ, ನಿಯಮಿತ. ಒಳ್ಳೇ ದೈವಭೀರು. ರಾಜಾ ದಿಲೀಪನಿಗೆ ಸಂದಿನಿಯದ್ದಂತೆ ತನಗೆ ಗೋಮಾತೆ ಕಾಮಧೇನುವಾಗಲೆಂದು ಗೋಸೇವೆಗೆ ಶರಣುಹೋದರು. ಅವರಿಗೆ ಬಂದ ಸಾವು ಆ ಗೋಮಾತೆಯ ಅನುಗ್ರಹಪೂರ್ವಕವೋ ಹೇಳುವುದು ದಿಗಿ. ಇದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಬಯಸಬಹುದಾದ ಸಾವು ಮತ್ತಿಲ್ಲ. ತೀರ ಕೊನೆಯ ಗಳಿಗೆಯವರೆಗೂ ತಮ್ಮ ಗೋವು, ತಮ್ಮ ಗೋಪುರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಅಂತ್ಯ ಸಮಯ ತೀರ ಅಕ್ಕಿಕ್ಕಿರಲಾಗಿ, ಅತಿ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಬಂತು. ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಆನಂದಮಯಶಾಂತಿಗೆ ಸರಳನೆ ಸರಿದರೇನೋ ಎಂಬಂತಿತ್ತು. ಗೋವು ಅವರ ಕಾಮಧೇನು ಅಗಿತ್ತೋ, ಇಲ್ಲವೋ, ತಮ್ಮ ಶರಣ ಜೀವನದಿಂದ ಅವರಂತೂ ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಕಾಮಧೇನುವಾಗಿದ್ದರೂ. ಮೊದಲು ವರ್ಧಾದಲ್ಲಿ, ತರುವಾಯ ಸೇವಾಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ, ಗಾಂಧೀಜೀ ನೆಲೆಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದುದು ಅವರೇ. ಗಾಂಧೀಜಿಗೂ ಬಾಹ್ಯ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಅವರೇ ತಡೆ. ಅವರ ಸಾವಿನಿಂದ ಆ ಸೂತ್ರ ಹರಿದಂತಾಯಿತು; ಗಾಂಧೀಜಿಗೂ ಬಾಹ್ಯ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಅಪಾರವಾದ ಕೊರತೆಯುಂಟಾಯಿತು.

೧೬—೨—೪೨

ಮ. ದೇ.

ಒಬ್ಬ ಭಾರತ ಸೇವಕ

‘ಭಾರತ ಸೇವಕ ಸಂಘ’ ಕೈ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಸದಸ್ಯನಾಗಿದ್ದ ಹನುಮಂತರಾವ್* ಕಾಲ ನಾದ. ತನ್ನ ಅದರ್ಶಗಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರಾಣವನ್ನೆ ಬಲಿಯಾಗಿ ನೀಡಿದವನಾತ ಅತನಿಗೆ

* ಕೋಸಲದ ಹನುಮಂತರಾವ್ ದೇಶಭಕ್ತ. ಗಾಂಧೀ ಯುಗದ ಅದ್ವಿತೀಯ ಅಂಧ, ಕೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಸುಪಾನುಭಾಸರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು. ಅಂಧ, ಪಾಶೀಯ ಕಲಾಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ

ಶ್ರವಣ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಬಲವಾದ ನಂದಿಕೆ. ನಮ್ಮ ಮೈಗೆ ಸಹಜವಾದ ಅನೇಕ ರೋಗ ಗಳಿಗೆ ಸಾಷ್ಟ್ರ ಕೊಟ್ಟು ಗುಣಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ನಂದಿಗೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರವಣ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಸಹಾಯ ಬೇಕಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಲೂಯಿ ಕೂನ್ಸಿಯ ಜಲಚಿಕಿತ್ಸೆಯೊಂದೇ ಸಹಿ, ಬೇರೆ ಯಾವುದೂ ಅಲ್ಲ ಎಂದು ಆತನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯು ತಕ್ಕಷ್ಟಾಗಿ ಆತನಿಗಿದ್ದ ನಂದಿಗೆಯನ್ನು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಧರ್ಮತ್ರದ್ಧಿ ಎನ್ನುವ ಪಾಡಿತು. ಅಷ್ಟು-ಷ್ಟು. ಶಕ್ತಿ ಜನರಲ್ಲಿ ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿ ಅದು ಬಳಕೆಗೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆತ ಕನಸು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ. ಪರರಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ತಾನು ಮಾಡಿ-ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಉತ್ತಮಜೀವಿ ಹನುಮಂತರಾವು. ಒಂದು ವರ್ಷದ ಕೆಳಗೆ ಆತನಿಗೆ ಬಹಳ ಕಾಯಿಲೆಯಾಯಿತು. ಜಲಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿದರು. ಗೋಪಾಯಿತರೆಂದೇ ಎಲ್ಲರೂ ನಂದಿದರು. ವಿಶಾಖ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಆರೈಕೆ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ಹರಿದೇವನ ದನ ತರಳೊಂದೆ. ಕೊನೆಯ ಗಳಿಗೆಯವರೆಗೂ ಆತ ತನ್ನ ಶ್ರಮವನ್ನು ಮೀರಲಿಲ್ಲ. ಸಾಯಲೆಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ದಿನ ಮಾಡಲು ತನ್ನ ದೃಢ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವಂತೆ ಹಾಗೆ ಬರೆದಿದ್ದ. ಆತನ ಹಾಗೆಯ ಪ್ರಕೃತಿ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಪಂಥಿಯಾದ ನಾನು ಅಷ್ಟು ಹಾಗೆ ಕೊಯಿಸು ತೆಗೆದುಕೊಂಡುದನ್ನೂ ಸೂಚಿಸಿದ್ದು ಚುಚ್ಚಿ ಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಹುಮುಖವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದ್ದ. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮನೋವಾಙ್ಮಯ ನನಗಿರಬೇಕೆಂದು ಆತನ ಆಶಯ. ಅದುವುದಕ್ಕೂ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಬಹುದು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಸತ್ತರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ, ನನ್ನ ಶ್ರದ್ಧೆ ನಾ ದಿಡೆನೆಂಬ ಹನುಮಂತರಾವನ ಅಪ್ಪಕ್ಕಿಗಳು ಸಿಗುವುದು ದಡೆದವನಿಗೆ ಹೊಸ ಜೀವ ಬಂದಂತೆ. ಅಂತ ಪ್ರಪಂಚ ಭಕ್ತರಂತೆಯೇ ಅಗಿರಬಹುದು. ಅದರೇನು? ಆತ ಸತ್ಯ ಶೋಧಕ. ಸತ್ಯ ಸತ್ಯವೆಂದು ನೆನಪಿರುವುದನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದರಿಂದಲೇ, ಅದರಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ, ಸತ್ಯವೆಂಬ ದೊಡ್ಡತನ ಸತ್ಯವೆಂಬ ಸತ್ಯವು ಬದುಕಿಯೇ ಇವಾನೆ. ಸತ್ಯ ಮಹಾ ಗುಣ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಸಾಯದೆ ಬಾಳುವ ಆತ್ಮವಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಆತ ಅರಿತಿದ್ದ.

ತೆಲುಗಿನ ಸೀಮೆಗೆ ಹೊಸ ಬೆಳಕು, ಹೊಸ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಕೊಟ್ಟವರು. ಮಚಲೀಪಟ್ಟಣ ಅಗ ಅಂಧರ ಸ್ವರ್ಗ. ಹನುಮಂತರಾಯರು, ಕೃಷ್ಣರಾವು ಪಂತುಲು, ಪಟ್ಟಾಭಿ-ಮೂರೂ ಮಂದಿ ಅಲ್ಲೇ ಇದ್ದರು. ಅಂಧ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಅಂಧ ನವ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬೆಳೆದದ್ದು ಆ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ. ಅಂಧ ಜಾತೀಯ ಕಲಾಶಾಲೆ ಇನ್ನೂ ನಡೆದಿದೆ.

೧ ಲೂಯಿ ಕೂನ್ಸಿ ಜರ್ಮನ್ ವಿದ್ವಾನ್. ಪೈದ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರ ಬರೀ ವಿಷಯವಲ್ಲ ಅದೆಂದೆ ಹಿಕ್ಕಿಕೊಂಡು ಹೋದರೆ ಹೆಚ್ಚು ; ಹೇಗೆ ಬರುವ ದಡೆವಿಗಿಲ್ಲ ನೀರೇ ಮಹದಾ ಪಟ್ಟಣದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಂಶವು ಅವನ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ತೊಟ್ಟ ಸ್ನಾನ, ಆವಿ ಸ್ನಾನ ಅವನ ಶಕ್ತಿ ಸ್ಥಾನದ ಸ್ಥಾನ.

ಹನುಮಂತರಾವು ದೇಶಭಕ್ತ. ತಾಯಿನಾಡಿನ ಸೇವೆಯ ಉತ್ಸಾಹದಲ್ಲಿ ಅತನನ್ನು ಮೀರಿಸಿದವರಿಲ್ಲ. ಅದರೂ ಆತನಲ್ಲಿ ಕಟಿತನಿರಲಿಲ್ಲ. ಆತನಿಗೆ ಅಹಿಂಸೆ ತಂತ್ರವಲ್ಲ, ಧರ್ಮ. ಅಂತಲೆ ನನ್ನ ಪ್ರಥಮ ಮರ್ಗದ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ (ಪಾಪಶೋಧನೆಯ ದಲ್ಲಿ)ಗಳ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲವಾಗಲಿ-ಆತನ ಹೆಸರಿತ್ತು. ನೆಲ್ಲೂರಿನಬಳಿ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ಖಾದಿ ಕೆಲಸವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ನೆರೆಹೊರೆಯ ಪರಿಚಯ ಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಆತನ ನೆರವಿಗೆ ಜೊತೆಕೆಲಸಗಾರರ ಗುಂಪೂ ಒಂದಿತ್ತು. ಪೃಥಕ್ ಹೆಂಡತಿಗೆ-ಈಗಾಕೆ ವಿಧವೆ-ತನ್ನ ಗಂಡನಲ್ಲಿ ಅಪರಮಿತ ಭಕ್ತಿ. ಅತ ಕೊಟ್ಟ ದಾರಿದ್ರ್ಯ ವ್ರತವನ್ನು, ಒಪ್ಪಿದ ಆತ್ಮಂತ ಸರಲಜೀವನದ ಧರ್ಮವನ್ನು ತಾನೂ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಆತನಿಗೆ ಬೆಂಬಲವಾಗಿದ್ದ ಲಾಕೆ.

ನಾನು ಕಂಡ ಸ್ವಾಮಿಜೀ

ನನಗೆ ಸ್ವಾಮಿಜಿಯ ಪ್ರಥಮ ಪರಿಚಯವಾದುದು ಅವರು ಪುಣಾಕ್ಕೆ ಮುನೀಶ್ವರಾಮರಾಗಿದ್ದಾಗ. ಅದೂ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರದ ಮೂಲಕ. ಆಗ ಅವರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಗುರುಕುಲದ ಯಜಮಾನರಾಗಿದ್ದರು. ಆ ಗುರುಕುಲ ಶಿಕ್ಷಣಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಅವರು ನೀಡಿದ ಸ್ವತಂತ್ರದಾನ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯತತ್ವವೆ ಅವರಿಗೆ ತೃಪ್ತಿ ಕರವಾಗಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ನೇರವಾದ್ಯಯನಸಂಪನ್ನರಾಗಬೇಕೆಂದು ಅವರಿಗೆ ಆಸೆ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಹುಡುಗರಿಗೆ ಅವರು ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ ಪಾಠಪ್ರಾಪ್ತಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಡುಗರು ಬ್ರಿಡ್ಜ್ ಬಾರ್ಲಿಂಗ್ ಆದ ಬೇಕೆಂದು ಅವರ ಬಯಕೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಭಿಶ್ರವದ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಗಳಾಗಿ ಆಗ ಧರ್ಮ ಸಂಗ್ರಹ ನಡೆದಿತ್ತು. ಯಥಾಮತಿ ಅದಕ್ಕೆ ಕೊಡುವಂತೆ ತಮ್ಮ ಹುಡುಗರನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಕೂಲಿ ಹುಡುಗರು ಆ ಧರ್ಮ ಕೊಡುವಂತೆ ಸೂಚಿಸಿದರು. ದಕ್ಷಿಣ ಅಭಿಶ್ರವದ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವು ಕೂಲಿಗಳ ಹೊಡೆದಾಟವಲ್ಲವೆ! ಆ ಹುಡುಗರೂ ಸಂದರ್ಭಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಂಡರು. ಕೂಲಿಹುಡುಗರು ಬರೆದ ಹಣವನ್ನು ನನಗೆ ಕಳಿಸಿದರು. ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ಸ್ವಾಮಿಜೀ ಬರೆದ ಪತ್ರ ಹಿಂದಿ ನುಡಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ನನ್ನ ಪ್ರಿಯ ಭಾಯ್-ಎಂದು ನನ್ನನ್ನು ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಬೋಧಿಸಿದ್ದರು. ನಾವು ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಅದಕ್ಕೆ ನೋಡಲು ನೋಡಿದಲ್ಲಿನಾಥರೂ ಅದನ್ನು ಪುಣಾಕ್ಕೆ ಮುನೀಶ್ವರಾಮರಿಗೂ ವರ್ಣಿಸಿ ಗೊಟ್ಟಿನ್ನು ಹಾಕಿತು.

ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ನಡುವಿನ ಬೆಸುಗೆ ಅಂಡ್ರೂಸ್. ನಾನು ತಾಯಿನಾಡಿಗೆ ಬಂದಾಗಲಿ ಕೂಡ ರವೀಂದ್ರ, ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರು, ಪುಸ್ತಕಾಲಯದ, ಪುಸ್ತಕಾಲಯದ ಮುನೀಷೀರಾಮರ-ಇವರನ್ನು ಅಂಡ್ರೂಸರ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳೆಂದು ನಾನು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದೆ-ಪರಿಚಯಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಅಂಡ್ರೂಸ್‌ಗೆ ಬಹಳ ಉತ್ಸುಕತೆ.

ಆ ಪತ್ರ ಬಂದ ದಿನದಿಂದ ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಸಹೋದರರಾದೆವು. ಗಣಿಗರಲ್ಲಿ ಅವರ ಪ್ರೀತಿಯ ಗುರುಕುಲದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಮುಖ ಬರ್ಚನವಾಯಿತು. ಪರಸ್ಪರ ದರ್ಶನವಾದಂತೆ ಬಂದೊಂದು ಸಲಕ್ಕೂ ನಮ್ಮ ಪರಿಚಯ ಗಾಢವಾಯಿತು; ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡೆವು. ಪ್ರಾಚೀನ ಭರತವರ್ಷ, ಹಿಂದಿ, ಸಂಸ್ಕೃತಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಿಗೆ ಅಪಾರ ಪ್ರೇಮ. ಅಸಹಕಾರ ಎಂಬುದು ಹುಟ್ಟಿನ ಮೊದಲೇ ಅವರು ಅಸಹಕಾರಿ; ಇನ್ನೊಂದೇನಾಗಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಬೇಗ ಸಿಗಲಿ ಎಂಬ ಹಂಬಲ ಅವರದು. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ ಕಂಡರೆ ಅವರಿಗೆ ಆಗದು. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯೋದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಹಾತೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿ ಜರುಗುವ ಯಾವ ನಿರ್ಬಂಧವೂ ಮುನೀಷೀರಾಮರಿಗೆ ಸಹಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ರಾಲಿಂಗ್ ಚಳುವಳಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದಾಗ ಅಹಮ್ಮ ಸ್ವಾಗತಿಸಿದ ತೀರ ಮೊದಲಿಗರಲ್ಲಿ ಅವರೊಬ್ಬರು. ನನಗೆ ಬಹಳ ಅಭಿಮಾನಪೂರ್ವಕವಾದ ಕಾಗದ ಬರೆದಿದ್ದರು. ಅದರ ಅನ್ವೃತಕರ, ವಿರಾಮಗಾಂ ದರ್ಭಟನೆಗಳ ಶಯವಾಯ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ನಿಲಿಸಿದುದರ ಅರ್ಥ ಅವರಿಗೆ ಮಂಡಟ್ಟಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಂದ ನಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯಭೇದದ ಕಾಲ ಮೊದಲಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಸೋದರಸಾತ್ವಲ್ಯಕ್ಕೇನೂ ಭಂಗ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಭೇದಗಳಿಂದ ಅವರ ಮಗುನಿಂಥ ಮನಸ್ಸು ನನಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಪರಿಣಾಮವೇನಾದರೂ ಬಂದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿಬಿಲ್ಲದೆ ಕಂಡುಬಂದು ಕಂಡಂತೆ ಅಡುಪು ಹಿಡಿದವಾದಿ ಅವರು. ಅವರ ಧೈರ್ಯವೇ ಒಂದು ತಪ್ಪಾಗಿತ್ತು ಒಂದೊಂದು ಸಲ. ತಪ್ಪೇ ಮಾಡಿದರೂ ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಬಲ್ಲ ಎದೆ ಅವರದು. ಕಾಲ ಕಳೆದಂತೆ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಮನೋಧರ್ಮದ ಭೇದಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವು. ಅದರಿಂದ ಅವರ ಉತ್ತಮಜೀವದ ಪರಿಚಯವೇ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು, ಅಷ್ಟೆ. ಹತ್ತುಜನ ಕೇಳುವವಾಗಿ ಅಲೋಚನೆ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲ; ಅದು ಉತ್ತಮ ಗುಣ. ಅದು ಸತ್ಯದ ಲಕ್ಷಣ. ಸ್ವಾಮಿ ಜಯವರಿಗೆ ಗಟ್ಟಿಪಡಿಸಿದ ಅಲೋಚಿಸುವ ರೂಢಿ.

ಬಾರ್ಡೋಲಿಯ ನಿರ್ಧಾರ ಅವರ ಮನಸ್ಸನ್ನೇ ಮುರಿಯಿತು. ನನ್ನ ಅಸಹಿಷ್ಣುರು. ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ, ಬಹಳ ಬಲವಾಗಿಯೇ ಭೀಕಿಸಿದರು. ನನಗೆ ಬರೆದ ಅಂತರಂಗದ ಪತ್ರಗಳ

ಲ್ಲಿಯೂ ಅದೇ ಧಾಟಿ ; ಇನ್ನೂ ತೀವ್ರ. ಅದರೆ ಅದರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಪ್ರೀತಿ ವಿಶ್ವಾಸಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಆಪ್ತೇ ಬಲವಾದ ಬರಹ. ಹಾಗೆ ಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ ತೋರಿಸಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅವರಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸಂದರ್ಭ ದೊರೆತೊಡನೆ ನನ್ನನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಬಂದು ತಮ್ಮ ಪಕ್ಷವನ್ನು ನನಗೆ ತಿಳಿಸಿ ನನ್ನ ಪಕ್ಷವನ್ನು ತಾವು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನನ್ನ ಮೇಲಣ ಭ್ರಾತೃವಾತ್ಸಲ್ಯ ತಮಗೆ ತಗ್ಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ನನಗೆ—ಅಗತ್ಯವಿದ್ದರೆ—ವಚನ ಕೊಡಬೇಕೆಂಬುದೇ ಅವರು ಹಾಗೆ ನನ್ನನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದುದರ ನಿಜವಾದ ಕಾರಣ.

ಆರ್ಯ ಸಮಾಜದ ವಿಷಯವಾಗಿ, ಅದರ ಸಂಸ್ಥಾಪಕನಾದ ಮಹಾಪುರುಷನ ವಿಷಯವಾಗಿ ನಾನು ಅಡಿದ ಮಾತಿಗಿಂದ ಸ್ವಾಮಿಜಿಗೆ ಕುಂಬಾ ನೋವಾಯಿತು. ಅದರೆ ಈ ನೋವನ್ನು ತಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಬಲವಾಗಿತ್ತು ನಮ್ಮ ಸ್ನೇಹ. ತಮಗಾದ ಅಪಾಯಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಮಿಜೇ ಕೆರಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ; ಬಲು ಸಹನೆ ತೋರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದೇ ಅಪಾರ ಕ್ಷಮಾಗುಣವನ್ನು ಮಹರ್ಷಿಯ ಇಡೀವ್ಯಕ್ತಿಯ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಬಗ್ಗೆಯೂ ತೋರಿ, ಆ ಗುಣವನ್ನಿಲ್ಲಿ ತಳುಕುಹಾಕಿ ಸಮಾಧಾನಕ್ಕೆ ಬರುವುದು ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಅವರಿಗನಿಸಲಿಲ್ಲ. ಮಹರ್ಷಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಅವರ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನಾಗಲಿ ಯಾರಾದರೂ ವಿಮರ್ಶಿಸಿದರೆ ಅವರಿಗೆ ಸಹಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮಹರ್ಷಿಯ ಮೇಲೆ ಅಷ್ಟು ಭಕ್ತಿ ಅವರಿಗೆ.

ಅವರ ಶುದ್ಧಿ ಚಳುವಳಿಗಾಗಿ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಪತ್ರಿಕಾ ಪ್ರಸಂಜೆ ಅವರನ್ನು ಕೂತಿನವಾಗಿ ಟೀಕಿಸಿದೆ. ನಾನೇ ಸ್ವಾಮಿಜಿಯ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನೊಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಈಗಲೂ ಒಪ್ಪಲಾರೆ. ಆದರೆ ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಮರ್ಥನೆಯಿತ್ತು. ನೀತಿ, ನ್ಯಾಯ, ಈ ಎರಡು ಕಟ್ಟುಗೊಳಗಳಿಗಿರುವ ತನಕ ತಬಲೀಗಿಗೆ ತೋರಬೇಕೆನ್ನುವ ತಾಳ್ಮೆಯನ್ನು ಶುದ್ಧಿಗೂ ತೋರಬೇಕು. ಆ ವಿವಾದ ಪರಿಶೀಲನೆಗಿದ್ದು ಸ್ಥಳವಲ್ಲ. ತಬಲೀಗೂ ಬದಲಾಗಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾದ ಶುದ್ಧಿಯೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಬೇಕು; ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ. ಈಗ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮತಪರಿವರ್ತನೆಯು ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತಃಸತ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಬಾಹ್ಯವೇಷಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ವಿಶಾಲಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಸರ್ವಧರ್ಮಾಧ್ಯಯನ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಮತಪರಿವರ್ತನೆಯ ಈಗಿನ ಕೊಳಕು ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಕ್ರಾಂತಿಯಾಗುತ್ತದೆ; ಖಂಡಿತ. ಈಗಿನ ರೀತಿ ಒಂದು ಗುಂಪಿನಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಗುಂಪಿಗೆ ಬರೀ ವರ್ಗ, ಪರಸ್ಪರ ಮತದೂಷಣೆ; ಅದರ ಮೂಲಕ ದಗೆತನ, ಅಪ್ಪೆ.

ಹುದ್ದಿಯ ಅಂತರಾರ್ಥವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ಪಾದರೆ ಹಿಂದೂ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಸಾವಿರ ಸಾವಿರದಷ್ಟು ಕಷ್ಟವನ್ನು ನಮ್ಮ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು.

ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ಹಿಂದೆ ಸ್ವಾಮಿಜೀ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಆದನ್ನು ನೆನೆಪುಡಿಸಿ ಫೋಟೋ ಚಿತ್ರವನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಮುದ್ರಿಸಲಾರೆ. ನನ್ನ ಮುಸಿಮ ಗೆಳೆಯ ರಂಗನಾಥನು ಅಶ್ವಾಸವ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ: ಅವರು ಮುಸಿಮ ದ್ವೇಷಿಗಳಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಜನ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಅವರು ನಂಬುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನಿಜ. ಅದರೆ ಅವರನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಿಂದುಗಳನ್ನು ಬಹಳ ಅದಮ್ಯಬಿಟ್ಟವರಾದರೂ, ಅವರು ಧೈರ್ಯಶಾಲಿಗಳಾಗಿ ಅತ್ಯಂತರಕ್ಷಣ ಮಾನಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಮರ್ಥರಾಗಬೇಕೆಂದೂ ಸ್ವಾಮಿಜೀ ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಹುಜನ ಕಷ್ಟ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರಾದರೂ, ಜನ ತಮ್ಮ ತಲೆಗೆ ಕಟ್ಟಿದ 'ಅನೇಕ' ಸಂಗತಿಗಳಿಗೂ ತಮಗೂ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲೆಂದೂ ನನಗವರು ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ಅವರನ್ನು ಬೆದರಿಸಿ ಭಯಪಡಿಸಬೇಕೆಂಪು ಬರೆದಂಥ ಪತ್ರ ಅನೇಕ ಬಂದಿದ್ದಂತೆ ಅವರಿಗೆ. ನೀವು ಏನು ಮಾಡಬೇಡಿ ಎಂದು ಗೆಳೆಯರು ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರಂತೆ. ಅದರೆ ಈ ಶ್ರದ್ಧಾವಂತರು 'ದೇವರ ವಿನಾ ಬೇರೇನು ರಕ್ಷಣೆಯಿದೆ?' ಅವನು ಅಜ್ಞೆಯಿಂದಲ್ಲದೆ ಹುಲ್ಲುಕಡಿಯೂ ಅಳಿಯದು. ಈ ದೇವದ ಮೂಲಕ ನೀವು ಮಾಡಿಸುವೆ' ಅಜ್ಞೆ ಅವನಿಗಿರುವಂತನಕ ವಿನೂ ನಡೆಯದು' ಎಂದರು.

ಅಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಅಶ್ರಮದ ಹುಡುಗ ಹುಡುಗಿಯರಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಭಾಷಣ ಮಾಡಿದರು. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ನಮ್ಮ ಹೃದಯಾಂತರಾಳದ ಕತ್ತರಿಸುವೆ, ನಮ್ಮ ಅಂಕುರವಾದ್ದು ದಿಂಡ ಎಂದರು. ಮೈಯನ್ನೂ ಗುಣವನ್ನೂ ಬೆಳೆಸಲು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೆ ಅಗತ್ಯವೆಂದು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿದರು.

೬-೧-೨೭

ಮೂಕಸೇನೆ

ಶ್ರೀಶ್ಯಾಮಿತ್ರರೂ ಮೂಕ ಸೇವಾ ನಿರತರೂ ಆದವರೊಬ್ಬರ ಸಾವಿನಿಂದ ನನಗೂ ದಗಿದು ದೂರವನ್ನು ಒದಗರೂ ಹರಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಬೇಡುತ್ತೇನೆ. ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ್ ಸುಬೀಲ-ರುಪ್ಪರು (ಜುಲೈ ೨೦; ಏಕಾಂಕಪಾಠ (೧೯೨೫) ತೀರಿಸಿಕೊಂಡರು.

ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಮುಖ್ಯರೋಗ ಗುಲಾಮಗಿತಿ. ಬ್ಯಾರಾಕ್ಸಿ ಮೂರುಪರಸೆ ಕಂದಕ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಭದ್ರಮಾಡಿಕೊಂಡಿತೆ: ಸೇನಾಬಲ; ಅರ್ಥಬಲ, ಅರ್ಥ ಸೂತ್ರ; ಕುಟಿಲತಂತ್ರ. ಈ ಹಗೆಯನ್ನು ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಇದಿರಿಸಿ ಗುಲಾಮ ಗಿರಿಯನ್ನು ಕಳೆಯಲು ಹೊಡೆದಾಡುವವರಿಗೆ ಮಾತ್ರವೆ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಗೌರವ, ಮರ್ಯಾದೆ. ಕೇವಲ ರಾಜಕೀಯಕ್ಕಿಂತ ಏನೂ ಕಡಮೆಯಿಲ್ಲದ ಇತರ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ನಿಸ್ವಾರ್ಥಿಗಳೂ ಕೀರ್ತಿಪಿಮುಖರೂ ಅವರ ಗುರುತೇ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಕ್ಕಿಲ್ಲ.

ಪ್ರೀಫನ್ ಕಾಲೇಜಿನ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ ಸುಶೀಲ ರುದ್ರರು ಅಂಥವರು. ಒಳ್ಳೆ ಉಚ್ಚ ತರಗತಿಯ ಶಿಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು. ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಬೇಕಾದವರಾಗಿ ದ್ದರು. ಅವರಿಗೂ ಅವರ ವಿವ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೂ ಇದ್ದ ಸಂಬಂಧ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಭ್ಯಾಸ ಸಂಬಂಧ. ಸ್ವಯಂ ಕ್ರಿಸ್ತಾನರಾಗಿದ್ದರೂ ಹಿಂದೂ ಮಹಮ್ಮದೀಯ ಧರ್ಮಗಳ ಬಗೆಗೂ ಅವರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಅಭಿಮಾನ, ಜಿಲ್ಲೋ ಗೌರವ. ಯೇಸುಕ್ರಿಸ್ತನ ವಿನಾ ಬೇರೆ ಜಗದ್ರಕ್ಷಕರಿಲ್ಲವೆಂದು ನಂಬದವರಿಲ್ಲ ನರಕವೇ ಗತಿ ಎಂಬ ವೀರಕ್ರಿಸ್ತಾನ ವಲ್ಲ ಅವರದು. ಸ್ವಧರ್ಮ ಗೌರವದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠೆಯಿದ್ದಷ್ಟೆ ವರಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಸಹನೆಯೂ ಇತ್ತು. ರಾಜಕೀಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಸಾಪಧಾನವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ದ್ದರು. ತೀವ್ರವಾದಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಮಗಿದ್ದ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಅವರು ಡಂಗೂರ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ; ಗುಟ್ಟಾಗಿ ಇಟ್ಟಿರಲೂ ಇಲ್ಲ.

೧೯೧೫ರಲ್ಲಿ ನಾನು ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಮರಳಿದ ನಂತರ ದೆಹಲಿಗೆ ಹೋದಾಗೆಲ್ಲ ನಾನು ಅವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೆ. ರಾಲಿಂಗ್ ತಾಸನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವನ್ನು ನಾನು ಹೂಡುವವರೆಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಸುಗಮವಾಗಿತ್ತು. ಅವರಿಗೆ ಉಚ್ಚವರ್ಗದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಗೆಳೆಯರು ಎಷ್ಟೋ ಜನ. ಶುದ್ಧ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮಿಷನ್ ಅವರದು. ಅವರ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಇವರೇ ಮೊವಲನೆ ಹಿಂಡಿ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರು. ಅದ್ದರಿಂದ ನನ್ನ ಅಪರ ಆಪ್ತ ಪರಿಚಯ, ಅವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೆ ನನಗವರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಆತಿಥ್ಯಗಳಿಂದ ಅವರಿಗೂ ಅವರ ಕಾಲೇಜಿಗೂ ತೊಂದರೆಯಾದೀತೆಂದು ಯೋಚನೆಯಾಯಿತು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಇಳಿಯ ತೊಡಗಿದೆ. ಆಗ ಅವರಾದಿವ ಮೂರು ಅವರ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ಮಾದರಿ. 'ನನ್ನ ಧರ್ಮ ಜನರು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಿಂತ ಗಂಭೀರಪಾಡು. ನನ್ನ ವಿಚಾರ ಕೆಲವು ನನ್ನ ಬಾಳಿಗೆ ಜೀವಾಳದಂತಿವೆ. ಬಹುಕಾಲದ ಗಾಢವಾದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಛಾನಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಅವು ಮೂಡಿವೆ. ನನ್ನ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಗೆಳೆಯರಿಗೆ ಆ ವಿಚಾರ ಗೊತ್ತು. ಗೆಳೆಯನಂತೆ, ಅತಿಥಿಯಂತೆ, ನಿನ್ನನ್ನು ನನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಅವರು ತಪ್ಪು ತಿಳಿಯಲಾರರು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಗೆಳೆಯರಲ್ಲಿ ನನಗಿರುವ ಮಾತುಬಾರಿ ಬೇಕೋ, ನೀವು ಬೇಕೋ,

ಎರಡರಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದನ್ನು ಬಿಡಬೇಕು ಎಂದರೆ ಯಾವುದನ್ನು ಅರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೋ ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ. ನೀವು ನನ್ನನ್ನು ಬಿಡಕೂಡದು' ಎಂದರು. 'ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಲು ನಾನಾತರದ ಗೆಳೆಯರು ಬರುತ್ತಾರೆಲ್ಲ; ಅನರಸ್ತಾನುಮಾಡೋಣ. ನಾನು ಬೆಡತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ನಿಮ್ಮ ಮನೆ ಸತ್ಯವಾಗಬಹುದು' ಎಂದೆ. ಅವರೊಂದರು : 'ನಿಜವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ ನನಗೆ ಅದೆಲ್ಲ ಇಷ್ಟ. ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕಾಣಲು ಬರುವ ಗೆಳೆಯರನ್ನು ಕಂಡರೆ ನನಗೆ ಇಷ್ಟ. ನಿಮ್ಮನ್ನು ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಅದರಿಂದ ನಾನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ದೇಶ ಸೇವೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತೆಂದು ನನಗೆ ಸಂತೋಷವಾಗುತ್ತದೆ.'

ಖಿಲಾಫತ್ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ರೂಪುಕೊಟ್ಟು ನಾನು ವೈಸರಾಯರಿಗೆ ಬರೆದ ಪತ್ರ ಹೊಳೆದು, ಬರೆದು ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ ರುದ್ರರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎಂಬುದು ಓದುಗರಿಗೆ ತಿಳಿದಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ರುದ್ರರೂ ಅಂಡ್ರೂಸರೂ ಅದನ್ನೊದಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದವರು. ರುದ್ರರ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅಸಹಕಾರ ಮಿಂಚಿದ್ದು, ಪೂಡಿದುಕು. ಮೂಲಾನಾಗಳು, ಮುಸಲ್ಮಾನ ಗೆಳೆಯರು, ನಾನು ಸೇರಿದ್ದ ಅಂತರಂಗ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ಬರಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಾಗಿದ್ದರು; ಅದರ ಅಸಕ್ತಿ ಮಾತ್ರ ವಿಶೇಷ. ಅವರು ಮಾಡಿದ ಸರ್ವಕರ್ಮಕ್ಕೂ ಧರ್ಮವೇ ಮೂಲೋದ್ದೇಶ. ಅಂತಲೆ ಪ್ರಭುತ್ವದ ಭಯ ಅವರಿಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಭುತ್ವ ಎಂಬುದು ಬೇಕು, ಅದರಿಂದ ಉಪಯೋಗವಿದೆ, ಅದರ ಗೆಳೆತನವೂ ಸರಿ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಅವರದು ಧರ್ಮದೃಷ್ಟಿ. ಅವರ ಬಾಳು-ಬದುಕು ಈ ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ನಿರರ್ಶನ. ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಜೀವರನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಡೆ ಸೆಳೆದು ಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಶಲ ರುದ್ರರಿಗಿತ್ತು. ಸಿ. ಎಫ್. ಅಂಡ್ರೂಸರು ನಮಗೆ ರುದ್ರರು ನೀಡಿದ ದಾನ ಎಂಬುದು ಬಹಳ ಜನಕ್ಕೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಅವಳಿಜವಳಿ ಮಕ್ಕಳಂತೆ. ಅವರ ಗೆಳೆತನ ಅದರ್ಶಸ್ನೇಹಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ. ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ್ ರುದ್ರರಿಗೆ ಇಬ್ಬರು ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳೂ ಒಬ್ಬ ಮಗಳೂ ಇದಾರೆ. ಅವರೆಲ್ಲ ನಯಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದು ಬದುಕು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾರಚರಿತರಾದ ಅವರ ತಂದೆಯ ಗೆಳೆಯರನೇಕರು ತಮ್ಮ ದುಃಖದಲ್ಲಿ ಛಾಗಿಗಳೆಂಬುದನ್ನು ಅವರು ಬಲ್ಲರು.

೯-೭-೨೫.

ದಾರ್ಜಿಲಿಂಗಿನಲ್ಲಿ

ದಾರ್ಜಿಲಿಂಗಿನಲ್ಲಿ ದೇಶಬಂಧುವಿನೊಡನೆ ನಾನು ಕಳೆದ ಐದು ದಿನಗಳ ಪವಿತ್ರ ಸ್ನೇಹಿಯನ್ನು ಬರೆಯುವುದಾಗಿ ಓದುಗರಿಗೆ ಮಾತು ಕೊಟ್ಟಂತೆಯೇ ಆಗಿತ್ತು. ಆ ಐದು ದಿನ ನನ್ನ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯ ಕಾಲವೆಂದು ಹೇಳಿದೇನೆ. ದಿನ ಸವೆದಂತೆ ಅದರ

ಬೆಲೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಅದೇಕೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನಾನು ಓದುಗರಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕು. ಹಿಂದೆ ನಾನು ದೇಶಬಂಧುವಿನ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೆ ಇದ್ದೆನಾಗಲಿ ಅಗ ನಮ್ಮದು ಬರಿ ರಾಜಕೀಯ ಭಿಟ್ಟ. ಇಬ್ಬರೂ ನಮ್ಮ ನಮ್ಮ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ್ದೆವು. ಡಾರ್ಜಿಲಿಂಗಿನಲ್ಲಿ ಹಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದೇ ಬೇರೆ. ಅಲ್ಲಿ ದೇಶಬಂಧು, ನಾನು ಇಬ್ಬರೇ. ಅವರು ವಿಶ್ರಾಂತಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾನು ಬರೀ ಮಾತುಕತೆಗಾಗಿಯೆ ಹೋಗಿದ್ದೆ. ನಾನೂ ಡಾರ್ಜಿಲಿಂಗಿಗೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿಗಾಗಿಯೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆಂಬುದು ಬರಿ ನೆಪ ಮಾತ್ರ. ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ತರಂಗ ಮನಸೆಳೆಯುತ್ತಿತ್ತಾಗಲಿ, ದೇಶಬಂಧು ಅಲ್ಲಿರದಿದ್ದರೆ ನಾನೇನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಈಚೆಗೆ ನನಗೆ ಅವರು ಬರೆಯಲು ಮೊದಲು ಮಾಡಿದ ಸೀಸದ ಕಡ್ಡಿಯ ಚೀಟಿ ಒಂದರಲ್ಲಿ 'ಹೋಕೆ ! ಖೇವು ಈಗ ಇರುವುದು ನನ್ನ ಅಧಿಕಾರದ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ. ಸ್ವಾಗತ ಸಮಿತಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ನಾನು ; ತಿಳಿಯಿತೆ. ನಿಮ್ಮ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ಡಾರ್ಜಿಲಿಂಗನ್ನು ಸೇರಿಸಲೇಬೇಕು. ಇದು ನನ್ನ ಹುಕುಂ' ಎಂದು ಬರೆದರು. ಆ ಸವಿಬರೆದದ ಚೀಟಿಗಳನ್ನು ನಾನು ಕಾದಿಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತು. ನನ್ನ ದೌರ್ಭಾಗ್ಯಕ್ಕೇನು ಮಾಡಲಿ ' ನನ್ನಲ್ಲಿದ್ದು ನೂರಾರು ಕಾಗದ ಪತ್ರ ಹೋದ ದಾರಿಗೇ ಇವೂ ಹೋದವು. ನನ್ನ ಹೊತೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ಕಿಂಗ್ ಕಮಿಟಿ ಜನ ಇದಾರೆ ; ಜೇಡ ಎಂದು ನಾ ಬೇಡಿದೆ. 'ಹಾಗಾದರೆ ಎಲ್ಲರೂ ಬನ್ನಿ. ಅವರಿಗೆ ನಾನೆಲ್ಲ ಸರಿಯಾದ ವಸತಿ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಬಂಗಾಲ ಪ್ರಾಂತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿ ಅವರ ಗಾಡಿ ನೆಚ್ಚು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ನಾನವರಿಗೆ ಅ ರೀತಿ ತಂತಿ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ'. ಇದು ಅವರ ತಂತಿಯ ಉತ್ತರ. ವರ್ಕಿಂಗ್ ಕಮಿಟಿಯನ್ನು ಡಾರ್ಜಿಲಿಂಗಿಗೆ ಕರೆಹೊಯ್ಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲವಾಗಲಿ, ಕಮಿಟಿಯ ಕೆಲಸ ಮುಗಿದ ಕೂಡಲೆ ಅದನ್ನು ಬೇಗ ನಾನು ಬರುವುವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಹೋದೆ. ನಾನು ಹೋದದ್ದು ೨ ದಿನದ ಸಲುವಾಗಿ. ಕಮ್ಮಿ ಹೊತೆಯಲ್ಲಿ ೫ ದಿನ ನಿಲ್ಲಿಸಿಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟಿರವರು. ಆಸಾಮಿ ಪ್ರಾಂತದ ಪ್ರವಾಸವನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹಾಕುವಂತೆ ಶ್ರೀ ಪೂಕನರಿಗೆ ಶ್ರೀ ವಾಸಂತೀ ದೇವಿಯಿಂದ ಬರೆಸಿದರು. ಬಂಗಾಲದ ಪ್ರವಾಸವನ್ನು ತಾನೇ ಮೂರು ದಿನ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹಾಕಿದರು. ಈ ವಿವರವನ್ನೆಲ್ಲ ಹೇಳುವ ಉದ್ದೇಶ ಇನ್ನೆ : ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಕೂಡಿ ಕಲೆತು ಇರಬೇಕೆಂದ ಮನುಗದ್ದ ಅಸೆ, ಉತ್ಸಾಹ ತೋರಿಸಲಿಕ್ಕೆ. ನಮಗೆ ತಿಳಿಯದೆಯೆ ನಮ್ಮ ಹಿಂದೆ ಕಾದಿತ್ತು, ಬೇಗನೆ ಬರಲಿದ್ದ ದೇಶಬಂಧುವಿನ ದೀರ್ಘನಿದ್ರೆ ನಮ್ಮ ಅಂತರಂಗ ಮಿಲನಕ್ಕೆ ಪಾರಿ ಮಾಡಿದಂತಿತ್ತು.

ರೋಗವನ್ನು ಹಾಟಿ ಅರೆಕೆ ಸೆಡೆಯುತ್ತ ಮಲಗಿಹ್ಲರು ಹಾಸರು. ಅವರಿಗನ್ನೆ ಉಪಚಾರ ನೇರಾಗಿತ್ತು. ಅತಿಥಿಗಳಿಗೂ ನನ್ನ, ನನ್ನ ಸಂಗಡಿಗರೂ ಅನುಕೂಲದ ಸಣ್ಣ

ಪುಟ್ಟ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಅವರೇ ಗಮನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರದು ಭಾರಿ ಕೈ; ಏನೇ ಮಾಡಲಿ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣ. ಗುಡ್ಡದ ಕೆಳಗಿನಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಮೇಕೆ ತರಿಸಿದ್ದರು. ಒಂಪು ಹೊತ್ತು ಕೂಡ ಸನಗೆ ಹಾಲು ತಪ್ಪದೆ ಇರಲಿ ಎಂದು ಅವರ ಮನಸ್ಸು. ತಂಗಿ ವಾಸಂತಿ ದೇವಿಯ ಒಲವಿನಾತಿಥ್ಯದ ಪರಿಚಯ ನನಗಿತ್ತು. ಡಾರ್ಜಲಿಂಗಿನಲ್ಲಿ ದೇತಬಂಧುವಿನ ಸ್ವಂತ ಅತಿಥ್ಯೋಪಚಾರದ ಭಾಷ್ಯ ನನಗೆ ಲಭಿಸಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಡಂಭಾಚಾರವೇನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅದರ ಸತ್ಕಾರ ಅತಿಥ್ಯಗಳು ಅವರ ಗುಂಪಿನ ಮುಖ್ಯಲಕ್ಷಣ. ಆ ಗುಂಪಿನವರ ಅತಿಥ್ಯದ ದುಂದುಗಾರಿಕೆಯ ಕತೆ, ಕೆಲವು ವಿಲಕ್ಷಣವಾದವನ್ನೂ ಹೇಳಿದರು. ತಮ್ಮ ವಿರೋಧಿಗಳನ್ನು ಕಂಡರೆ, ಹೊಸ ಜನರನ್ನು ಕಂಡರೆ ದಾಸರಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಆಡರವೂ ಡಾರ್ಜಲಿಂಗಿನಲ್ಲಿಯೇ ನನಗೆ ತಿಳಿದದ್ದು. ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಖಾದೀ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ನಾವು ಸಿದ್ಧಮಾಡಿದ್ದ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಲು ಅವರ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ಖಾದೀ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ಸತೀಶ ಬಾಬುಗೆ ಹೇಳಿಕಳಿಸಲಾಯಿತು. ಸತೀಶಬಾಬುವನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಇಳಿಸೋಣ ಎಂದು ನಾನು ಕೇಳಿದೆ. 'ಯಾಕೆ, ಇಲ್ಲೇ' ಎಂದರವರು. 'ನಮ್ಮ ಗುಂಪೆ ಬಹಳವಾಗಿ ಹೋಗಿದೆ; ಇಲ್ಲಿಲ್ಲದೆ ಸ್ಥಳ? ಇಲ್ಲ' ಎಂದೆ ನಾನು. 'ಉಂಟೆ' ಬೇಕಾದರೆ ಆಹರು ನನ್ನ ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ಇರಲಿ' ಎಂದು ಬಂತು ಉತ್ತರದ ಬಾಣ. ಇತ್ತ ನನಗೆ ಅವರ ಚಿಂತೆ, ಇತಿಮಿತಿಗಾಣದ ದುಡಿತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದ ಅವರ ಸಹಧರ್ಮಿಯ ಚಿಂತೆ; ಅವರಿಗೋ ಸತೀಶಬಾಬುವಿನ ಅನುಕೂಲತೆ ಚಿಂತೆ. 'ತಮ್ಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನನ್ನದು ವಿರೋಧಾಭಿಪ್ರಾಯವೆಂಪು ಸತೀಶಬಾಬು ತಿಳಿದಿದಾರೆ. ಆತ ಸನಗೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಪರಿಚಿತರಲ್ಲ. ಉಳಿದ ಗೆಳೆಯರ ಬಗ್ಗೆ ನನಗಷ್ಟು ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ. ಸತೀಶಬಾಬು ನನ್ನನ್ನು ತಪ್ಪು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದಾರೆ. ಆಹರು ಇಲ್ಲೇ ಇರಲಿ' ಎಂದರು.

ನಾವು ಎಷ್ಟೋ ಮಾತಾಡಿದೆವು. ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಾರೆ. ಅದೊಂದು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಚರ್ಚೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲ; ಪ್ರವಚನ. ತಾವು ಅಗ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕೆಲಸ, ಮೈ ಗುಣವಾದ ಮೇಲೆ ತಾವು ಮಾಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದ ಕೆಲಸ, ಎಲ್ಲ ಪನ್ನಿ ಒಂದೇ ಧಾರೆಯಾಗಿ ಕೊನೆಗಾಣದ ಪ್ರವಾಹದಂತೆ ಹೇಳಿದರು. ಈ ಪ್ರವಚನದಿಂದ ಅಳವಾದ ಅವರ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಮನೋಧರ್ಮ ನನಗೆ ತಿಳಿದುಬಂತು. ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ನನಗದು ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಬಂಗಾಲಿ ಮಹಾಪುರುಷರನ್ನೇಕರಿಗಿದ್ದಂತೆ ಇವರಿಗೂ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವು ಪ್ರಧಾನವೃತ್ತಿಯೆಂದು ನನಗನಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷದ ಕೆಳಗೆ ಗಂಗಾತೀರದಲ್ಲೊಂದು ಗುಡಿಸಲು ಕಟ್ಟುವ ಮಾತನ್ನು ಅವರಾಡಿದಾಗಲೂ, ಸಸೂನ್ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಲು ಬಂದಾಗ ಅದೇ ಮಾತನ್ನೆ ಮತ್ತೆ ಹೇಳಿದಾಗಲೂ ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ನನ್ನೊಳಗೆ ನಾನೆ ನಕ್ಕಿದ್ದೆ. 'ನೀವು ಗುಡಿಸಲು ಕಟ್ಟಿದರೆ ನನಗೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ಥಳ ಕೊಡಬೇಕು' ಎಂದು ವಿನೋದವಾಡಿದೆ. ಡಾರ್ಜಲಿಂಗಿನಲ್ಲಿ ಗೊತ್ತಾ ಏನು ನನ್ನ ತಪ್ಪು. ರಾಜಕೀಯಕ್ಕಿಂತ ಇದರಲ್ಲಿಯೇ ಅನರಿಗೆ ಬೆಚ್ಚು

ಉತ್ಸಾಹ, ಬಲು ಪ್ರೀತಿ. ರಾಜಕೀಯಕ್ಕವರು ಬಂದದ್ದು ಸಂದರ್ಭ ನಶದಿಂದ: ಅಷ್ಟೆ.

ನಮ್ಮ ಮಾತುಕತೆಯಲ್ಲಿ ರಾಟೆಯ ಮಧ್ಯೆ ಬಿಂದು. ವಿನಚರಿಯಲ್ಲೂ ಅಷ್ಟೆ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ನೂಲುವ ಸಂಘವೆ ಆಗಿತ್ತು. ಮಹಾದೇವ, ಸತೀಶಬಾಬು, ಸಾನು ಮೂವರೂ ಕಲಿಸುವವರು. ದೇಶಬಂಧುವಿಗೆ ಕಲಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಮೂವರಿಗೂ ಪಾಲಿತ್ತು. ಪಟ್ಟಾದಲೇ ಪಾಠ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಉಪಾಧ್ಯಾಯನೊಬ್ಬನನ್ನು ಕಳಿಸಿರೆಂದು ರಾಜೇಂದ್ರ ಬಾಬುಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರು. ಆಗ ದಾಸರಿಗೆ ಬಹಳ ಕಾಯಿಲೆ ; ಹೆಚ್ಚು ಕಲಿಯಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಡಾರ್ಜಲಿಂಗಿನಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಆಸೆ ಕಂಡಿತ್ತು. ಎಡಭುಜ ನೋಯುತ್ತಿತ್ತು ; ಆ ನೋವು ಇಳಿದ ಮೇಲೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕಲಿಯುತ್ತೇನೆ ಎಂದರು. “ಅದರಿಗೆ ಕೈಗಲಸದಲ್ಲಿ ನಾ ಬಲು ವಡ್ಡ ; ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕೇರಿ ಬೇಕಾದರೆ, ನಾನು ಬಲು ಪರಾಧೀನ” ಎಂದರು. ‘ಹೌದು. ತಮ್ಮ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಬೀಗ ತೆಗೆಯಲಿಕ್ಕೂ ನನ್ನನ್ನೆ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ’ ಎಂದರು ವಾಸಂತೀಬೇವಿ. ‘ಹೆಂಗಸರು, ಲೇವು ಗಂಡಸರಿಗಿಂತ ಒಳ್ಳೇ ಜಮೆಯರು. ಇಂಥ ಸಣ್ಣ ವುಟ್ಟು ಮಾತಿನಲ್ಲಿಯೂ ನಿಮ್ಮ ಗಂಜನನ್ನು ಪರಾಧೀನರಾಗಿ ಮಾಡಿ ನಿಮ್ಮ ಕೈಯೊಳಗೆಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತೀರಲ್ಲ’ ಎಂದೆ. ದೇಶಬಂಧುವಿನ ನಗೆಯಹನಿಗೆ ಮನೆಯ ಮೀಳುಹಂತಾಯಿತು.

ಅತರಿಗೆ ಮಗನ್ನು ತುಂಬಿ ಅಳಲಿಕ್ಕೂ ಬರುತ್ತಿತ್ತು ; ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಿ ನಗಲಿಕ್ಕೂ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರ ಹೆಂಡತಿಯ ಹಾಗೆಯೇ ಅವಳೂ ಏಕಾಂತವಾಗಿ ಅಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಷ್ಟು ದುಃಖಪಾಳದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ್ದರೂ ವಾಸಂತೀಬೇವಿ ತನ್ನ ಗಂಡನಿಗೆ ಕೇವಲ ಇಷ್ಟ ಮಿತ್ರರಾದವರ ಮುಂದೆ ಕೂಡ ದುಃಖ ತೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಒಪ್ಪಿಲ್ಲ. ಸಾವಿರಾರು ಜನರ ನಡುವೆ ನಗೆಯಾಡಿ, ಅವರ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ನಗೆಯ ಹೊಂದಿಸಲು ಹಂಸಬಲ್ಲವರು ದೇಶಬಂಧು. ನಗೆಯಿಂದಲೆ ನಮ್ಮ ಗಂಭೀರ ಚರ್ಚೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದು. ಆ ದೊಡ್ಡ ಮನೆಯೊಳಗಿದ್ದವರಿಗೆಲ್ಲ ನಮ್ಮ ಆ ನಗೆ ಕೇಳಿಸಿರಬೇಕು. ನನಗೆ ಪದ್ಮಾಸನಹಾಕಿ ಕೂಡುವುದು ರೂಢಿ. ಇದನ್ನವರು ಬಲ್ಲರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಒರಗಿಕೊಂಡಿದ್ದರು ; ನಾನು ಕುರ್ಚಿಯಲ್ಲಿ ಕೂತಿದ್ದೆ. ಕುರ್ಚಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಳಿಯ ಬಿಟ್ಟು ನಾ ಪಡುತ್ತಿದ್ದೆ ಅವಸ್ಥೆ, ಅವರಲ್ಲಿ ಪದ್ಮಾಸನ ಹಾಕಿಕೊಂಡದ್ದು-ಅವರಿಗೆ ನೋಡಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಸಂಚದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮದಿವಿಗೆ ಒಂದು ದಿಂಬು ಹಾಕಿಸಿ, ಖಾದಿ ದುಪ್ಪಟೆ ಹಾಸಿ ಮೆತ್ತೆಯಹಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಅದರ ಮೇಲೆ ನನ್ನನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದರು. ‘ಇವನ್ನು ನೋಡಿ ನನಗೇನು ನೆನಪಾಯಿತು ಗೊತ್ತೆ ?’ ಅವರಿದಿರುಬದಿರು ಮುಟ್ಟಿಸವಾಗಿ ಕೂತು ನಾ ಕೇಳಿದೆ. ‘ನಲವತ್ತು ವರ್ಷ ಹಿಂದಿನ ಮಾತು. ನನ್ನ ಮದುವೆಯಾದಾಗ ನಾನೂ ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಇಬ್ಬರೂ ಹೀಗೇ ಇದಿರುಬದಿರು ಕೂತಿದ್ದೆವು. ಸಾಸಗೃಹಣವೊಣೆ ಈಗ

ಬಾಕಿ. ವಾಸಂತೀದೇವಿ ಏನೆನ್ನುತ್ತಾಳೋ ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ !' ಎಂದೆ. ಅ ಮನೆ ನಗೆವಣ್ಣಿಯಿಂದ ಮಾರ್ಮೊಳಗಿತು. ಮತ್ತೆಂದೂ ಕೇಳಿಸಲಾರದಾನಗೆ; ಅಯ್ಯೋ !

೧೬-೭-೨೫

ಬಬ್ಬ ಮೂಕಸೇವಕ

ಸಾಬರಮತಿಯ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಾಶ್ರಮದ ನಿವಾಸಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಇಂದು ಚಿದರಹೋಗಿ ದಾರೆ. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ತೊಟ್ಟಿರುವ ಮೂಕಸೇವೆಯ ವ್ರತವೊಂದೇ ಅವರನ್ನು ಒಂದಾಗಿ ಪೋಷಿಸಿ ಹಿಡಿದಿರುವ ಸೂತ್ರ; ಅಷ್ಟೆ. ಅವರಲ್ಲೊಬ್ಬ, ಫೋಟೋಗ್ರಾಫಿಕ್ ಚಿತ್ರಣ, ಅತ್ಯದ್ಭುತವಾದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡನೆಂಬ ಸುದ್ದಿ ಕೇಳಿ ನಾ ನಿಶ್ಚಿತನಾದೆ. ಕೀರ್ತಿಶೇಷ ಮಗನಲಾಲ ಗಾಂಧಿಯ ತರುವಾಯ ಮೌನಸೇವೆಯ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅತ್ಯಸಮರ್ಪಣದ ಗುರಿ ಫೋಟೋಗ್ರಾಫಿಕ್ ಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಷ್ಟು ಮತ್ತಾವುದೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ಸೇವೆಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಅವನಿಗಿದ್ದ ಅಪರಿಮಿತ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲು ತಕ್ಕ ನುಡಿ ನನಗೆ ಬಾರದು. ಬಹಿರಂಗವೆಂದರೆ ಅವನಿಗಂಜಿಕೆ. ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಬದುಕಿಬಾಳಿ ಸೇವೆಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಬಲು ಪ್ರೀತಿ. ಎಡಗೈ ಮಾಡಿದುದು ಬಲಗೈಯೊಂದು—ಎಂಬ ನುಡಿ ಅವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿಜವಾಗಿತ್ತು. ಅವನ ಬಂಧುಬಳಗದವರು ಅವನನ್ನು ನೋಡಲು ಬಂದುದಾಗಲಿ, ಅವನು ಅವರನ್ನು ನೋಡಲು ಹೋದುದಾಗಲಿ ನಾ ಕಾಣೆ. ಬಂಧುಬಳಗದ ಮಾತನ್ನೆ ಅವನು ಯಾರಿದರಿಗೂ ಎತ್ತುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರಾರೋ, ಎಲ್ಲಿದಾರೋ ಈಗಲೂ ನಾನರಿಯೆ.

ನನ್ನ ಕೈಕಾಲಿನಂತೆಯೇ, ಭುಜಬಲವಾಗಿ ಇರುವ ಸಂಗಡಿಗರ ಗುಂಪೊಂದು ನನ್ನ ಪಾಲಿಗಿರುವುದು ನನ್ನ ಭಾಗ್ಯ. ಅವರು ಮನವಾರೆ ನೀಡಿದ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ಣ ಸಹಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಿನ್ನಹಾಯನಾಗಿಬಿಡುತ್ತಿದ್ದೆ ನಾನು. ಆ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಫೋಟೋಗ್ರಾಫಿಕ್ ಚಿತ್ರಣ ಎಂಥ ಕಠಿಣವಾದ ಕೆಲಸವಾದರೂ ಹಿಂದೆಗೆಯದ ಸರ್ವಕಳಿಷ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಅವನದು. ಚದು ಭಾಷಾ ಪ್ರವೀಣ. ಅದು ಅವನ ದುಟ್ಟು ಗುಣ. ರಾಜವೈಷ್ಣವ ದವನಾದುದರಿಂದ ಹಿಂದೆ ಅವನಿಗೆ ತಾಯಿನುಡಿ. ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಅವನಿಗೆ ಗುಜರಾತಿ, ಮರಾಠಿ, ಬಂಗಾಲಿ, ತಮಿಳು, ಸಂಸ್ಕೃತ, ಇಂಗ್ಲೀಷು ಜಿನ್ನಾಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ಉದ್ಯೋಗಿಗಳಿಂದ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಹೊಸದೊಂದು ನುಡಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಹೊಸ ಕೆಲಸವನ್ನಾಗಲಿ ಬಲು ಬೇಗನೆ ಕಲಿತು ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣರಾಗುವ ಕೌತಲ ಬೇರೆಯೂ ನಾ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಸಾಬರಮತಿ ಅಶ್ರಮದ ಅರಂಭ ಸದಸ್ಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಅವನು. ಅಶ್ರಮದ ವಿಶ್ವ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಾಹಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸರಾಗವಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿದ, ಅವನು ಮುಟ್ಟಿದ ಕೆಲಸನೆಲ್ಲ

ಮಟ್ಟಸ, ಮಾಟ. ಹಿಡಿದ ಕೆಲಸಕ್ಕೊಂದು ಮೆರುಗು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ. ಅಡಿಗೆ ಕೆಲಸವಾಗಲಿ ಶೌಚಕೂಪ ಬಳಿಯುವುದಾಗಲಿ, ನೂಲುವುದಾಗಲಿ ನೇಯುವುದಾಗಲಿ, ಲೆಕ್ಕ ಬರೆಯುವುದಾಗಲಿ ಭಾಷಾಂತರ ಮಾಡುವುದಾಗಲಿ, ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರವಾಗಲಿ, ಯಾವುದಾದರೂ ಸರಿಯೆ ಅವನಿಗೆಲ್ಲವೂ ಒಂದೇ; ಸರಾಗ. ಮಗನಲಾಲ ಬರೆದ 'ವನತಾಶಾಸ್ತ್ರ'ದಲ್ಲಿ ಇವನೂ ಪಾಲುಗಾರ.

ಕೆಲಸ ಕಷ್ಟವಾದಷ್ಟೂ ಛೋಟೀಲಾಲನಿಗೆ ಹುಮ್ಮಸ್ಸು. ಅಂಥದ್ದೇ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರೀತಿ. ಅದನ್ನೆ ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದ. ಒಮ್ಮೆ ಕೆಲಸ ಹಿಡಿದರಾಯಿತು, ಅದು ಮುಗಿವತನಕ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯಿಲ್ಲ. ದಣವೆಂಬುದನ್ನು ಅರಿಯದ ಶಕ್ತಿ ಅದು. ಕೈಗೊಂಡ ಕೆಲಸವನ್ನು ತನ್ನ ಸರ್ವಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಮಾಡಿ, ಪುನಃ ಇನ್ನೊಂದು ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ದಣವಿಲ್ಲದವನಂತೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿದ್ದ. ಬೇಸರ, ಬಳಲಿಕೆ ಎರಡು ಪದಗಳೂ ಅವನ ನಿಘಂಟಿನಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಸೇವೆ ಮಾಡಬೇಕೆಲ್ಲದೆ ಸೇವೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಾರದೆಂಬುದು ಅವನ ಪಂಥ. ವರ್ಧಾದಲ್ಲಿ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಗ್ರಾಮೋದ್ಯೋಗ ಸಂಘ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದಾಗ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ತಾನು ಗಾಣವಾಡಲು ಕಲಿತು, ಮಗನವಾದಿಯಲ್ಲಿ ಗಾಣದ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿದ. ನೆಲ್ಲು ಸುಲಿಯಲು ಮರದ ದೀಸುವಕಲ್ಲನ್ನು ರೂಢಿಗೆ ತಂದವನು ಅವನೇ. ಮಗನವಾದಿಯಲ್ಲಿ ಜೇನುಹುಳ ಸಾಕುವುದನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿದವನೂ ಅವನೇ. ಅವನಿಲ್ಲದೆ ಇಂದು ನನ್ನ ಕೈ ಮುರಿದಂತಾಗಿದೆ, ಮನಸ್ಸು ಗಾಸಿಗೊಂಡಿದೆ ತಾಯ್ತನದೊಲವಿನಿಂದ ಅವನು ಕಾಪಾಡಿದ್ದ ಜೇನು ನೋಣಗಳಿಗೂ ಹೀಗೆಯೆ ಅನಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು; ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಧನ ನಮಗಿಲ್ಲ, ಅಷ್ಟೆ. ಅವನಹಾಗೆ ಅಷ್ಟು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಅವನ್ನು ಇನ್ನಾರು ಕಾಪಾಡುವರೊ ಕಾಣೆ. ಅವನ್ನು ಸಾಕುವುದೆಂದರೆ ಅವನಿಗೊಂದು ಹುಚ್ಚೇ ಆಗಿತ್ತು. ಅವನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸಂತೋಷನಾ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ವಿಷಮಶೀತಜ್ವರ ತಗುಲಿ ಅವನನ್ನೆ ಕೊನೆಗಾಣಿಸಿತು. ಅರೇಳುದಿನ ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿದಿದ್ದ ನೋ ಇಲ್ಲವೋ, ಪರರಿಗೆ ಭಾರವಾಗಿ ಬದುಕಬೇಕಲ್ಲ ಎಂಬ ಚಿಂತೆ ಅವನಿಗೆ ದುಸ್ಸಹವಾಯಿತು. ಮಂಗಳವಾರ ರಾತ್ರಿ ಎಲ್ಲರೂ ಮಲಗಿದಮೇಲೆ ಮಗನವಾಡಿ ಛಾವಿಯಲ್ಲಿ ಹಾರಿಕೊಂಡು ಪ್ರಾಣಬಿಟ್ಟ. ಈ ದಿನ, ಬುಧವಾರ ಸಂಜೆ ೪ ಘಂಟೆಗೆ ಹೆಣ ತೇಲಿತು. ನಾನಿಲ್ಲಿ ಸೇವಾಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಈ ಸಾಲು ಬರೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ— ೮ ಘಂಟೆಗೆ—ಅಲ್ಲಿ ವರ್ಧಾದಲ್ಲಿ, ಅವನ ಮೈಗೆ ದಹನ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಅತ್ಯದಕ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡುದಕ್ಕಾಗಿ ಛೋಟೀಲಾಲನನ್ನು ನಿಂದಿಸುವ ಮನಸ್ಸೆ ನನಗಿಲ್ಲ. ಅವನು ಹೇಡಿಯಲ್ಲ. ಮಾಡಬಾರದ ಕೆಲಸ ಯಾವುದನ್ನೂ ಮಾಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಷ್ಟಬಂದಾಗ ನಗಬಲ್ಲ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅವನದು. ತನಗೆ ಒಬ್ಬರು ಉಪಚಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂತಲ್ಲ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯೆಲ್ಲದೆ ಅವನೇ ಆತ್ಮಾಹುತಿಗೆ ಬೇರೆ ಕಾರಣ ನನಗಿತ್ತೋರದು. ಅದೂ ಒಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಅಹಂಕಾರವೇ ನಿಜ. ಈ ಅಹಂಕಾರ ಅವನಲ್ಲಿತ್ತು ; ಪಾಪ, ಇದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಅವನು ಅರಿಯ.

ಗೌರವದ ಜೊತೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಅವನ ಜೀವನ ಬಂತು. ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ತಿಕ್ಕಿ ಯಾಗಲಿಲ್ಲ, ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರು. ಯಾವಾಗಲೋ ನನ್ನ ಲೇಖನ ಕೆಲವನ್ನು ಓದಿದ. ಅದ ರಿಂದ ಅವನ ದೃಷ್ಟಿ, ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಬದಲಾದವು. ನನ್ನ ದತ್ತಿಣ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಜೀವ ನವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ. ಹಿಂಸಾಕ್ರಾಂತಿಯ ಪೂಜಾರಿಯಾಗಿದ್ದವನು ಅಹಿಂ ಸಾವಲಂಬಿಯಾದ. ಅವನು ತನ್ನ ಹಿಂಸಾ ಪಥವನ್ನು ಹಾವು ಪರಿ ಬಿಡುವಂತೆ ಪೂರ್ಣ ವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ. ಅದರಿಂದ ಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿ ಅಳವಾಗಿ ನಾಟಕವಾಗಿದ್ದ ಕೋಪ ಅಹಂಕಾರ ಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಗೆಲ್ಲಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನೆ ಖಲಿಗೊಟ್ಟು ಅದನ್ನು ಗೆದ್ದನೇನು ಈಗ ?

ಸಾಯುವಾಗ ಅವನಿಗೆ ೪೨ ವರ್ಷ. ಅವನ ಸಾವಿನಿಂದ ನನ್ನ ಮುಖ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಅವನಲ್ಲಿ ನಾನು ಬಹಳ ಅಶೋಕ್ತರಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದೆ. ಅವನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ದಾರ್ಶನಿಕಂ ದರೂ ನಾನು ಸಹಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಅಸಹನೆಯ ಬಾಧೆಯನ್ನು ಅವನು ಪದೇ ಪದೇ ತಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅವನೂ ಇನ್ನೂ ಒಬ್ಬಬ್ಬರು ಮಾತ್ರವೇ ಅದನ್ನು ತಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಫೋಟೋಲಾಲನಂತೂ ಒಮ್ಮೆಯಾದರೂ ತುಟಿಪಿಟಿಕ್ಕನಲಿಲ್ಲ. ಅವನಿಗೆ ಅಗ್ನಿಪ್ರವೇಶದ ಸಂಕಟ ಕೊಡಲು ನನಗೇನಧಿಕಾರವಿತ್ತು ! ಹಿಂದು-ಮುಸ್ಲಿಮ ಸೌಹಾರ್ದಕ್ಕೋ, ಗೋರಕ್ಷಣೆಗೋ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಗೋ, ಎಂದಾದರೊಂದು ದಿನ ಅವನನ್ನು ಬಲಿದಾನವಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸಿ ಅವನ ಮುಖ ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಕೂಡಿದ್ದೆ. ನಾನು ರೂಪಿ ಸಿಕೊಂಡ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಮಹಾಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಇವು ಕೆಲವು ಮಂಟಪ, ಕೆಲವು ಹೋಮ ಕುಂಡ ; ಈ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಜನ ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದದ್ದಾಗಿ ಬಹಳಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲೋ ಕೆಲವರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಫೋಟೋಲಾಲನದು ನೊಂದಲ ಸಾಲು. .

ಅವನಂಥ ಮೂಕ ಸೇವಕರೊಂದು ಸೇನೆಯೇ ಬೇಕು ನಾಡಿಗೆ. ನನ್ನ ಬಾಲಿಗೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯವೆಂದರೂ ರಾಮರಾಜ್ಯವೆಂದರೂ ಒಂದೇ. ಅದು ಸಿಗಬೇಕಾದರೆ ಬಾಯಿ ಮಾತಲ್ಲ. ಫೋಟೋಲಾಲನ ಜೀವನದ ಈ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪರಿಚಯ ನನ್ನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಮರದಲ್ಲಿ ಉಳಿದವರಿಗೆ ಸೂಚಿಸಿಕೊಡಲಿ.

೧೦-೯-೩೭.

ಪ್ರಪುಲ್ಲಚಂದ್ರ ರಾಯ್

ಹಾಕ್ಸರ್, ಸರ್ ಪ್ರಪುಲ್ಲ ಚಂದ್ರರಾಯ್ ೭೫ ಹರುಷದ ಮುಡುಕರು. ಚಿಕ್ಕಂದಿ ಣಿಂದಲೂ ಅವರು ದೃಢಾಂಗರೇನಲ್ಲ. ಅದರೂ ಇವೊತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚದ ರಸಾಯನ

ಪ್ರಾಪ್ತರಲ್ಲಿ ಅವರು ಮುಳುಗುವರು. ತಾರುಣ್ಯದ ಉತ್ಸಾಹ, ಚುರುಕು, ಬಲ ಅವರಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಹಾಗೆಯೇ ಇದೆ. ಅವರ ಸೇವಾ ಶಕ್ತಿಯಂತೂ ಎಂದಿಗೂ ಕೃಪ್ತಿಯಾಗದೆ, ಹೀರದ ಹಂಬಲ. ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿರುವವರಿಗೆ, ಅಡದಲ್ಲಿಯೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ, ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿದ ಕೈ. ನಾಸ್ತಿ ಎಂದಾದೆ ಇಲ್ಲ. ಬಲು ಧಾರಾಳ. ಈ ಧಾರಾಳ ಗುಣವನ್ನು ಕಂಡು ಎಷ್ಟೋ ಜನ ಅವರಿಗೆ ಮೋಸಮಾಡಿದುದೂ ಉಂಟು. ಅವರಿಗೆ ಅದು ಲಕ್ಷ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಮಂದ ಗಾರಿಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಿಗೆ ಸಂಕೋಪ. ಸ್ವಲ್ಪ ಹಿಂದುಮುಂದು ವಿಚಾರಿಸಬಾರದೆ ಎಂದು ಯಾವಾದರೂ ಹೇಳಿದರೆ ಅವರ ಸಹವಾಸಕ್ಕೆ ಮುಗಿದೇಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ರಾತ್ರಿ ಹೊತ್ತಾಗುವವರೆಗೂ ಮದಿಯುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಮನೆ ಬಾಗಿಲು ಯಾವಾಗಲೂ ತೆಗೆದೇ ಇರುತ್ತದೆ; ಯಾರನ್ನು ಕಂಡರೂ ಅವರ ಮುಖದಲ್ಲಿ ನಗಿಸೂಸುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೆಲ್ಲ ಮಡಿದೂ ಅವರು ಇಷ್ಟ ಚುರುಕಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾ 'ನೀ? ಅವರ ಜೊತೆಗಾರರು ಎಷ್ಟೋ ಜನ ಆಗಲೆ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿಹಾರಿ; ಕೆಲವರು ಕೈಕಾಲು ಅಡದೆ ಮೂಲೆ ಹಿಡಿದಿದಾರೆ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಅವರೇ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ ತಮ್ಮ ಆತ್ಮಕಥೆಯ ಎರಡನೆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ. ಬಹು ಸೊಗಸಾಗಿದೆ ಆ ಪ್ರಕರಣ. ಮೊನ್ನೆ ನನ್ನ ಹುಟ್ಟಿದ ಹಬ್ಬದ ದಿನ ಶತ್ರು ಬರೆದರು. ಆ ಸುದ್ದಿಯನ್ನೇತ್ತದೆ (ಅವರಿಗಮೆ ಚಿಲ್ಲರೆ ವಿಷಯ; ನನಗಿಂತ ಹಿರಿಯರಲ್ಲವೆ ಅವರು!) ಮೀರಿ ಹೇಳಿದ ಶ್ರುತರಣದನ್ನು ನನಗೆ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಎಷ್ಟು ಉತ್ಸಾಹಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ ಆ ಬರೆಹ! ಮುಂದುವರಿಗೆ, ಮತ್ತೆ ಗಾದೆವರಗೆ-ಹುಡುಗರಿಗೂ-ಅದು ಜರೋ ರಾನುವಾಣ. ತಮ್ಮ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಈ ತಾರುಣ್ಯಕ್ಕೆ ಅವರು ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣಗಳ ಮೊತ್ತಿಗೆ ನಾನು ಇನ್ನೆರಡು ಸೇರಿಸುತ್ತೇನೆ: ಅವರ ಹುಡುಗಾಟ, ಅವರ ಪಿಡ್ಡ ಹಾಸ್ಯ ಜಮನಾ ರಾಠಜೀ, ಪೌಕತಾರಿಯಂಥ ಭೀಮಕಾಯರಾದ ಗೆಳೆಯರ ಬೆನ್ನ ಮೇಲೆ ನಾಚಿಕೆಯಿಲ್ಲದೆ ಕೂಡಿ, ನಾನಾ ತರದ ವಿನೋದ, ಹಾಸ್ಯ ಮಾಡುವುದನ್ನು ನಾ ಬಲ್ಲೆ. - ತಾವೊಬ್ಬ ಹೊಡೆ ಕಿಚ್ಚು ನಿ, ಹೊಡೆ ಹೊಂದು ವಿಚ್ಛಾ ನಶಾಲೆಯ ಯಜಮಾನ, ಆ ಕಾಲೇಜಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಕ ಇದು ಯಾವುದೂ ಆ ಗೆಳೆಯರಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ನೆನಪಿರದು.

ಅಚಾರ್ಯ, ಅನಂದಶಂಕರ ಧ್ರುವ

ಅಚಾರ್ಯ ಅನಂದ ಶಂಕರ ಧ್ರುವರ ಸಾವು ಗುಜರಾತಿಗಲ್ಲದೆ ಮಹಾಕೋಪಾಶ್ರಮ, ಅಚಾರ ನಷ್ಟ. ಅಚಾರ್ಯರು ಬಹುಕಾಲ ಕಾಶೀ ಹಿಂದೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಕ್ಕೆ ಅಮೂಲ್ಯ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು ಅವರಂಥವರನ್ನು ಮತ್ತೆ ಸಹಮಾವುಡು ಅಸಂಭವವಲ್ಲ ದಿವ್ಯರೂ ದುಸ್ಸಾಧ್ಯ. ಕೊನೆಯಂತನಕ ಅವರು ಅಧ್ಯಯನ, ಅಭ್ಯಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತ ರಾಗಿದ್ದರು. ಎಷ್ಟೋ ಜನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ನಿಜವಾದ ಗುರುಗಳಾದರು. ಅನಂತ

ಯಿತು ಈಗ. ಅಚಾರ್ಯರು ಮಾಲವೀಯರ ಬಲಗೈಬಲಗೈದ್ದರು. ಮಾಲವೀಯರ ಶೋಕವಂತೂ ವರ್ಣಸಲಕವಲ್ಲ ; ಊಹಿಸಬೇಕಾದ್ದು. ಅದರೆ ಅನಂದಶಂಕರ ಧ್ರುವರು ಬರೀ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಂಡಿತರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ನಾನಾ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಅಭಿರುಚಿಯಿತ್ತು. ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಶ್ರದ್ಧೆ ; ಸ್ವರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ; ಸಂಘ ಸುಧಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ. ವೈದಿಕರೊಡನೆ ಸ್ನೇಹವಾಗಿದ್ದರು. ಎಷ್ಟೇ ವೈದಿಕ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನಿಷ್ಕೆಯಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರ ಅವರ ಬುದ್ಧಿ ಹೃದಯ ಸುಧಾರಣೆಯ ಕಡೆಯೇ ಇತ್ತು. ಸುಧಾರಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಯುಕ್ತ ಅಗಾಧವಾದ್ದು. ಅವರಲ್ಲಿ ಜನ ಅವರನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಗೌರವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಿಂದೂಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೇ ಪ್ರತಿಭೆ ಆಚಾರ್ಯರು. ನನಗಂತೂ ಅವರ ಸಹಾಯ ಸದಾ ಸಿಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬಂಡವಾಳಗಾರರು, ಕೂಲಿ ಕಾರರು ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಗೆಳೆಯರಾಗಿ, ಎರಡೂ ಕಡೆಯ ವಿಶ್ವಾಸ ಸಂಪಾದಿಸಿ, ಒಡಮೂಡಿದನಲ್ಲಿ ಎರಡು ಗುಂಪಿಗೂ ಬಹಳ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ದುಃಖಗೊಂಡ ಆಚಾರ್ಯರ ಕುಟುಂಬದ ಜನಕ್ಕೆ ಆಚಾರ್ಯರ ಪರಿಚಯವಿದ್ದವರೆಲ್ಲರ ಸಾಹುಭೂತಿಯಿದೆ.

ರಾಯಚಂದ್ ಭಾಯಿ

ಇಪ್ಪತ್ತೈದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿರಲಿಲ್ಲ ಆತನ ವಯಸ್ಸು. ಆದರೂ ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆ ದಲೇ ಆತ ಮಹಾಜ್ಞಾನಿ, ಉತ್ತಮ ಗುಣವಂತ ಎಂದು ನನಗೆ ಮಂದಟ್ಟಾಯಿತು. ಆತ ಶತಾವಧಾನಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ ನನ್ನ ವಿರೋಧಿ ಭಾಷಾಭಂಡಾರವನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಟ್ಟು ನಾನು ಹೇಳಿದ ಪದಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಹೇಳಬೇಕೆಂದೆ. ನಾನು ಹೇಳಿದ ಕ್ರಮದಲ್ಲೇ ಒಂದು ತಪ್ಪಿಲ್ಲದಂತೆ ಆತ ಹೇಳಿದ. ಆತನ ಆ ಅದ್ಭುತ ಶಕ್ತಿಗೆ ಮರುಳಾಗಲಿಲ್ಲವಾಗಲಿ ಮೆಚ್ಚಿದೆ. ನನ್ನ ಮೇಲೆ ನಿಜವಾಗಿ ಪ್ರಭಾವದೀರಿದ್ದು ಬೇರೆ; ನನಗಾಮೇಲೆ ತಿಳಿಯಿತು ಅದು : ಆತನ ವಿಶಾಲ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನ, ನಿಷ್ಕಳಂಕ ಚಾರಿತ್ರ್ಯ, ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ದಾಹ. ಕ್ರಮೇಣ ನನಗೆ ತಿಳಿಯಿತು, ಆತ ಬದುಕಿದ್ದುದೇ ಅದಕ್ಕೆ. ಮುಕ್ತಾನಂದನ ಈ ಶೋಕ ಸದಾ ಆತನ ಬಾಯಲ್ಲಿರುತ್ತಿತ್ತು ; ಆತನ ಹೃದಯ ಫಲಕದಲ್ಲೆ ಕೊಂಡಿತ್ತು.

ರಾಯಚಂದ್ ಭಾಯಿಯ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಲಕ್ಷಗಟ್ಟಲೆ. ಅವರದು ರತ್ನಪಡಿ ವ್ಯಾಪಾರ. ವ್ಯವಹಾರದ ಎಂಥ ಜಟಿಲ ಪ್ರಶ್ನೆಯೂ ಆತನಿಗೆ ಕಷ್ಟವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇವು ಯಾವುದೂ ಆತನ ಬಾಳ ತಿರುಗಣಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ದೇವರನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ನೋಡಬೇಕೆಂಬ ಉತ್ಕಟೇಚ್ಛೆ ಆತನ ಬಾಳಬಯಕೆ. ಆತನ ಅಂಗದ ಮೇಜಿನಮೇಲೆ ಕೆಲವು ಧರ್ಮ

ಗ್ರಂಥ, ಅತನ ದಿನಚರಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ವ್ಯಾಪಾರ ಮುಗಿದ ಕೂಡಲೆ ಆ ಪುಸ್ತಕವನ್ನೂ ದಿನಚರಿಯನ್ನೂ ತೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದ. ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವ ಅತನ ರೇಖನರಾಶಿಯೆಲ್ಲ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅತನ ದಿನಚರಿಯಿಂದ ತೆಗೆದದ್ದು. ಭಾರಿ ಭಾರಿ ವ್ಯಾಪಾರದಮಾತು ಮುಗಿದೊಡನೆಯೇ ಆಧ್ಯಾತ್ಮದ ಗುಹ್ಯವಿಚಾರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯಬಲ್ಲ ಜೀವ ವ್ಯಾಪಾರಿಯಾಗಲಾರ ; ನಿಜವಾದ ಸತ್ಯತೋ ಧಕ. ಹೀಗೆ ಆತ ವ್ಯಾಪಾರದ ನಡುವೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಚಿಂತನೆಯಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ಒಂದೆರಡು ಸಲವಲ್ಲ, ಅನೇಕಬಾರು, ಪದೇ ಪದೇ ನಾನು ನೋಡಿದೇನೆ. ತನ್ನ ಸಮಚಿತ್ತವನ್ನು ಆತ ಕಳೆದುಕೊಂಡುದನ್ನು ನಾನೆಂದೂ ನೋಡಲಿಲ್ಲ. ನನಗೂ ಅತನಿಗೂ ಯಾವ ವ್ಯವಹಾರ ಬಂಧನವಾಗಲಿ ಸ್ವಾರ್ಥವಾಗಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅದರೂ ನಮ್ಮ ಬಾಂಧವ್ಯ ಬಹಳ ಅಪ್ಪವಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ನಾನಿನ್ನೂ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲದ ವಕೀಲ. ಅದರೂ ಆತ ನನ್ನೊಡನೆ ಗಂಭೀರವಾದ ಧರ್ಮ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ನಾನು ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ತೊಳಲಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಧರ್ಮಮಂಥನದಲ್ಲಿ ನನಗಂಥ ತೀವ್ರ ಆಸಕ್ತಿಯೇನಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದರೂ ಅತನ ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆ ಅಂಥ ನೋಹಕತೆಯಿತ್ತು ಆತನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ. ಅಲ್ಲಿಂದಿತ್ತ ಎಷ್ಟೋ ಜನ ಧರ್ಮ ಗುರುಗಳನ್ನೂ ಉಪದೇಶಕರನ್ನೂ ಕಂಡಿದೇನೆ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಧರ್ಮಗಳ ಮುಖಗಳ ದರ್ಶನ ಮಾಡುವ ಯತ್ನಮಾಡಿದೇನೆ. ಅದರೆ ರಾಯಚಂದ್ ಭಾಯ್ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದಷ್ಟು ಮತ್ತಾರೂ ಬೀರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಅವರ ಮಾತು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೇರಾಗಿ ಮುಟ್ಟುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರ ನೀತಿ ಶ್ರದ್ಧೆ ಎಷ್ಟು ಗೌರವಾರ್ಥವಾಗಿತ್ತೋ ಅವರ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯೂ ಅಷ್ಟೇ ಗೌರವನೀಯವಾಗಿತ್ತು. ನನಗೇನೋ ಒಳಗೊಳಗೇ ಒಂದು ವಿಶ್ವಾಸ : ಈತ ಇಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ಅತ್ಯಹಾದಿ ಹಿಡಿಸಲಾರ ; ತನ್ನ ಅಂತರಂಗದ ಒಳಮಾತನ್ನು ಕೂಡ ಯಾವಾಗಲೂ ನನಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ ಎಂತ. ಅಂತೇ. ನನಗೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಸಂಕಟ ಬಂದಾಗ ಅತನೇ ನನ್ನ ಆಸರೆಯಾಗಿದ್ದ.

ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಗಾಂವ ಕೊಟ್ಟರೂ ಅತನನ್ನು ನನ್ನ ಹೃದಯ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿಸುವಾಗಲಿ ಅಭಿಷೇಕಮಾಡಲಾರದೆ ಹೋದೆ. ಇವೊತ್ತಿಗೂ ಆ ಸಿಂಹಾಸನ ತೆರವಾಗಿಲ್ಲ. ಇದೆ. ನನ್ನ ಗುರುತೋಧನೆ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇದೆ.

ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಗುರುತತ್ವವನ್ನೂ ಅತ್ಯಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಗುರುವಿಗಿರುವ ಮಹತ್ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ನಾನು ನಂಬುತ್ತೇನೆ. ಗುರುಗಳಿರುವಲ್ಲಿ ನಿಜವಾದ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸತ್ಯವಿದೆ. ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಗುರುವನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು ! ಆಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನಿಯಿಂದ ಲಾಭವಿಲ್ಲ, ಗುರುವನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪರಿಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿರಬೇಕು.

ಅದರಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯ ಪ್ರಯತ್ನ ವಿರಂತರವೂ ಅನಂತವೂ ಆಗಿರಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ನಮ್ಮ ಖೋಷೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ನಮ್ಮ ಗುರು ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಗಾಗಿ ಅನಂತ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುವುದು ನಮ್ಮ ಹಕ್ಕು, ಕರ್ತವ್ಯ. ಅ ಪ್ರಯತ್ನವೇ ಅದರ ಫಲ. ಉಳಿದುದೆಲ್ಲ ದೈವ ಚಿತ್ತ.

ರಾಯಚಂದ್ ಭಾಯನ್ನು ಗುರುವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನನ್ನ ಹೃದಯಹೀತದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಕಲಾರದಿದ್ದರೂ ಎಷ್ಟೋ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅತ ನನ್ನ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ, ಆಶ್ರಯ ಆಗಿದ್ದ. ಮೂವರು ಅಧುನಿಕರು ನನ್ನ ಬಾಳಿನ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದಾರೆ; ನನ್ನನ್ನು ಮೋಡಗೊಳಿಸಿದಾರೆ: ತನ್ನ ಸಹವಾಸದಿಂದ ರಾಯಚಂದ್ ಭಾಯಿ ; 'ಕೈಲಾಸ ತನ್ನೊಳಗೇ, ಬೇರಲ್ಲ' ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದ ಮೂಲಕ ಖಾಲ್ವಾಸ್ವಾಯ್ 'ಸರ್ವೋದಯ'--ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದಿಂದ ರಸ್ಕಿನ್ ಇವ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ.

ಗೋಖಲೆಯವರೊಡನೆ ಒಂದು ತಿಂಗಳು

ಗೋಖಲೆಯವರ ಜೊತೆಗಿದ್ದ ಮೊದಲನೆಯ ದಿನವೆ ನನಗೆ ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಹಾಗೇ ಆಮೆಕು ಅತ್ತರಂತೆ ನಡೆದುಕೊಂಡರು ಅವರು ; ಸತ್ಯವು ತಪ್ಪು ಕಿರಿಯು ತಮ್ಮನಂತೆ ಮೋಡಿದರು ; ನನಗೇನು ಬೇಕೋ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನನಗೆ ಬೇಕಾದ್ದೇ ಆತ್ಮಲ್ಪ ; ಜೊತೆಗೆ ಸ್ವಾವಲಂಬನವನ್ನು ರೂಢಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ; ಅದರಿಂದ ನನಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಹಾಯವೇನೂ ಬೇಕಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಆರೈಕೆ ನಾನೇ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ನನ್ನ ಶುಚಿ, ಕಾರ್ಯದೃಢತೆ, ಕಾಲಭಯಮು-ಎಲ್ಲಾ ಗೋಖಲೆಯವರನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸಿದವು ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ನನ್ನನ್ನು ಹೊಗಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸಿ ದಿಡ್ಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ನನ್ನಿಂದ ಯಾವುದನ್ನೂ ಅವರು ಮರೆಮಾಚುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಬಳಿಗೆ ಬಂದ ಪ್ರಮುಖರೊಬ್ಬರಿಗೂ ನನ್ನ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಂಥವರಲ್ಲಿ ಈಗ ನನಗೆ ನೆನಪುಳಿದಿರುವವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರು ತ್ರೀ ಪ್ರಫುಲ್ಲ ಚಂದ್ರರಾಯ್. ಅವರು ನೆರೆಯಲ್ಲೆ ವಾಸವಾಗಿದ್ದರು. ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು.

ಅಚಾರ್ಯ ರಾಯರನ್ನು ಅವರು ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ಹೀಗೆ: ಇವರು ಪ್ರೌಢಶಾಲಾ ರಾಯ್, ಇವರಿಗೆ ಬಹುವ ಅಂಶ ರೂಪಾಯಿ ಸಂಭವದಲ್ಲಿ ೪೦ ರೂಪಾಯನ್ನು

ಮಾತ್ರ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಉಳಿದದ್ದನ್ನೆಲ್ಲ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಾರ್ಯ (ಧರ್ಮ)ಕ್ಕಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ಮದುವೆಯಿಲ್ಲ ; ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಇಷ್ಟವೂ ಇಲ್ಲ.

ರಾಯ್ ಅಗ ಇದ್ದದ್ದಕ್ಕೂ ಈಗಿರುವುದಕ್ಕೂ ನೆನಗೇನೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಾಣದು. ಈಗಿರುವಷ್ಟೇ ಸರಳವಾಗಿತ್ತು ಅಗಲೂ ಉಡಿಗೆ ತೊಡಿಗೆ. ಭೇದವಿಷ್ಟೆ : ಅಗ ಸ್ವವೇಶಿ ಗಿರಣಿ ಬಟ್ಟೆ ; ಈಗ ಖಾದಿ. ಗೋಖಲೆಯವರಿಗೂ ಡಾ ರಾಯ್‌ಗೂ ಎಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸಂವಾದ ಎಷ್ಟು ಕೇಳಿದರೂ ಸಾಕೆನಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ; ಆ ಸಂವಾದವೆಲ್ಲ ಬೇರೆ ಧರ್ಮವಾಸ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಜನನಾಯಕರ ಬೇಕೆಯೆಂದು ದೂರದ ಸವಗಾಗ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೋವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಧೀರ ಯೋಧರೆಂದು ನಾ ತಿಳಿದಿದ್ದ ಜನ ಕೆಲವರು ಅವರಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಣ ತೊಡಗಿದರು.

ಗೋಖಲೆಯವರು ಕಾರ್ಯಮುಕ್ತರಾಗಿಹುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಅನಂದವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹಿಡ್ಡಣವೂ ಹೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದು ಗಳಿಗೆಯನ್ನಾದರೂ ಅವರು ವ್ಯರ್ಥ ಗೊಳಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಅವರ ಬಳಗ, ಸ್ನೇಹ ಎಲ್ಲವೂ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿಯೇ. ಅವರ ವಾತವ್ಯ ಸದಾ ದೇಶ ಹಿತದ ವಿಚಾರವೇ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅಸತ್ಯ, ಅಸ್ವಮಾಣಿಕತನದ ಸೊಂಕೇ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತದ ಬಡತನ, ಪರಾಧೀನತೆ ಅವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸದಾ ಕೊಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜನ ಬಂದು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಅಸಕ್ತಿ ಹುಟ್ಟಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಒಂದೇ ಉತ್ತರ : ಅದನ್ನು ನೀವೇ ಮಾಡಿ. ನನ್ನ ಕೆಲಸ ನಾನು ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ನನಗೆ ಬೇಕಾದ್ದು ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ. ಅದನ್ನು ಗಳಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಉಳಿದದರ ವಿಚಾರ. ಸಹ್ಯ ನನ್ನ ಸಾವ ಧ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾಣಕ್ಕೆ ಅದೊಂದೇ ಸಾಕು.'

ರಾಸದೆಯವರ ಬಗ್ಗೆ ಗೋಖಲೆಯವರಿಗೆ ತುಂಬಾ ಗೌರವ; ಗಳಿಗೆ ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅಹು ಒಡೆತು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಸದೆಯವಳ ಮಾತು ವೇದವಾಕ್ಯ. ಹೆಜ್ಜೆ ಹೆಜ್ಜೆಗೂ ರಾಸದೆ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾನು ಗೋಖಲೆಯವರ ಪೂತೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ರಾಸದೆಯವರ ವರ್ಧಂತಿ ಬಂತು ಗೋಖಲೆಯವರು ಆ ವರ್ಧಂತಿಯನ್ನು ತಪ್ಪದೆ ಅಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಗ ನಾನಲ್ಲದೆ ಅವರ ಗೆಳೆಯರಾದ ಶೈಲಿ, ಕಾಳವಟಿ, ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಸರ್ವಜ್ಞರು ಇದ್ದರು. ಆ ಉತ್ಸವವು ಪಾಲುಗೊಳ್ಳಲು ನಮ್ಮನ್ನೂ ಕರೆದರು ಗೋಖಲೆಯವರು ಅಗ ಮಾಡಿದ ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ರಾಸದೆಯ ಜೀವನಸ್ಮೃತಿ ಹುಟ್ಟು ತಿಳಿಸಿದರು. ರಾಸದೆ, ತೆಲಾಂಗಾ, ಮಾಂಡಲಿಕ್ ಮೂವರನ್ನೂ ಹೋಲಿಸಿದರು. ತೆಲಾಂಗರ ನೋಡಕ ಶೈಲಿಯನ್ನೂ ಮಾಂಡಲಿಕರ ಸುಧಾರಕತನವನ್ನೂ ಹೊಗಳಿದರು.

ಕಕ್ಷಿಗಾರದಲ್ಲಿ ಮಾಂಡಲಿಕರಿಗಿದ್ದ ಅಪಾರ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತ ಒಂದು ಕತೆ ಹೇಳಿದರು. ಒಂದು ಸಲ ಮಾಂಡಲಿಕರಿಗೆ ರೈಲು ತಪ್ಪಿತು. ಕಕ್ಷಿಗಾರನ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಕಚೇರಿಗೆ ಹೋಗಲೇಬೇಕೆಂದು ಸ್ಪೆಷಲ್ ರೈಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಆದರೆ ಮೂವರಲ್ಲಿ ರಾನಡೆ ಗೋಪುರವಿದ್ದಂತೆ. ಅವರ ಪ್ರತಿಭೆ ಸರ್ವಂಶಪ್ಪ ಅವರು ಶ್ರೇಷ್ಠ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ; ಅಪ್ರೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಇತಿಹಾಸಕಾರರು, ಅರ್ಥ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು, ಸುಧಾರಕರು. ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರಾಗಿದ್ದರೂ ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ಕಾ ಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಇದಿರಾದಿಡವರಿಲ್ಲ; ಅವರ ವಿವೇಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅಷ್ಟು ನಂಬಿಕೆ ತಮ್ಮ ಗುರುವಿನ ಈ ಬುದ್ಧಿ ಅಂತಃಕರಣಗಳ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ಗೋಖಲೆಯವರ ಅನಂದಕ್ಕೆ ಪಾರವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗೋಖಲೆಯವರಿಗೆ ಒಂದು ಕುದುರೆ ಗಾಡಿಯಿತ್ತು. ಅವರಿಗೆ ಕುದುರೆ ಗಾಡಿ ಏಕೆ ಬೇಕಾಯಿತೋ ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ದಿನ ಕೇಳಿದೆ: 'ಇಲ್ಲಿಂದಿಲ್ಲಿಗೆ ಟ್ರಾಂ ಬಂದಿಯಲ್ಲಿ ಓಡಾದಿದರೆ ಆಗದೆ? ಅದು ನಾಯಕತನಕ್ಕೆ ಅವಲಕ್ಷಣವೇನು?'

ಅವರಿಗೆ ಕೊಂಚ ನೋವಾಯಿತು. 'ನೀನೂ ನನ್ನನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾರದೆ ಹೇಳಿದೆ. ನನ್ನ ಶಾಸನ ಸಭಾ ಸಂಭಾವನೆಯನ್ನು ನಾನು ಸ್ವಂತಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಟ್ರಾಂ ಬಂದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಗಲು ನಿನಗಿರುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ ನನಗೆ. ಅನಾಯಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನಾನು ಹಾಗೆ ಮಾಡಲಾರೆ. ನನ್ನ ಹಾಗೆ ಇಷ್ಟು ಒಪ್ಪಾರವಾಗಿ ಜನಕ್ಕೆ ಗೊತ್ತಾದ ಮೇಲೆ ಈಗಿನ ಹಾಗೆ ಟ್ರಾಂಬಂದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಗುವುದು ನಿನಗೂ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ; ಅಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ದುಸ್ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಯಕರು ಮಾಡುವುದೆಲ್ಲ ಸ್ವಂತ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ಸರಳತನದ ರೂಢಿಗಳನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿದೇನೆ. ನಾನೂ ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಸರಳವಾಗಿಯೇ ಇದೇನೆ. ಆದರೆ ನನ್ನಂಥವನಿಗೆ ಕೊಂಚ ವೆಚ್ಚ ಅನಿವಾರ್ಯ.'

ಹೀಗೆ ಒಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಗೇನೋ ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿದರು. ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದ ಉತ್ತರದಿಂದ ಅಷ್ಟು ಸಮಾಧಾನವಾಗಲಿಲ್ಲ.

'ಏನು ಗಾಳಿ ಸವಾರಿಗೆ ಕೂಡ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲ' ಎಂದೆ. 'ನಿಮಗೆ ಸಹಾ ಕಾಯಿಲೆಯಿದ್ದರೆ ಏನಾಶ್ಚರ್ಯ? ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಶರೀರ ವ್ಯಾಯಾಮಕ್ಕೂ ಬಿಡುವು ಬೇಡವೆ?'

'ನನಗೆ ಗಾಳಿ ಸವಾರಿಗೆ ಹೋಗಲು ಪುರುಸತ್ತಿಲ್ಲದೆ? ನೀನೇ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದೀಯಲ್ಲ' ಎಂದರು ಅವರು.

ನನಗೆ ಗೋಖಲೆಯವರನ್ನು ಕಂಡರೆ ತುಂಬಾ ಗೌರವ. ಅವರೊಡನೆ ಯಾವಾಗಲೂ ವಾದಮಾಡಿಲ್ಲ. ಈ ಉತ್ತರ ನನಗೆ ಸಮಾಧಾನಕರವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸುಮ್ಮನೆ ಇದ್ದೆ. ಎಷ್ಟೇ ಕೆಲಸದ ರಾಸಿಯಿರಲಿ ಊಟಕ್ಕೆ ಬಿಡುವುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದಂತೆ ಮಂಚಿಗಿ ವ್ಯಾಯಾಮಕ್ಕೂ ಬಿಡುವುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲೇಬೇಕೆಂದು ಆಗ ನಾನು ನಂಬಿದ್ದೆ; ಈಗಲೂ ಅದೇ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅದರಿಂದ ತಗ್ಗುವುದಿಲ್ಲ; ಹೆಚ್ಚು ತಡೆಯೆಂದು ನನ್ನ ವಿನಯಪೂರ್ಣ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

*

*

*

ಈಗತಾನೆ ಹಾಡಿದ ಹಾಡಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿದಾರೆ. ಮಲಿನವಸನ, ಭಿದ್ರ ವಕ್ತ್ರ, ದೇವರಿಗೆ ಬಲು ಇಷ್ಟ. ಯಾರ ಬಟ್ಟೆ ಹರಕೋ ಯಾರ ಉಡುಪು ಧೂಳಿ ಧೂಸರಿತವೋ ಅವರಲ್ಲಿ ದೇವರು ಇದಾನಂತೆ. ಈ ಹಾಡು ಕೇಳಿದೊಡನೆಯೇ ನನ್ನ ಉಡುಪಿನ ಅಂಚು ನೆನಪಾಯಿತು; ಕುಟ್ಟಿ ನೋಡಿಕೊಂಡೆ; ಅದು ಮಲಿನವೂ ಅಲ್ಲ, ಭಿದ್ರವೂ ಅಲ್ಲ, ಶುಭ್ರವಾಗಿದೆ, ಸಂಯಾಗಿದೆ. ನನ್ನೊಳಗೆ ದೇವರಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ನಿಯಮ ಇವೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ನಾನು ಗೆಲ್ಲಲಾರೆ, ಸೋತೇನು. ನೀವೂ ಸೋತೀರಿ. ಈ ಹೆಮ್ಮಾತು ನಮಗೆ ಸದಾ ನೆನಪಿದ್ದರೆ, ಇವೊತ್ತು ಯಾರ ಭಾವಚಿತ್ರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅನಾವರಣ ಮಾಡುತ್ತೇವೋ ಅವರ ಪಾಮಸ್ಕರಹೆಗೆ ಅಗೌರವವಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ರಾಜಕೀಯ ರಂಗದಲ್ಲಿ ನಾನವರ ಶಿಷ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದೆನೆ. ಅವರನ್ನು ನನ್ನ ರಾಜಗುರುವೆಂದು ನಂಬಿದೆನೆ. ಭಾರತೀಯರ ಪರವಾಗಿ ಹೀಗನ್ನುತ್ತೇನೆ. ೧೮೯೭ರಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ನನ್ನ ಆಯ್ಕೆ ತಪ್ಪಾಯಿತೆಂದು ನನಗೆ ಅನಿಸಿಲ್ಲ.

ಬರೀ ಮಾತಿನಮಲ್ಲರಾಗಿ ಭಾಷಾ ವೈಖರಿ ಬೆಳಗುವುದರಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯಬಾರದ್ದು ನಮ್ಮ ಶೌರ್ಯ; ದೇಶದ ರಾಜಕೀಯವನ್ನು ಧರ್ಮ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಬೇಕು, ರಾಜಕೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಧರ್ಮದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಬೇಕು; ದೇಶಪ್ರೇಮಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಭಾರತೀಯನಿಗೂ ಇದು ಗುರಿಯಾಗಬೇಕು. ಗೋಖಲೆ ನನ್ನ ಬಾಳಿಗೆಂದು ಬೆಳಕು ಕೊಟ್ಟವು; ಇನ್ನೂ ಆ ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾನ ನಿಂತಿಲ್ಲ. ಆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಶುದ್ಧ ಸತ್ಯವೇ ಬೇಕೆಂದಿದೆ. ಗುರಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಬಾಳನ್ನು ಮುಡಿಪುಮಾಡಿದೆನೆ. ಈ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ನಾನು ಸೋಲಬಹುದು. ಸೋತರೆ ಆ ಗುರುವು, ಶಿಷ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ಅರ್ಹ ನಲ್ಲವೆಂದೇನು.

ಆ ರಾಜರ್ಷಿಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಬದುಕಿನ ಕೊನೆ ೨೦ಗಳಿಗೆ ಮರೆಗೂ ನಾನಿದ್ದೆ. ಒಮ್ಮೆಯಾದಾಗ ಅವರಲ್ಲಿ ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ನಾಶ. ಕುಡಿಲ್ಲ ತನ್ನೊಡನೆ ಸರ್ವಗುಣವನ್ನೂ ಅವರು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡರು. ತಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ, ತಮ್ಮ ದೇಶ

ಶ್ಯಾಗಿ. ಜನರ ವೇಷ್ಠುಗೆಯೂ ಅವರಿಗೆ ಹೊರೆಯಿತು. ಬಯಸಿ ಬಂದದ್ದಲ್ಲ ಅದು; ಬಯಸದೆ ಸುಂದ ಹೂ ಮಲೆ.

ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರು

ಲೋಕಮಾನ್ಯ ಬಾಲ ಗಂಗಾಧರ ತಿಲಕರು ಇನ್ನಿಲ್ಲ. ಅವರು ಸತ್ತರೆಂದೆಗೆ ಸಂಬು ವುದೇ ದುಸ್ಸಾಭ್ಯ ; ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಅಷ್ಟು ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಬೆರೆತು ಹೋಗಿದ್ದರು. ಜನರ ಮೇಲೆ ತಿಲಕರಿದ್ದ ಹಿಡಿತ ಇನ್ನಾರಿಗೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ದೇಶದ ಸಹಸ್ರಾರು ಜನ ಅವರಲ್ಲಿ ತೋರಿದ್ದ ಭಕ್ತಿಯೂ ಅಷ್ಟೆ; ಅಸಾಧಾರಣವಾದ್ದು ಅವರು ಜನತೆಯ ಕಣ್ಣಿನ ಬೆಳಕು ಅರಾಧ್ಯ ಮೂರ್ತಿ. ಅವರ ಒಂದೊಂದು ಮಾತೂ ಜನರ ಪಾಲಿಗೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಯಿತು. ಶಾಸನ. ಮಾನವರಲ್ಲಿಯ ಅನಂತರ ಪುರುಷನೊಬ್ಬ ಮರೆಯಾದ. ಕಂಠೀರವನ ಗಂಭೀರ ಘರ್ಜನೆ ಅಡಗಿತು.

ಜನರು ತಿಲಕರನ್ನು ಅಷ್ಟು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೇಕೆ ? ಇದರ ಉತ್ತರ ತುಂಬಾ ಸುಲಭ. ದೇಶಪ್ರೇಮವೆಂದರೆ ತಿಲಕರಿಗೆ ಅಮಿತ ಉತ್ಸಾಹ. ಅದಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾದ ಧರ್ಮವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ ಅವರ ಪಾಲಿಗೆ. ಹುಟ್ಟುಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವವಾದಿ ತಿಲಕರು. ಒಂದು ಸಂಖ್ಯಾತರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿದ್ದ ಗಾಢ ಪ್ರೇಮ, ಎಷ್ಟೇ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನದ ಕಾಯಾ ಗುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದೆ. ಅದೇ ಅವರ ಹಿಡಿತದ ಗುಟ್ಟು. ವಜ್ರದಂಥ ಮನಸ್ಸು ಅವರದು. ಅ ಮನಸ್ಸು ಪೂರಾ ದೇಶಕ್ಕೇ ಮೀಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅವರ ದಾಳು ತೆರೆದ ಪುಸ್ತಕದಂತೆ ತೀರಾ ಸರಳ ಆಧುನಿಕ ಅವರದು. ಅಂತರಂಗ ಜೀವನವಂತೂ ಪೂರಾ ಪರಿಪುಷ್ಠ ; ಅದು ಮಾತ್ರವಾದರೂ ದೋಷವಿರಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಅಮೃತ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ದೇಶಕ್ಕೆ ಧಾರೆ ಎರೆದು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು ತಿಲಕರು. ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಅದೇಶವನ್ನು ಲೋಕಮಾನ್ಯರನ್ನು ಒತ್ತಾ ಯಪಾಗಿ, ಸತತವಾಗಿ ಸಾರಿದವರು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಲ್ಲ. ಎಂತಲೇ ದೇಶ ಅವರನ್ನು ಪೂರಾ ನಂದಿತ್ತು. ಕುಗ್ಗಲಾರದ ಕೆಚ್ಚಿದೆ, ಎಂತೂ ಹುಸಳಾಗದ ಆಶಾವಾದ ತಿಲಕರದು ತಮ್ಮ ಜೀವ ಮಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಾಣುವೆ ನೆಂದು ತಿಲಕರು ಬಯಸಿದ್ದರು. ಆ ಒಯಕೆ ಈಡೇರದಿದ್ದರೆ, ಆ ತತ್ವ ಅವರದ್ದಲ್ಲ. ಅವರ ತತ್ವವು ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಆ ಶುಭ ಮುಹೂರ್ತ ಎಷ್ಟೋ ವರ್ಷ ಹತ್ತಿರ ಬಂದಿದೆ ಖಂಡಿತವಾದ ಮಾತು ಇದು. ಅದನ್ನು ಬೇಗ ಅವರ ಕನಸನ್ನೂ ನೆನಸಾಗಿ ಮಾಡುವ ಕರ್ತವ್ಯ ಹಿಂದುಳಿದ ನಮ್ಮದು ; ಇಮ್ಮಡಿಯಾಗಿ ದುಡಿದು ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕು.

ಲೋಕಮಾನ್ಯರು ಅಧಿಕಾರಿ ವರ್ಗದ ಆಜ್ಞೆ ವಿರೋಧಿಗಳು. ಹಾಗೆಂದರೆ ಅಂಗ ರನ್ನಾಗಲೀ, ಅಂಗ ಅಲ್ಪಿಕೆಯನ್ನಾಗಲಿ ಅವರು ದ್ವೇಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬಲ್ಲಿ. ತಿಲಕರು ತನ್ನ ವೈರಿಯಾಗಿದ್ದು ಎಂಜುಕೊಂವ ತಪ್ಪನ್ನು ಅಂಗರು ಎಂದೂ ಮಾಡಬಾರದು.

ಕಳೆದ ಕಲ್ಪತ್ತಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಹಿಂದಿ ರಾಷ್ಟ್ರಭಾಷೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಏನೂ ಸಿಸ್ತೆಮಾಡಿ ಒಳ್ಳೆ ತಿಲಕರು ಮಾಡಿದ ಪಾಂಡಿತ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ ಭಾಷಣವನ್ನು ಕೇಳುವ ಸುಯೋಗ ನನಗೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಆಗ ತಾನೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ದೇರೆಯಿಂದ ಬಂದಿದ್ದರು. ಅದರೂ ಎಂಥ ಭಾಷಣಮಾಡಿದರು? ಕೇಳುವವರಿಗೆ ಅದೊಂದು ರಸಭೋಜನ. ಅಂಗರು ದೇಶಭಕ್ತಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತೀರಿದ ಎಚ್ಚರವನ್ನು ಬಾಯಿಪುಟವಾಗಿ ಹೊಗಳಿದರು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದ ಮೇಲಂತೂ ತಿಲಕರು, ಬಿಟಿಷ್ ಪಂಜಾಬ್ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಪೂರಾ ನಂಬಿದ್ದರು ಅವರ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅನ್ಯಾಯ ಕಂಡೂ ಈ ನಂಬಿಕೆ ಸಡಲಿರ ಲಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಈ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಭಾರತ ಜಲಚಿತ್ರವೆನಿಸಿದ ಪಂಜಾಬಿಗೆ ಕಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೂಡಾ ಸೂಚಿಸಿದರು. ಇದನ್ನು ಕಂಡು ಜನರಿಗೆ ಎಷ್ಟೋ ಸೋಜಿಗ! ತಿಲಕರ ನಂಬಿಕೆಯೇ ನನಗೂ ಇವೆಯೆಂದು ನಾನೀ ಘಟನೆಯನ್ನಿಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ-ನನಗಾ ನಂಬಿಕೆ ಎಳ್ಳಷ್ಟೂ ಇಲ್ಲ. ತಿಲಕರು ಅಂಗದ್ವೇಷಿಗಳು ಎಂದು ತೋರಿಸಲು ಅಷ್ಟೆ. ಈ ಅಭಿಮಾನವೇನೋ ಇತ್ತಾಗಲಿ, ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಲ್ಲಿರುವ ಕೀಳ್ಮಣಿ ಕಂಡರೆ ಕಿಡಿಹಿಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರು ತತ್ಕ್ಷಣ ನಮ್ಮ ದೇಶಕ್ಕೆ ಇತರ ದೇಶದೊಂದಿಗೆ ಸಮಾನಸ್ಥಾನ ಕೊಡಬೇಕು, ಅದು ನಮ್ಮ ಜನ್ಮಸಿದ್ಧ ಹಕ್ಕು ಎಂತಲೇ ಲೋಕಮಾನ್ಯರು ನಂಬಿದ್ದರು. ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಮರದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಮುಳ್ಳುಮೊನೆಯ ಪ್ಪ ಕೂಡಾ ಒಳಿಸ ಲಿಲ್ಲ; ಕದನದಲ್ಲಿ ಕೈಬಿಡೋತ್ತೋ ಇರಲಿಲ್ಲ, ಬೇಡುತ್ತಲೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರುವ ಈ ಜೀವದ ಘನತೆಯನ್ನು ಅಂಗರು ಅರಿತುಕೊಂಡಾರೆಂದೇ ನಾನು ಅಶ್ಚರ್ಯಪಟ್ಟೆನಿ

ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು ಕಾಣದ ಸಾಮರಸ್ಯ ತಾನೆಗಳ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಲೋಕಮಾನ್ಯರು ನವೀನ ಭಾರತದ ನಿರ್ಮಾಪಕರು ತಮಗಾಗಿ ಬಾಳಿ, ತಮಗಾಗಿಯೇ ಅಳಿದ ಹುತಾತ್ಮನೆಂದು ಅವರು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ; ನಾ ಬಲ್ಲೆ ಇಂಥ ಜೀವದ ಬಗ್ಗೆ ಮೃತ ಎನ್ನುವುದೂ ದ್ವೇಷ. ಅನರ ನಿತ್ಯಾತ್ಮ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದೆ; ಎಂದೆಂದಿಗೂ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ತಿಲ ಕರ ಧೈರ್ಯ, ಸರಳತೆ, ಅದ್ಭುತ ಕತೆ, ವ್ಯದಕ್ಷತೆ, ಅಮಿತ ದೇಶಪ್ರೇಮವನ್ನು ನಮ್ಮ ಬಾಳಿನಲ್ಲೂ ನಾವು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳೋಣ. ಅದೇ ಅವರ ಅಮರ ಸ್ಮೃತಿ. ದೇವರು ಅವರ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಾಂತಿ ನೀಡಲಿ!

ಗೋಖಲೆ, ತಿಲಕ್ ಮತ್ತು ಮೆಹತಾ

[೧೯೨೦ ಜುಲೈ ೨೩ 'ಯಂಗ್ ಇಂಡಿಯನ್'ದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಈ ಲೇಖನವು ತಮ್ಮ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನದ ಅರಂಭದಲ್ಲಿ ಸಂಚಲನವಾದ ಮೂವರು ಹಿರಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣಗಳನ್ನು ಗಾಢೀಶೀ, ಚಿತ್ರಿಸಿದಾರೆ]

ನನಗೊಂದು ವಿಚಿತ್ರ ಅನಾಮಿಕ ಪತ್ರ ಬಂದಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಲೋಕಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ವೆಚ್ಚಕ್ಕೆ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿ, ಅವರ ಅತ್ಮನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅವರಿಗೆ ತಕ್ಕ ಅನುಗ್ರಹವಾಗಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಜೊತೆಗೆ, ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತರುವುದರಲ್ಲಿ ಎದೆಗುಂದ ಬಾರದೆಂದು ನನಗೆ ಬುದ್ಧಿವಾದ ಹೇಳಿದಾರೆ, ರ-ಜನೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಗೋಖಲೆಯ ಶಿಷ್ಯ ಎಂದೊಂದೆಂದು ಬರೀ ಮೋಸ ಎಂದು ದೂರ ಕಾಡುವ ಮುಗಿಸಿದಾರೆ. ಕಾಗಸ ಬರೆಸವರು ಹೊಸ ಹಾಕದೆ ಬರೆಸ ದಾಸ್ಯಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಬಿಡಬೇಕು ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಭಾವನೆ ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ನಾವು, ಮನಸಿನಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೆದರಿಕೆಯಿಲ್ಲದೆ ಕೇಳುವುದನ್ನು ಕಲಿಯಬೇಕು ಈ ಕಾಗದದ ವಿಷಯ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನುಳ್ಳದ್ದರಿಂದ, ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡಲೇಬೇಕಾಗಿದೆ.

ನಾನು ದಿವಂಗತ ಲೋಕಮಾನ್ಯರ ಶಿಷ್ಯನಲ್ಲ, ಆ ಗೌರವ ನನಗಿಲ್ಲ. ದೇಶದ ಕೋಟಿ ಜನರಂತೆ ನಾನೂ ಅವರನ್ನು-ಅವರ ಅಜ್ಞೇಯ ಗುಣೋನ್ನಿಧಾರ, ಅದ್ಭುತ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ದೇಶಪ್ರೇಮ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವರ ಸ್ವಂತ ಜೀವನದ ಶುದ್ಧತೆ, ತ್ಯಾಗಬುದ್ಧಿಗಳಾಗಿ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರ ಹಾಗೆ ಜನರನ್ನು ಸೆಳೆದ ವ್ಯಕ್ತಿ ನ ತೋರುತ್ತಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಉಸಿರು ಊದಿದವರು ಲೋಕಮಾನ್ಯರು. ಈಗಿನ ಸರ್ಕಾರದ ದೋಷ, ಕೆಡಕು ಮತ್ತಾಗಿ ಅನರಪ್ಪ ಅರಿವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಉತ್ತಮ ಶಿಷ್ಯರು ಮಾಡುವಂತೆಯೇ ನಾನೂ ಅಷ್ಟೇ ಸತ್ಯವಾಗಿ ಅವರ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸಾರಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಅದರೂ ನನಗೇ ಗೊತ್ತಿದೆ: ನನ್ನದು ತಿಲಕರ ಧಾರಿಯಲ್ಲ. ಎಂತಲೇ ಕೆಲವು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ನಾಯಕರೊಡನೆ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡುವಾಗ ನನಗೆ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ತಿಲಕರು ನನ್ನ ಧಾರಿಯನ್ನು ನಂಬದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ನಾ ಬಲ್ಲೆ ಅವರಿಗೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯಿತ್ತು. ಸಾಲುಸುಲುವಕ್ಕೆ ಹದಿನೈದೇ ದಿನ ಮೊದಲು, ಕೆಲವು ಗೆಳೆಯಂದಿರು ಅವರು

ನನಗೆ ಹೇಳಿದರು: ನನ್ನ ವಿಧಾನವನ್ನು ಜನ ಅನುಸರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಬಹುದಾದರೆ ನನ್ನದು ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ವಿಧಾನ ಎಂದು. ಇದೇ ಅವರು ನನಗೆ ಹೇಳಿದ ಕೊನೆಯ ಮಾತು. ಅವರ ಸಂಶಯ ಅನಗಿ ಇದ್ದೇ ಇತ್ತು. ನನಗೆ ಮಾತ್ರ ಬೇರೆ ದಾರಿಯೇ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಅಂತಿಮ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಕಾಲ ಬರುವ ಹೊತ್ತಿಗಾದರೂ ದೇಶ ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಅಸಹಕಾರ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಸಿದ್ಧವಾದೀತೆಂದು ನಾ ಬಯಸುತ್ತೇನೆ. ಅಷ್ಟೆ. ನನ್ನ ಮಿತಿ ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲ. ನಾನು ಪಂಡಿತನಲ್ಲ. ಅವರಿಗಿದ್ದ ಸಂಸ್ಥೆ ಕಟ್ಟುವ ಶಕ್ತಿಯಾಗಲಿ, ನಡೆಸಲು ತಿಸ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಸಂಘವಾಗಲಿ ನನಗಿಲ್ಲ; ಆ ವರ್ಷ ಕಾಲ ದೇಶಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿದ್ದವನು ನಾನು. ಭಾರತದ ಬಗ್ಗೆ ಲೋಕಮಾನ್ಯರಿಗಿಷ್ಟು ಅನುಭವ ನನಗಿಲ್ಲ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರೂ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಮಾನವಾಗಿದ್ದ ಸಂಗತಿ ಎರಡು: ದೇಶ ಪ್ರೇಮ, ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಾಧಿಸುವ ಭಲ. ಅನಾಮಿಕ ಪತ್ರ ಲೇಖಕರಿಗೆ ನಾನಿಷ್ಟು ಭರವಸೆ ಕೊಡಬಲ್ಲೆ. ಮೃತರ ಬಗ್ಗೆ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನನಗೆ ಗೌರವವಿದೆ, ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಾಧನೆ ಗಾಗಿ ಲೋಕಮಾನ್ಯರ ಶಿಷ್ಯರ ಹೆಗಲಿಗೆ ಹೆಗಲುಕೊಟ್ಟು ನಾನೂ ದುಡಿಯುತ್ತೇನೆ. ಶಿಲಕರಿಗೆ ನಾವು ಅರ್ಪಿಸಬಹುದಾದ, ಅವರು ಒಪ್ಪಬಹುದಾದ ಕಾಡಕೆ: ಅದಷ್ಟು ಬೇಗ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಗಳಿಸುವುದು. ಇದೊಂದರಿಂದಲೇ ಅವರ ಅತ್ಯಕ್ಕ ಶಾಂತಿ ದೊರಕಬೇಕಾದರೆ.

ಶಿಷ್ಯವೃತ್ತಿ ಪವಿತ್ರವಾದ ಆಶ್ರಮವಿಚಾರ. ಹೇಗಾದರಾಗಲಿ: ನಾನು ೧೮೮೦ರಲ್ಲಿ ದಾದಾಭಾಯಿಯ ಚರಣಕ್ಕೆ ಎರಗಿದೆ. ನನಗೂ ಅವರಿಗೂ ಎಷ್ಟೋ ದೂರವಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಅನಿಸಿತು ಆಗ ನಾನವರಿಗೆ ವ ಗನಾಗಬಹುದೇ ಹೊತ್ತು ಶಿಷ್ಯನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ ಶಿಷ್ಯ ಮಗನಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಶಿಷ್ಯವೃತ್ತಿ, ಪುನರ್ಜನ್ಮ, ಸ್ವಯಂ ಶರಣಾಗತಿ. ೧೮೯೩ರಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಕೆಲಸದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಭಾರತದ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಮುಖ ನಾಯಕರನ್ನೂ ನೋಡಿದೆ. ನ್ಯಾಯಮೂರ್ತಿ ರಾನಡೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ದಿಗಿರಾಯಿತು. ಅವರ ಇವಿರನಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಲು ನಾಲಿಗೆಯೇ ಎಳಲಿಲ್ಲ. ಬದ್ರುದೀನ್ ತಾಯಜ್ಜಿ ತಂದೆಯ ಹಾಗೆ ಕಂಡರು; ರಾನಡೆ, ಫಿರೋಜ್ ಷಾ ಹೇಳಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಮಾಡು ಎಂದರು. ಫಿರೋಜ್ ಷಾ ನನ್ನ ಪೋಷಕರಾದರು. ಅವರ ಮಾತು ನನಗೆ ಶಾಸನವಾಯಿತು. 'ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ೨೬ರ ದಿನ ನೀನು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಬೇಕು. ಕಾಳಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಬರಬೇಕು' ಎಂದರು. ಅಜ್ಜಿಯನ್ನು ತಿರಸಾವಹಿಸಿದೆ. ೨೫ರ ಸಾಯಂಕಾಲ ಬಂದು ನನ್ನನ್ನು ನೋಡು ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಹೋಗಿ ನೋಡಿದೆ.

'ನನ್ನ ಭಾಷಣ ಬರೆದಿದೀಯಾ' ಎಂದು ವಿಚಾರಿಸಿದರು ಫಿರೋಜ್ ಷಾ,
'ಇಲ್ಲ'

‘ಹಾಗಾದರಾಗದು. ಈ ದಿನ ರಾತ್ರಿ ಅದನ್ನು ಬರೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಡೆಯೇನು ನಿನಗೆ ?’

‘ಯುಸ್ಸಿ! ಈ ರಾತ್ರಿ ನೀನು ಗಾಂಧೀ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅವರ ಭಾಷಣದ ಹಸ್ತ ಪ್ರತಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬರಬೇಕು. ಇವೊತ್ತು ರಾತ್ರಿಯೇ ಅದನ್ನು ಅಚ್ಚು ಮಾಡಿಸಿ ನನಗೊಂದು ಪ್ರತಿ ಕಳಿಸಿಕೊಡು’ ಎಂದು ಹೇಳಿ ನನ್ನ ಕಡೆ ತಿರುಗಿ ‘ಗಾಂಧೀ, ಭಾಷಣ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿ. ಬೆಂಬಾಯಿ ಜನಕ್ಕೆ ದೀರ್ಘ ಭಾಷಣವೆಂದರೆ ಬೇಕು’ ಎಂದನು. ನಾನದಕ್ಕೆ ಅಗಲಿ ಎಂದು ತಲೆ ಬಾಗಿದೆ.

ಬೆಂಬಾಯಿ ಸಿಂಹ ನನಗೆ ಅಪ್ಪಣೆ ಪಾಲಿಸಿ ವುದನ್ನು ಕಲಿಸಿತು ನನ್ನನ್ನು ಅವರು ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕನು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲೂ ಇಲ್ಲ.

ಅಲ್ಲಿಂದ ನಾನು ಪೂನಕ್ಕೆ ಹೋದೆ. ಪೂನಕ್ಕೆ ನಾನು ಪೂರಾ ಹೊಸದು. ನನ್ನಿ ದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಮನೆಯಂತೆ ನನ್ನನ್ನು ನೊಂದು ತಿಲಕರ ಬಳಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದ. ನಾ ಹೋದಾಗ ತಿಲಕರ ಸುತ್ತ ಅವರ ಗೆಳೆಯ ರ ಗುಂಪು ನೆರೆದಿತ್ತು. ನಾ ಹೇಳಿದ್ದೆಲ್ಲಾ ಕೇಳಿ. ನಿಜ, ನಿಜ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಭೆ ಸೇರಿಸಲೇ ಬೇಕು. ಅದರೆ ನಿ ನಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ; ನಮ್ಮ ದುರದೃಷ್ಟಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳಿವೆ ಯಾವ ಪಕ್ಷಕ್ಕೂ ಸೇರದವರನ್ನು ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೋಗಿ ಡಾ|| ಭಾಂಡಾರಕ ರರನ್ನು ನೋಡುತ್ತೀಯೇನು? ಎಂದರು ಅಗಲಿ ಎಂದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟೆ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ತಿಲಕರು ಮಾಡಿಸಿದ ಭ್ರಮೆ ಪುನಃ ಭಾವ ಎಂಥದೋ ನಾ ಹೇಳಲಾರೆ. ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರ, ನಿಜ: ಅವರು ತಮ್ಮ ಸಲಿಗೆಯಿಂದ ನನ್ನ ಹೆದರಿಕೆಯನ್ನು ಓಡಿಸಿದರು ಅಲ್ಲಿಂದ ಗೋಖಲೆಯವರ ಬಳಿಗೆ; ಅಮೇಲೆ ಡ || ಭಾಂಡ ಕರ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಡಾ|| ಭಾಂಡಾರ ಕರ್ ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ, ಶಿಷ್ಯನನ್ನ ಗುರು ಮಾತನಾಡಿಸುವಂತೆ ಮಾತನಾಡಿದರು.

‘ಒಳ್ಳೆ ಉತ್ಸಾಹಿ ಮುನಿಷನ ಗಿ ಕಾಣುತ್ತೀ, ನೀನು, ಇಂಥ ಬಿಸಿಲು ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಯಾ ರೂ ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈಗೀಗ ನಾನು ಯಾವ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಭೆಗಳಿ ಗೂ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರೂ ನೀ ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದು ಕುಂಭ. ದ ಋಷಿ ಕಥೆ ಎಂತ ಲೇ ನಿವಗಾಗಿ ಈ ದಿನ ಸಭೆಗೆ ಬರುತ್ತೀನೆ’

ಜ್ಞಾನ ಸೂಸುವ ಮುಖ ಅವರದು. ಅವರನ್ನು ಮನಸಿನಲ್ಲೇ ಪೂಜಿಸಿದೆ ಅದರೆ ನನ್ನದೆಯು ಪುಟ್ಟ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಸ್ಥಳವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದಿನ್ನೂ ಬರಿದಾಗೇ ಇತ್ತು. ಪೂಜ್ಯರು ಭೇಟಾದಷ್ಟು ಜನ ಇದ್ದ ರಾಗಲಿ, ಮೊರೆ ಮಾತ್ರ ಇನ್ನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಅದೇ ಗೋಖಲೆಯವರ ವಿಚಾರವೇ ಬೇರೆ. ಕಾಲೇಜಿನ ಅವರಣದಲ್ಲೇ ಇದ್ದ ಅವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಗೋಖಲೆಯವರನ್ನು ಹೋಗಿ ನೋಡಿದೆ. ಏಕಕೈಯಿಂದ ನಾ ಹೇಳಲಾರೆ. ಅವರನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಬಹು ದಿನದ ಮಿತ್ರನನ್ನು ಕಂಡ ಹಾಗೆ ಆಯಿತು; ಅಲ್ಲ. ಬಹು ದಿನದ ಮೇಲೆ ತಾಯಿಯನ್ನು ನೋಡಿದ ಹಾಗಾಯಿತು. ಅವರ ಸಾಮ್ಯ ಮುಖ ನನ್ನನ್ನು ಸೆಳೆದು ಬಿಟ್ಟಿತು. ನನ್ನ ಬಗ್ಗೆ, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಹೋರಾಟದ ಬಗ್ಗೆ ಅವರು ಕೇಳಿದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಒಂದೇ ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಾರು ಹೋಗಿ, ಅವರನ್ನು ನನ್ನ ಎದೆಯ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಪೂಜಿಸತೊಡಗಿದೆ. ಅವರಿಂದ ಆಗಲುವಾಗ ನನಗೆ ನಾನೇ ಹೇಳಿಕೊಂಡೆ, 'ಎಲವು ನನ್ನವರ!' ಅಂದಿರುವ ಒಂದು ದಿನವಾದರೂ ಗೋಖಲೆ ನನ್ನನ್ನು ಮರೆಯಲಿಲ್ಲ; ಕೈದಿರಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ ನಾನು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯ ಸಲ ಬಂದಾಗ, ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಸ್ನೇಹ ಮತಿಪ್ಪು ಹೊಸದಾಯಿತು. ನನ್ನನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕದ ತೊಡಗಿದರು, ನನ್ನ ನಡೆ, ನುಡಿ, ಉಡುಪು, ಉಡಿಗೆ ಎಲ್ಲ ವನ್ನೂ. ನನ್ನ ತಾಯಿಗೆ ಕೂಡಾ ಗೋಖಲೆಯವರಿಗೆ ನನ್ನಲ್ಲಿದ್ದಷ್ಟು ಆಸಕ್ತಿ ಇತ್ತೋ ಇಲ್ಲವೋ! ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ನಡುವೆ, ನನಗೆ ತಿಳಿದಂತೆಗೆ ಯಾವ ಮುಚ್ಚುಮರೆಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಇದೊಂದು ಪ್ರಥಮ ನೋಟದಲ್ಲಿ ಚಿಗುರಿದ ಪ್ರೇಮದ ಶಿರಾರ್ಪಣೆ, ೧೯೧೩ರ ವಿಷಸಂಕ್ರಮಣ ಕೂಡಾ ಇದು ಸೋಲಿಲ್ಲ. ರಾಜಕೀಯ ಕೆಲಸಗಾರ ಲ್ಲಿ ನಾನು ಇರಬೇಕೆಂದು ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದ ಗುಣ ಕೆಲವು ಅವಿರೋಧ—ಸ್ವತಂತ್ರ ದಷ್ಟು ಶುದ್ಧ, ಹಲವಿನಷ್ಟು ಸಾಧು, ಸಿಂಹದಂಥ ಪರಾಕ್ರಮ; ಕುಂಭೇನೋ ಎನಿಸುವಷ್ಟು ಸೌಹಾರ್ದ. ಅವರಲ್ಲಿ ಇದಾವುದೂ ಇಂದಿರಾದ್ದೂ, ನನ್ನವರಿಗಿಂತೂ ಚಿ ತೆಯಿಲ್ಲ. ತೆಗೆಳುವಂಥ ಮೋಷದ ಅಂಶವೂ ಅವರಲ್ಲಿಲ್ಲ. ನನಗಷ್ಟು ಸಿಂಹ ರಾಜಕೀಯ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಅವರಷ್ಟು ಪರಿಪೂರ್ಣ ಮನುಷ್ಯ ನ್ನ ನಾ ಇದೆ. ಹಾಗೆಂದರೆ ನಮ್ಮ ನಡುವೆ ಏನೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಭೇದ ಇರಲೇ ಇಲ್ಲವೆಂತಲ್ಲ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ನಲ್ಲಿ ವಿಧವಾವಿವಾದದಂಥ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯಭೇದವಿಲ್ಲ. ಶಾಶ್ವತ್ಯ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮತವಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ತೀವ್ರ ಅಹಿಂಸಾವಾದವನ್ನವರು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗೇ ಖಂಡಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಈ ಭೇದಗಳು ನಮಗೆ ಲೆಕ್ಕವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ; ಯಾವುದೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಆಗಲಿಸಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈ ದಿನ ಅವರು ಬದುಕಿದ್ದರೆ ಏನಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಯೋಚಿಸುವುದು ದೈವದ್ರೋಹದಂಥ ನೀಚ ಕೆಲಸ. ಬದುಕಿದ್ದಿದ್ದರೆ, ನಾನವರ ಕೈಕೆಳಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ; ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ನಾ ಬಲ್ಲೆ. ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಶಕ್ತಿ ಲೇಖಕರು ನನ್ನ ರಾಜಕೀಯ ಶಿಷ್ಯತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಪಾದನೆಯಿಂದ ನನ್ನ ಮನ ನೊಂದಿದೆ. ಎಂತಲೇ ಈ ಸ್ವಸ್ಥಿಕರಣ. ಈಗ ಮಾತನಾಡಲಾರದಿರುವ ಗೋಖಲೆಯವರ

ಬಗ್ಗೆ ನಾ ಕರ್ತವ್ಯಲೋಪ ಮಾಡಿದನೇ? ಗೋಖಲೆಯವರ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷದವರ ಶಿಬಿರದಲ್ಲಿ ನಾನಿದೇನೆ ಎಂತ ಜನ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವಾಗ, ಸಾರಿ ಸಾರಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ನಾ ಗೋಖಲೆಯವರ ಶಿಷ್ಯ; ಹಾಗೆಂದು ಹೇಳುವುದು ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯ.

ಹುತ್ತಾತ್ಮ

ಈ ಹಿಂಗಳ (ಜೂನ್ ೧೯೩೧) ಮೊದಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಬೊಂಬಾಯಲ್ಲಿ ವಕೀಂಗ್ ಕಮಿಟಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಡೋಂಗ್ರಿಯಲ್ಲೊಂದು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಭೆ ಸೇರಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಹೊಡೆದಾಟವಾಗಿ, ಒಬ್ಬನು ಚೂರಿ ಇರಿತದಿಂದ ಮೃತನಾದ. ಈ ವಿಚಾರವಾಗಿ ತುಂಬಾ ಗದ್ದಲವಾಯಿತಾದರೂ, ಸತ್ತವನು ಯಾರೋ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದವನು, ಗೊತ್ತಾಗದವನೆಂದೇ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಬೊಂಬಾಯಿ ಬೋರ್ಡ್‌ಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಮೇಲೆ ಶ್ರೀ ಕಿಶೋರಿಲಾಲ ಮುಕ್ತಾವಾಲಾ ಈ ದುರಂತವನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ, ಸತ್ತವನ ಬಗ್ಗೆ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟು ವಿವರ ತಿಳಿಸಿ ನನಗೊಂದು ಕಾಗದ ಬರೆದರು. ಆ ಬಳಿಕ ನಾನು ಅವರಿಗೆ ಪೂರಾ ವಿವರ ತಿಳಿಸುವಂತೆ ಬರೆದೆ. ಈಗ ಎಲ್ಲಾ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ

ಆ ದುರ್ದಿನದ ರಾತ್ರಿ ಉದ್ರಿಕ್ತ ಮುಸಲ್ಮಾನನೊಬ್ಬನ ಚೂರಿ ಇರಿತದಿಂದ ಸತ್ತ ಫೀರ, ಸುಗುಣಿ ಪನ್ನಾಲಾಲನಿಗೆ, ಸತ್ತಾಗ ೨೨ ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸು. ಆ ದಿನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಖಾನ್ ಸಾಹೇಬ್ ಅಬ್ದುಲ್ ಗಫಾರ್ ಖಾನ್ ಭಾಷಣ ಮಾಡುವರೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು. ಅವರ ಭಾಷಣ ಕೇಳಲೆಂದೇ ಪನ್ನಾಲಾಲ, ತನ್ನ ತಂದೆ ತಮ್ಮನೊಂದಿಗೆ, ಆ ದಿನದ ಸಭೆಗೆ ಹೋದ. ಖಾನ್ ಸಾಹೇಬರ ಭಾಷಣ ಕೇಳಿದ್ದಾದ ಮೇಲೆ ಇವನು ಒಂದು ಕುದುರೆಗಾಡಿ ಕರೆದು, ಅದರಲ್ಲಿ ಕೂತುಕೊಂಡು ಖಾನ್ ಯುಟ್ಟು ಇವರನ್ನು ನೋಡಿ, ಇವರೂ ಯಾರೋ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನಾಯಕರೇ ಎಂದುಕೊಂಡರು ಜನ. ಕಿರಿ ಚಾಡುತ್ತಾ ಇವರನ್ನು ಮುತ್ತಿದರು. ಕಲ್ಲಿನ ಮಳೆಯೇ ಸುರಿಯಿತು ಇವರ ಮೇಲೆ. ಎಲ್ಲರೂ ಗಾಯವಾಯಿತು. ಪನ್ನಾಲಾಲನ ಎಡ ಹುಬ್ಬಿನಿಂದ ನೆತ್ತರು ಸುರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರ ತನ್ನ ತಂದೆಯ ದುಃಖ ತಗ್ಗಿಸಲು ಪನ್ನಾಲಾಲ ಇದಾವುದನ್ನು ಲೆಕ್ಕ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕಿದ್ದಂತೇ ಎಡಪಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ಚೂರಿ ಇರಿಯಿತು. ಗಾಯದಿಂದ ರಕ್ತ ಫಿಲ್ಲೆಂಟ್ ಚಮ್ಮಿತು. ಕರುಳು ಹೊರಗೆ ಬಂತು. ಈ ನೋವನ್ನೂ ಗಂಡುತನದಿಂದ ಸಹಿಸಿ 'ಅಸ್ತತ್ರಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ, ಪಟ್ಟಿ ಕಟ್ಟಿದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಸರಿಹೋಗುತ್ತದೆ' ಎಂದ. ಅದರ ಎಲ್ಲಾ ಸರಿಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ವೈದ್ಯೋಪಚಾರದಿಂದ ಏನೂ ಉಪಯೋಗವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮರುದಿನ ಈ ಫೀರ ಯುವಕ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಬಿಟ್ಟ.

ದೊಡ್ಡ ಶ್ರೀಮಂತರ ಮಗನನ್ನಾಲ. ಇವನ ತಂದೆ ಮಗನಲಾಲ ರ್ಕುರಿ ಅನ್ಯದ್ವಿಷ್ಟಿತಿಗುಲ್ಲಿರುವ ಒಡನೆ ವ್ಯಾಪಾರ. ಇವರ ಪ್ರಾನ್ಯಾಣಕೆ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರ ನಂಗಕೆ, ಗಾರವ ಗಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತ್ತು ಇವರಿಗೆ. ಪನ್ನಾಲಾಲನ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ ಜೋಧಪುರದ ಹೈಕೋರ್ಟಿನ ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾನೀಶರು. ಕೇವಲ ಹದಿನೆಂಟು ತಿಂಗಳ ಹಿಂದೆ ಮದುವೆಯಾಗಿತ್ತು ಇವನಿಗೆ ; ಆ ಪುಟ್ಟ ವಿಧವೆಯ ಗೋಳು ಹೇಳಲಿಕ್ಕಾಗದು. ತಂದೆ ತಾಯಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಳುವಳಿಯ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ, ತಂಬಾ ಸರಳ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದಾರೆ. ದೇಶೀ ವಿದ್ಯಾಶಾಲೆಯಲ್ಲಾಗಿತ್ತು ಪನ್ನಾಲಾಲನ ಶಿಕ್ಷಣ. ಅರನೆ ತಗತಿಯವರೆಗೆ ಓದಿ, ಪನ್ನಾಲಾಲ ತನ್ನ ತಂದೆಗೆ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗಲೆಂದು ಶಾಲೆ ಬಿಟ್ಟ. ಅದೇ ದೇಶದ ಸೇನೆ ಮಾತ್ರ, ದಿಡಲಿಲ್ಲ ವಡಾಲಾ ಉಪ್ಪಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಮೇಲೆ ದಾಳಿವಾಡಿ, ಶಾರಿ ಏಟು ತಿಂದವರಲ್ಲಿ ಇವನೂ ಒಬ್ಬ. ಅಂದಿನ ಮೆರವಣಿಗೆ ಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದೆಂದರೆ ಜೀವದಾಸೆ ಬಿಟ್ಟೇ ಸೇರವೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅದು ಅಂದಿನ ಮೆರವಣಿಗೆಗಳ ಲಕ್ಷಣ ಆದರೇನು ಪನ್ನಾಲಾಲ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮೆರವಣಿಗೆಯಲ್ಲೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದ ಸಕ್ರಮ ಬದುಕಿದಾನೆ ಪನ್ನಾಲಾಲ. ಅಂಥ ಧೀರಪುತ್ರನನ್ನು ಪಡೆದ ಆ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳನ್ನು ನಾನು ಅಭಿನಂದಿಸುತ್ತೇನೆ ಸಾವು, ಅದರಲ್ಲೂ ಅಂಥ ಸಾವಿನ ಹಿಂದೆ ಯಾವ ವ್ಯಥೆಯೂ ಇರಬಾರದು ಆ ವೇಕ ಬೂದಿಯಾಗಿದೆ ಆ ಬೂದಿಯಿಂದಲೇ ಏಜವಾದ ಐಕ್ಯತೆಯ ಅವತಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಾವಿಗಾಗಿ ನಾವು ಕೆರಳದಿದ್ದರೆ, ಆತ್ಮವಾದರೆ ಅಂಥ ಬಲಿದಾನ ಇನ್ನೂ ಕೊಡಲು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ, ಐಕ್ಯತೆಯ ಅಮೃತ ದಿನ ಬರುವುದು ಬಹಳ ದೂರವಿಲ್ಲ ; ನಾ ಬಲ್ಲೆ.

ನಾ ಶಾಲಾ ಬಿಟ್ಟು ಹೋದ ವಿಧವೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸಾವಿಪ್ಪೆ ಹೇಳಬಲ್ಲೆ : ಅವನ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳಿಗೆ ಅವನ ಮೇಲಿದ್ದ ಪ್ರೇಮ, ಈ ಕುಡುಗಿಗೆ ಆಕೆ ಬಯಸುವ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡಲು ಪ್ರೇರೇಕವಾಗಲಿ, ಆಕೆ ದೊಡ್ಡವಳಾದಾಗ ಮತ್ತೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಕೂಲ ಮಾಡಿಕೊಡಲಿ ಈ ಯುಗದ ಧರ್ಮ ಅವರಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗಿದ್ದರೆ, ವಿಧವೆ ಗಂಡನ ಮನೆಯ ಸೊತ್ತು, ಅವರ ಆಳಾಗಿರಬೇಕು ಎಂಬ ಕುರುಡು ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಅವರು ಕಿತ್ತೊಗೆಯಬೇಕು. ವಿಧವನಿದ್ದಷ್ಟೇ ಹಕ್ಕು ವಿಧವೆಗೂ ಇದೆ. ಗಂಡಿದ್ದಷ್ಟೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಆಕೆಗೂ ಇದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಆಕೆಗೆ ಕಲಿಸಬೇಕು

ಅಂಥ ಕೊಲೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೆ ನಾನೇನು ಹೇಳಲಿ ? ನರಹತ್ಯೆಯಿಂದ ಇಸ್ಲಾಂ ಮತಕ್ಕಾಗಲಿ, ಆ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥವಾ ಶಾಂತಿಗಾಗಲಿ ಏನೂ ಉಪಕಾರವಾಗದು. ನಿರಪರಾಧಿಗಳ ಪ್ರಾಣಹತ್ಯೆ ಸರಿಯಲ್ಲ ; ಪನ್ನಾಲಾಲ ಏನೂ ತಪ್ಪು ಮಾಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಾರ ಎಣೆ ಅಂಥ ಕೊಲೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತದೆಯೋ, ಯಾರಿಂದ

ಇಂಥ ಬಾಹ್ಯತ್ವ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆಯೋ, ಅಂಥವರ ಮುಚ್ಚಿದ ಕಣ್ಣು ಪನ್ನಾಲಾಲನ ಬಲಿ ದಾನದಿ ದಲಾಪರ ತೆರವೀತೆಂದು ನನಗಿಷ್ಟೋ ಅನೆಯಿದೆ. ಈ ನಂಬಲಿ ನಡೆದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೆ ಹಿಂದೂ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಬ್ಬರೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸಭೆ ಸೇರಿ, ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸಾರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಾದರೆ ಹೋಗಲಿ, ಇಂಥ ಕೊಲೆ ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ನಡೆಯದೆಂದಾದರೂ ಸಾರಲಾರರೆ? ಇಂಥ ಸಭೆ ಸೇರಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಪನ್ನಾಲಾಲನ ತಾಯಿ ತಂದೆ, ಮನೆಯವರು ಈ ತಪ್ಪನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿದಾರೆ; ನನಗೆ ದುಗೊತ್ತಿದೆ ದ್ವೇಷದ ಕಿಡಿ ಹೊತ್ತಬಾರದೆಂದೇ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮಿಟಿ ಬಹಿರಂಗ ಶವ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ತಡೆಯಿತು. ಆ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಸಭೆ ಸೇರಿಸುವುದು ಅರಚಿಸುಗಬಹುದಾದರೂ, ದೇಶದ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಸಭೆ ಸೇರಿಸಿ, ನಿರ್ಭೀತಿಯಿಂದ ನಮ್ಮ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಹೊರ ಸಾಲು ನಮಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲೇಬೇಕು.

೨೫-೬ ೧೯೩೦

ದ್ವಿಜೇಂದ್ರನಾಥ ಶಾಕೂರ

ದ್ವಿಜೇಂದ್ರನಾಥ ಶಾಕೂರರು* ಇನ್ನಿಲ್ಲವೆಂದು ನಂಬುವುದು ಕಷ್ಟ. ಬಡೋ ದಾದಾ ಅನಂತ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದನೆಂದು ಶಾಂತಿಸೇತನದಿಂದ ಮುಖ ವಾರ್ತೆ ಬಂದಿದೆ ದಾದಾಗೆ ೯ ರ ಸನಿಯು. ಅದರೂ ಅವರ ಹುರುಪುನೇನು, ಕಳೆಯೇನು ! ಅವರ ಬಳಿ ಕೂತಾಗ ಇಷ್ಟು ಬೇಗ ಅವರ ಬಾಳು ನಂದಿಹೋದೀತು ಅನಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಬಡೋ ವಾದಾರ ಮನೆತನ ಶ್ರತಿಭಾವಂತರ ಮನೆತನ ಅವರ ಕದಲಿ ಅವರೂ ಹೆಸರಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾನ ಶಾಂಡಿತ್ಯ ಬರೀ ಪಂಡಿತರೇ ಅಲ್ಲ - ವಿಶಾಲ ರಸಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಗಾಢ ಧಾರ್ಮಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಉಪನಿಷತ್ತೇ ಅವರಿಗೆ ಪರಮ ಪ್ರಮಾಣ. ಉಪನಿಷದ್ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಗಾಢ ವಿಶ್ವಾಸವಿದ್ದರೂ ಜಗತ್ತಿನ ಇತರ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳ ಬೆಳಕು ಪಡೆಯಲೂ ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು ತಾಯಿ ನಾಡೆಂದರೆ ಅವರಿಗೆ ಬಹು ಗೌರವ; ಪರವ ಭಕ್ತನಿಗಿಂತ ಭಕ್ತರು. ಅದರೂ ಪರದೇಶ ದ್ವೇಷವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಆಸಹಕಾರದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು ಅದರ ರಾಜಕೀಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನೂ ಮೆಚ್ಚಿದಿ ಲಿಲ್ಲ. ರಾಟಿಯನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ನಂಬಿದ್ದರು. ಆ ಹಣ್ಣು ಹಣ್ಣು ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೂ

* ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಶಾಕೂರರ ಹಿರಿಯಣ್ಣ. ಮೊದಲು ಉನ್ನತಾಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದರು. ನೇದಾಂತ್ರಿ ಯೋಗಿ. ರವೀಂದ್ರರ 'ಜೀವನಸ್ಮೃತಿ'ಯಲ್ಲಿ ಇವರ ವಿಸಯ ಬರುತ್ತದೆ.

ಪಾದೀ ಭವಿಸಿದ್ಧರು. ಪರೆಯಾತ ಹುರುಕುಂಹ ಪ್ರಚೇಶ ವಿಷಯ ಇನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕಿಳಿದು
ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು ಬಡೋ ನಾನಾರ ಸಾವು ಎಂಬಾಗಿ ನಮ್ಮ ಜೀವ ಇದ್ದು ಹಬ್ಬ
ಮಹರ್ಷಿ, ಕತ್ತಾಪ್ಪ, ದೇಶಪ್ರೇಮಿ ಮಾಯಾವಾಸಂತಿ ಕವೀಶ್ವರನಿಗೂ ಕಾಂತಿ
ಕೇಶವ ಅತ್ತನವರಿಗೂ ಸನ್ನ ಸಹಾನುಭೂತಿಯನ್ನು ಕಳಿಸಬೇಕು ಮತ್ತೆ.

೨೫-೧೧-೧೯೫೫.

ಚಿತ್ತರಂಜನ ದಾಸ

ಚಿತ್ತರಂಜನ ದಾಸರು ವರೋತ್ತಮರಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬರು. ಅಂಬರಹಾಡಿಗೆ ಸೇರಿದ
ರನ್ನು ಬಲ್ಲೆ. ಪಾಣೀನಿಂನಿಂದ ಬಂದ ಅನರಸ್ತು ಬೀಳುತ್ತಿತ್ತು ಬಂಗಾಳ ಸೆಳೆ
ಗೊಬ್ಬರಿಗೆ ಹೇಳಿದೆ. ದಾಸರ ಹತ್ತಿರ ಬಂದ ಪಾಣಿಬ್ಬಿ ಅವರನ್ನೆ ಇಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರೀತಿ
ಮುಟ್ಟಿತು ಪಾಣೀನಿಗಿಂತಿದ್ದರೂ ನೋಡಿದ ಭಾರತ ದೇಶದೊಳಗೆ ಮೊದಲ
ಅವರ ಭಾವನೆಯನ್ನು ತುಂಬುತ್ತ ಕನಕಮನಸಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡಿತ್ತು. ಭಾರತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ
ಯಿಂದೇ ದಿವಸ; ಬೇರಾವುದೂ ಇಲ್ಲ.

ಅವರನ್ನು ಕಟುವಾಗಿ ಬೀಕಿಸಿದವರೂ, ಅಪರೂಪದ ವೀರಭಾವದ
ಉಂಟು; ಅದರ ಅವರ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರಬಲ್ಲವರು ಕುತ್ಸಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಇಬ್ಬ
ದಾಸರು ನಿರ್ಭೀತರು; ಭೀರರು ಬಂಗಾಲದ ಯುವಕರಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಅಪಾರ ಪ್ರೇಮ.
ದಾಸರನ್ನು ಬೇಡಿ ಬರಿದ್ದೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಎಂಕು ಹೇಳುವ ಬಂಗಾಲ ಯೋಧನನ್ನು
ನಾ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಲಕ್ಷ ಲಕ್ಷ ನೆಳೆದರು; ಬಂಗಾಲದ ತಲೆ ತಲೆಗೆ ಲಕ್ಷ ಲಕ್ಷ ನೆಳೆದರು
ಅವರ ಶ್ಯಾಗ ಸಾಟಿಯಲ್ಲವು ಅದರ ಅಗಾಧ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ. ದಾಸರೇವ. ಅಂತರಿ
ಗತ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಲು ನಾನೆಷ್ಟರವನು ?

ಹಿಂದಿಲ್ಲ, ಹಲವುಬಾರಿ ದಾಸರು ನನಗೆ ಹೇಳಿದರು: 'ಭಾರತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ
ಸತ್ಯ, ಅಹಿಂಸೆಗಳೇ ಅಶ್ರಯ.' ಅವರ ಗೃಹಸ್ಥತ್ವ ಹಿಂಜೂಡು ಬೇರಾವುದೂ
ಇರಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತದ ಹಿರಿಯ ವಂಶಸ್ಥಿಯಾಗಿ: ಕಿಳಿದ ಬೇಕು ಇಷ್ಟೇವೆ ಎ
ಹೇಳಬಹುದು ಮತ್ತೆ. ದಾಸರಿಗೆ ಅವರ ಮೇಲೆ ಹಗೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. 'ಬಿಡುಕೊಡೆ ಸ್ವರಾ
ಜ್ಯಕ್ಕೆ; ಸತ್ತರೂ ಸ್ವರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ' ಎಂಬುದು ಅವರ ದ್ರವ್ಯ

ನಮ್ಮ ಪಾರಿ ಬಲು ದೂರ; ಬಲು ಕಷ್ಟ ಅತ್ಯಂತ ಬಲವಂತ ಬೇರೊಂದು
ಅಸರೆ ನಮಗಿಲ್ಲ. ಅತ್ಯಂತ ಬಲವಂತ ದಾಸರ ಶ್ರದ್ಧಾ ದಂತ, ಅದು ನಮಗೆ ಕಡಾ
ಸೂಚಕ ಕೊಡಲಿ. ಅವರ ಅತ್ಯಂತ ಶಾಂತಿಶೀಲವಾಗಿ:

ಮಾನವರೊಳಗಿನ ಗೋಮತೇಶ್ವರ ಮಣ್ಣಾಗಿ ಹೋದ. ಬಂಗಾಳವೆಂದು ಗಂಡ ಸತ್ತ ವಿಧವೆಯಂತೆ ಆಗಿದೆ. ದೇಶಬಂಧುವನ್ನು ಬೀಳಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವರೊಬ್ಬ 'ಕೆಲವು ವಾರದ ಕೆಳಗೆ ನನಗೆ ಹೇಳಿದರು: 'ಅವರಲ್ಲಿ ತಪ್ಪು ಎಣಿಸುತ್ತೇನೆ. ಅದೇ ಅವರ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು.' ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಮಿಲ್ನ್ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಾಗ-ಅಲ್ಲೇ ನನಗೇ ಸಿಡಿಲು ಸುಳಿ ತಿಳಿದದ್ದು-ನಿಜ, ರವೀಂದ್ರನುಂಥ ಕವಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ಹೆಸರು ಹೇಳಬಲ್ಲೆನಾದರೆ ದೇಶಬಂಧುವಿನಂಥ ಬೇರೊಬ್ಬ ನಾಯಕನ ಹೆಸರು ಹೇಳಬಲ್ಲೆ. ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ದೇಶಬಂಧುವಿನಂಥವರಿಲ್ಲ, ಅತರದವರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ.' ಎಂದರು ಆಚಾರ್ಯ ರಾಯ ದಾಸರು ನಾನು ಕವನದ ಶೂರರು. ಇಷ್ಟು ಟಿಪ್ಪಣಿ ತಪ್ಪು, ಎನಿಸುವಷ್ಟು ಉದಾರರು. ವಕೀಲಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ ಲಕ್ಷ ಗಳಿಸಿದರೂ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ತಮ್ಮ ವಾಸದ ಮನೆಯನ್ನೇ ವಾಸ ಕೊಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರು.

೨೫-೬-೨೫.

—(೦)—

ಲೋಕಮಾನ್ಯರ ನೆನಪು

ಲೋಕಮಾನ್ಯರು ಶ್ರೀ ಮಂಟ್ರಿಗೋಪನ್ನು ಭೃಟಿಮಾಡಲು ದೆಹಲಿಗೆ ಹೋದಾಗ ಅವರ ಗೌರವಾರ್ಥವಾಗಿ ಯಾವ ಮೆರವಣಿಗೆಯನ್ನು ಮಾಡಲೂಡದೆಂದು ಸರ್ಕಾರ ಪ್ರತಿ ಬಂಧಕಾಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡಿತು. ಏನೂ ತಿಳಿಯದ ಅಜ್ಜ ಜನ ಇೀದಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಬೈ ಮಾತಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. 'ಅಜ್ಜ ಪೂನಾ ಸಾ ಏಜಾ ಅನ್ನೇಸಾಲಾ ಹೈ ಸರ್ಕಾರ ಉಸ್ ಸೆ ಬಹುತ್ ಡರತೀ ಹೈ' (ಪೂನಾದ ರಾಜ ಈ ಓನೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿವಾರೆ. ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಅವರನ್ನು ಕಂಡರೆ ತುಂಬಾ ಹೆದರಿಕೆ.)

*

*

*

*

ಒಮ್ಮೆ ತಿಲಕರು ತಮ್ಮ ಗೆಳೆಯರೊಬ್ಬರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಾಕುಡುಕಿದ್ದರು. ಆ ಗೆಳೆಯ ಕೇಳಿದ, 'ಬಲವಂತ ರಾಯರೆ, ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಬಂದರೆ ನೀವು ಯಾವ ಅಧಿಕಾರ ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೀರಿ ? ಪ್ರಧಾನಿಗಳಾಗುತ್ತೀರೋ, ವಿವೇಚಾಂಗ ಸಚಿವರಾಗುತ್ತೀರೋ ?' 'ಉಹು' ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ, ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಬಂದರೆ ನಾನು ಈ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯಾವುದಾದರೂ ಸ್ವದೇಶೀ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಗಣಿತದ ಅಧ್ಯಾಪಕನಾಗುತ್ತೇನೆ. ರಾಜ ಕೀಯವೆಂದರೆ ನನಗಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈಗಲೂ ನನಗೆ 'ಡಿಫರೆನ್ಷಿಯಲ್ ಕ್ಯಾಲ್ಕ್ಯುಲಸ್' ಪುಸ್ತಕ ಒಂದು ಬರೆಯಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆ ಇದೆ. ದೇಶ ಹಾಳಾಗಿ ಹೋಗಿತು. ಇದೆ, ನಿಮಗೊಬ್ಬರಿಗೂ ಅದರ ಯೋಗಕ್ಷೇಮ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಎಂತಲೇ ನಾನದನ್ನು ನೋಡಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ' ಎಂದು ಉತ್ತರವಿತ್ತರು ತಿಲಕರು.

ಬೊಂಬಾಯಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ ತಿಲಕರ ಭಾಷಣವಾಯಿತು. ಮಹಾ ಮಹಾ ಸಂ
ಗಿತರೇಖಾ ಬಂದಿದ್ದರು. ಆ ದಿನ ತಿಲಕರು ಚಾಲ್ತಿಯಾಗ ನಾಗರೀಕತೆ, ಇರಾಸೀ
ವೆತ್ತು ಭಾರತೀಯ ಇಂಗ್ಲೀಷ್‌ಗಳಿಗಿರುವ ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಪಾಂಡಿತ್ಯ
ಪೂರ್ಣವಾದ ಅದ್ಭುತ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿದರು. ಸಭೆ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ವಹಿಸಿದ್ದ
ಪಾಂಡಿತ್ಯವುರು : ದೀ. ತಿಲಕಾ ! ನಿನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ನೀವು ಸರಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋ
ಗಿಸಿದ್ದೀರಿ. ಎಂಥ ಅದ್ಭುತ ಛಾಸನ ನಿಮ್ಮದು ! ಇತಿಹಾಸ ಸಂಶೋಧನೆ ಮಾಡಲು ನಿಮ
ಗಿಂತ ಬಾಹ್ಯಮರು ಇವರಿಲ್ಲ. ಆ ಸಂಶೋಧನೆ ನೀವು ವಿಶ್ವಪ್ರಖ್ಯಾತರಾಗಬಹುದು.
ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಈ ರಾಜಕೀಯದ ಕೊಳ್ಳುವಿಕೆಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ ಎಂದರು.
ಅದಕ್ಕೆ ತಿಲಕರು ಹೇಳಿದರು : ಭಾರತ ಮಾತೆ ಬಾಜೆಯಲ್ಲ. ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಬಂದರೆ
ಸಂಘ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂವಿಧಾನ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಈ ದಿನ ನಿಲ್ಲಲು ದೇಶದ ಬಿಡುಗಡೆಗೆ
ಶ್ರೇಯೋದ್ದೇಶವಿದೆ, ಅವಕ್ಕಾಗಿ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ವಿನಿಯೋಗಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ ;
ಸ್ವರಾಜ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ನಮ್ಮ ಕರಕುಶಲತೆಯನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧರಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ.

* * * *

ಬೊಂಬಾಯಿನಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಮಾತಾ ಪತ್ರಿಕೆ ಆರಂಭಿಸಿದಾಗ, ಅಭೀಷಿಗೆ ಅಗತ್ಯದ
ಕಾರ್ಖಾನೆ, ವೇಲಿಂಗ್‌ಗಳ ಸೂತು ಬಂತು. ತಿಲಕರು ಹೇಳಿದರು ನಾವು 'ಕೇಸರಿ'
'ಮೋರಾರ್' ಆರಂಭಿಸಿದಾಗ ಇಂಥ ಸಂಪಾದಕಿ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಸಾಮಾನು
ಬಂದೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯಾನಿಟಿಯ ನಮಗೆ ಒಂದು ಕಾಸೂ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಾಸಿಕೊಂ
ಡಿದ್ದ ಹಾಗೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಸುತ್ತಿ, ಅವಕ್ಕೆ ಮೇಜು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದೆವು.
ಸಮಸ್ಯೆಯಾದ ಜಾಸಗಿಯ ಮೇಲೆ ಬರದಿದ್ದಾದರೂ ಇನ್ನು ಲೇಖನಗಳು ಬೇಕಾದಷ್ಟು
ಜೋರಾಯಿತಿ ಬಿದ್ದವು, ಸಿದ್ಧಿಸಿದ ಹಾಗೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದ.

* * * *

ನೋ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಸ್ಕೂಲನ್ನು ಅಭಿ ಛಿಸಿದಾಗ ಮೊದಮೊದಲು ಅಂಥ ಒಳ್ಳೆ
ಸೂಚಕವಿಲ್ಲ. ಇದ್ದವರೆಲ್ಲಾ ಬಡವರು, ಇಲ್ಲವೆ ತುಂಬರು ಯಾರೋ ಒಬ್ಬರು
ಗಿಡದ ಬಗ್ಗೆ ನಿಂತರೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವ ತಿಲಕರು ಹೇಳಿದರು : ಇಂದೇ ನಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಗೆ ಸರಿ
ಮಾಡ ಪರೀಕ್ಷೆ ಇಂಥವನ್ನು ತಿದ್ದಿ ಜಾಣರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆಯೇ ಈ ನಮ್ಮನ್ನು
ಸಂಬಂಧಿಸಿದ.

* * * *

ಶಾಲೆಯಿಂದ ತಿಲಕರಿಗೆ ತಿಂಗಳಿಗೆ ಮೂವತ್ತು ರೂಪಾಯಿ ಸಿಗುತ್ತಿತ್ತು ಅಷ್ಟೆ.
ಅವರ ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಗಳೊಬ್ಬರು ಇಷ್ಟು ಸಂಬಳ ಬಂದರೆ ಕಡೆಗಾಲುಕ್ಕೆ ನಮಗೆ
ಅಂತ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವಷ್ಟು ಹಣಕೊಡಲು ಇನ್ನೇನು ಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರು.

ಕೆಲವರು ಹೊಡೆದೇ ಬಿಟ್ಟರೆ ಕೊಲ್ಲಿದ್ದು : 'ಅದರ ಹೋರಾಟವೇ ಸಮಗೀತೆ ?' ಸಮಾಜದ ಗೃಹಭಾರವನ್ನು ಏಕಃ ಪೊಣೆಗಾಗಿ ಅಣ್ಣವಾದರಿ ಹೋಗಲಿ, ನಗರದ ಸ್ವಯಂಶುದ್ಧ ಪೈಪ್ಪಿನಿಂದಲಾದ ಸ್ನಾನ ಸಮ್ಯಕ್ ಹೊಣವನ್ನು ಸ್ವತಃನಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಕುಳುಕುತ್ತಾರೆ ಹೋರಾಟವೇ ಏಕದೇವತೆ.

बालक कालेन्द्रचरण.

(ಗೌರವಾನ್ವಿತ ಸದಸ್ಯರೇಷನ್ ದಿನ)

—(c)—

ಗುಜರಾತಿನ ವೃದ್ಧ ಪಿತಾಮಹ

ಈ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ತಾಯಾದ್ವಯವರನ್ನು ನಾನು ಮೊದಲಬಾರಿ ಕಂಡದ್ದು ೧೯೫೫
ವರ್ಷ ಕಾನ್ಪು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದರೂ, ಎಲ್ಲಿಯೂ ತಾಯಾದ್ವಯವರ ಮನೆಯವರ ಯಾರೀ
ಇದ್ದರೂ, -ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ೧೯೬೧-೧೯೬೨-ನಷ್ಟನ್ನು ತಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಸೇರಿದವನಂತೆಯೇ ಕಂಡಿ
ಸಾರೆ. ಅವರನ್ನು ಕುಂಬಾ ಮೊದಲನೇಕನ; ವಿಶಾಲ ಸಂಸಾರ. ಈ ಕೆಳಕನಕ್ಕೆ
ನಿನ್ನ ಕಾನ್ಪುಮೇ; ೧೯೪೦ ವರೆಗೆ ನಾನು ವ್ಯಕ್ತಿ. ಅಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಛಾಂಕಕ್ಕೆ ಬಂದಾನ್,
ನನಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಇವರ ಪರಿಚಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅನೇಕರು ನನ್ನನ್ನು ಕಾನ್ಪು ಭಟ್ಟನಿಂದೇ
ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ಅದರೂ ಅಪ್ರವಾಸಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ನನಗೆ ತಮ್ಮ ಸ್ನೇಹವೇ ನೆರವು
ತಂದು. ಮಾರೀನೇ ಅಂದರೂ ಬುದ್ಧಿವಂತ ತಾಯಾದ್ವಯವರು ಮಾತ್ರ ನನ್ನನ್ನು
ಕಾನ್ಪು ಭಟ್ಟನೆಂದು ಸಂಜ್ಞಿಸಲಿಲ್ಲ; ಅವರ ಜಾಗೀ ಇನ್ನು ಕೆಲವರು.

ಅನು ಪಾಗಿರಲಿ. ಬೋಧಾಪ ಅಬ್ಬಾಸ್ ಮಿಯ್ಯಾ ಮೂಕಿಗೆ ಬರೋಣ. ಅಪ
ರನ್ನು ಅಲಿಂಗಿಸಿಕೊಂಡಾಗ, ಅವರ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ, ನನಗೆ ದಿವಂಗತ ಬದು,
ವೀರೇಶ ಸಮಾಯಿತು. ಅಂದಿನ ಪರಿಸರವು ಬಿರಗೊಂಡ ಅನಿಗಳಾಯಿತು. ಅವರು
ಪರೀಕ್ಷಣೆಗೆ ಸಿದ್ಧರಾದ ಮೂಲಕ, ಅವರ ಅಗಿರಲಿಲ್ಲ; ತಾವೇ ಪರಿಣತರಾದರು.
ಬದುಕಿನಿಂದ ಹಿಂದೆ ನಾನು ಗೋಪ್ಯವಾಗಿ ಛಾಪಾ ಮಾಡುವಾಗ ಅನಿಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಅದೇ
ಸಂತ ಹಿಂದಿನ ಕೇರಿಯಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವ. ಸವಾರಿಯು ಸಭೆ ನೋಡುವಂತೆ ಹೇಳಿತು.
ಉಳಿದ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನಂತೆ ಅಬ್ಬಾಸ್ ಮಿಯ್ಯಾ ಕೂಡಾ ಅಸಭೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ
ಅಸಕ್ತಿಯಿಂದ, ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಛಾಪಾ ಮಾಡಿದರು. ಅಂದರೆ ಅವರು ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ,
ಮಾಸವಾಸದಾಗಿದ್ದರಂತೆಲ್ಲ. ಇನ್ನೂ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಪಾಸಮಾಡಿ
ದ್ದರು, ಎಷ್ಟೋ ಇನ್ನೂ ಮೇ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಪರಿಣತ
ಪ್ರತಿಪದವಿಲ್ಲ. ನಾನು ಸ್ವಾರ್ಥವೂ ಇಲ್ಲ. ಅವರ ಇನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮ

ಗಳಗೂ ಎದೆಯಿತ್ತು. ಒಂಕಲೇ ಹಿಂದುವಿನನ್ನೆ ಉತ್ತಾಪ. ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯನಾ ಒಪ್ಪಾರಣೆಗಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಶ್ರದ್ಧೆ ಅವರ ಜೀವ ಇವರೊಳಗೆ ಬಿಡುವವರೆಗೂ ಕೆಗ್ಗಲಿಲ್ಲ.

ಅರೆಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಅವರು ಎಂದೂ, ಯಾವ ಕೆಲಸಕ್ಕೂ ಕೈಹಾಕುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಬ್ಬಾಸ್ ಪಾಯದ್ದಿಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಅಡಗೋಡೆ ಇರಲೇ ಇಲ್ಲ. ಪಂಜಾದಿನ ಕರೆ ಬಂದಾಗ ಒಂದೇ ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ 'ಓ' ಕೊಟ್ಟರು. ಅವರ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಅವರಷ್ಟು ಸುಖ ಪಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದವರಿಗೆ ಸೆರೆಮನೆಯ ಕಷ್ಟ ಸಹಿಸುವುದೆಂದರೆ ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಅದರೆ ಅವರ ಅಜೇಯ ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಯಾವ ಅದ್ವಿತಾನೇ ಸಂಕೀರ್ಣ ಸವಾಳುತರದನ್ನು ನೆಗಸುವ ನಗಿದುಸುಗಿಸುತ್ತಾ ಬೇಡಾ ರೈತನ ಜೀವನ-ಅವನಂತೇ ಊಟ, ಉಡಿಗೆ ಬಂದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣ-ನಡೆಸಿ, ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಯುಪಕರಣೆಲ್ಲಾ ಸಾಚಿಸಿವಿಟ್ಟರು ಅಬ್ಬಾಸ್ ಮಿಯ್ಯಾ. ನಿವಾರಣಬಹುದಾದ ಅನಾನುಕೂಲ ಅವಾಗೂ, ಅವರು ಗೊಣಗಿದ್ದನ್ನು ನಾನೆಂದೂ ಕಂಡಿಲ್ಲ. 'ಹೇಳುವುದೆಕವರಲ್ಲ, ಕೇಳುವುದೆಕವರಲ್ಲ; ಮಾಡಿ ಮುಡಿವುದೆಕವರು' ಹಿಂದೆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಯಾರಿಗೆ ಬೇಕಾದರೂ ಮಂಜೂಪಿಟ್ಟ ವಿಧಿಸಬಲ್ಲ, ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಸೇನೆಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಸಿದವರು ಕಿತ್ತಿಗೆ ಮರುಮಾತಾಡಿದ ಕೆಲವಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಬ್ಬಾಸ್ ಮಿಯ್ಯಾ ಅಶೂರ್ವ ಜ್ಞಾನದ ಸೇವಕರು. ಮಾನವನ ಸೇವಕರಾಗಿದ್ದರೆಂತಲೇ ಭಾರತದ ಬಾಳಿಗದ ಅವಾಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಜೀವರು ವಂದ್ಯ ನಾಡಾಯಾಣ. ಬಡವರ ಗುಡಿಸಲಿನಲ್ಲಿ, ದೀನ ದಲಿತರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿವಾಸವು ಸಂಭವಿಸಿತ್ತು. ಅಬ್ಬಾಸ್ ಮಿಯ್ಯಾರ್ ದೇಹ ಗೋರಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅವರು ಮೃತರಾಗಿಲ್ಲ. ಅವರ ಬಾಳು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೂ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಕೊಡುವ ಅಮೃತ ಶಕ್ತಿ!

—(೧)—

ಬಡೇ ಭಾಯಿ

ಮೂಸವರು ನಾಥ; ಇಹದ ಮುಳುಗಿದರೆ, ಅದರ ನೆರಳು ಮರೆಯಾದರೂ ಅಳಬೇಕು' ಎಂದಿದಾನೆ ಒಬ್ಬ ಕವಿ. ಪಾ. ಪಾಕಿರ್ ಹುಸೇನರ್ ತಂತಿ ಮೌಲಾನಾ ಷೇಖತಾಲಿಯ ಸಾವಿನ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ತಂದಾಗ ಗಾಂಧೀಜೀ ಒಂದುಗಳಿಗೆ ಸ್ತಂಭಿತರಾದರು; ಕೆಡ್ಡಿನಿಂದ ಹುಡುಕೆಯ ಹಜಿಮುತ್ತು ಉರುಕಿತು.

ನಾನು ಷೇಖತಾಲಿಯನ್ನು ನೆನೆದೊಡನೆ ಹಿಂದಿನ ನೆನಪೆನ್ನೋ ಕುಂಪಿಬಂದವು. ಖಿಲಾತತ್ ಜಳುವಳಿಯ ದಿನದಿನೆಡೆ, ಗಳಿಸಿ ಗಳಿಗೆಯ 'ನೆನಪು'; ಅಮೇಲೂ ಬಹು

ಕಾಲದವರೆಗೂ ನಾವು ಅನ್ನೋನ್ಯವಾಗಿದ್ದುದರ ನೆನಪು ಕವಿದುಬಂತು. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲೇ ಪಾಕತಾಲಿ ರಾಂಪುರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲುಸಲ ಸ್ಥಾನಬದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾಗ ಗಾಂಧೀಜೀಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಅವರನ್ನು ನೋಡಿಬಂದು"ರ ನೆನಪೂ ಅದುತು. ಮೊದಲ ಸಲಕ್ಕೇ ನಾವೂ ಅಂತರ ಕುಟುಂಬದವರು ಅನುವಾದ ಹಾಗೆ ನಡೆದುಕೊಂಡರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯೊಡನೆ ಗಂಟೆಗಂಟೆ ಅತಿಪುರಾತನ ಪರಿಚಿತರಂತೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತ ನಮ್ಮ ಅತಿಥ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಚಿಕ್ಕ ಪುಟ್ಟ ವಿನಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅವರ ಪೂಜ್ಯಮೂಲೆ ಬೀ ಅನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಮೀಗುತ್ತ, 'ಮಹಾತ್ಮಾಜೀ, ನಿಮಗಾಗಿ ನಮ್ಮ ಸಮಾಜರು ೧೮ ಮೇಕೆ ಕಳಿಸಿದಾರೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಹೇಳಿ ನಕ್ಕದ್ದು ನನಗೆ ನೆನಪಿದೆ

ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಭೀಮಸೇನನಕಾಗೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿತ್ತ, ತನ್ನ ಸಿಡಿಲು ಗರ್ಜನೆಗಳಿಂದ ವೇದಿಕೆಗಳನ್ನು ಮಡುಗುತ್ತ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಿಡಾಡಿದುದು; ಆದಗೂ ಎಷ್ಟೇ ಕೃಪೆಯಾಗಿ ಸೂಚನೆ ಕೊಟ್ಟು ಹಿಂಪಿಕ್ಕೊಡುತ್ತಾ, ತಾನೊಪ್ಪಿದ ನಾಯಕ ಹೇಳಿದುದನ್ನು ಕುನ್ನಿಯಂತೆ ವಿಧೇಯವಾಗಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು ನೆನಪಾಯಿತು. ಗಾಂಧೀಜಿಯನ್ನು ಪಾಕತಾಲಿ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ 'ಸರಕಾರ್' ಎಂದು ಕರೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನುಡನ್ನುದಾಲಿ ಗುಟೆ ಗುಟೆಕೆ ಲ ವಾದ-ಜೇಜಿ ಮೂಡಿದ ಮೇಲೆ ಪಾಕತಾಲಿ ಶಾಂತವಾಗಿ 'ಗಾಂಧೀಜೀ ಹೇಳಿದ ತೆ ಮಾಡುವುದು ಮೇಲು' ಅನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಖಿಲಾಫತ್ ನಿಯೋಗ ಗೋಷ್ಠಿ ವೈಸರಾಯರ ಬಳಿ ಹಿಡಬೇಕಾದ ಭಿನ್ನ ಪರಿಕರೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ರೂಪ ನನ್ನೆ ಬದಲಿಸುವ ತಿದ್ದುಪಡೆಗಳನ್ನು ಗಾಂಧೀಜೀ ಸೂಚಿಸಿದರು. ಎಲ್ಲ ವಿರೋಧ ವನ್ನೂ ತಡೆದುಕೊಂಡು ಕಡೆಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಸೂಚನೆಗೆ ಒಪ್ಪುವಂತೆ ಮಾಡಿದುದು ಪಾಕತಾಲಿಯೇ ಅಸಹಕಾರದ ಗೊತ್ತುವಳಿಯನ್ನು ಕಲಕತ್ತೆಯ ದಾಟಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗಲ್ಪುರದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುದಿನ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಗಾಂಧೀಜೀ ಬರೆದರು. ಅದನ್ನು ಬರೆದಾಗ ಹೇಗೋ ವಿನೂ ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಎಂಬ ಮೂರು ಅದರಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಾಯಿತು. ಮತ್ತೆ ಹಿಡಿಕೊಂಡಾಗ ಅ ಲೋಕ ಕೂಡಲೆ ಕಾಣಬಂತು. 'ಅಸಹಕಾರ'ದ ಮುಂದೆ ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಎಂಬ ಮುಖ್ಯ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಸೇರಿಸಲು ಬಡಬಾಳೆಯ ಕೊಂಚವೂ ಸಂಕೋಚಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ.

'ಸರಕಾರ್ ನಿಮ್ಮನ್ನು ನನ್ನ ಜೇದಿನೊಳಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲೆ. ಅದರೆ ನೀವು ನನ್ನನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಹೃದಯದಲ್ಲೇ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟಿರೀ'. ನಾನು ಸಿಖಾಯ; ನನಗೆ ಶಿಷ್ಟ, ವಿಧೇಯತೆ ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಣ' ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಉತ್ತಮ ಮನೋಧರ್ಮದಿಂದಲೇ ೧೯೨೧ ರಲ್ಲಿ ಆ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕ್ಷಮಾಯಾಚನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅವರು ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಸಲಹೆಯಂತೆ ನಡೆದುದು. ಆಗಸ್ಟ್ ೧೯೨೪ ರಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜೀ ಹಿಂಮೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ಸೌಹಾರ್ದ

ಕ್ಕಾಗಿ ಅಲಿ ಫೋದರರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲದಿನ, ಉಲಾಸುಲ್ಲಾವ ಸಿಂಗರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲ ದಿನ, ಹೀಗೆ ೨೦ ದಿನದ ಉಪವಾಸಮಾಡಿದುದು ನನಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೆನಪಿದೆ. ಉಪವಾಸ ಮಾಡುವ ಸುಧಾರವನ್ನು ಗಾಂಧೀಜೀ ನನಗೆ ತಿಳಿಸಿದ ದಿನ ಸಂಜೆ ಕಿರಿಯ ಸೋದರ ನೆಲಕ್ಕೆ ಕುಸಿದುದಿದ್ದರು; ಎರಡುದಿನ ಮಗುವಿನಂತೆ ಅಳತೊಡಗಿದರು. ಬಡೇಭಾಯಿ ಮಾತ್ರ ಧೀರರಾಗಿ ಇದ್ದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯೊಂದಿಗೆ ಹಕ್ಕಿಂ ಸಾಹೇಬ (ಅಜಮಲ್ ಖಾನ್) ರೊಡನೆ ಎರಡು ಗಂಟೆ ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದು ಬುದ್ಧಿಯ ತರ್ಕವಲ್ಲ; ದೇವಗಿದಿರು ಎಂದು ಮಾಡಿದ ಶಪಥ; ಅನತಿಕ್ರಮವಾದುದು ಎಂದು ಗಾಂಧೀಜೀ ಹೇಳಿದವನೇನಾದ ಸಿಲ್ಲಿಸಿ ದೇವರು ಬಳಿತುಮಾಡಲಿ ಎಂದು ಹರಸಿದರು. ಎಷ್ಟೋ ಜನ ಹಿಂದೂ ಗೆಳೆಯರು ಅವರನ್ನು ಅಡಿಗೆವ-ನೆಗೆ: ಕರೆದೊಯ್ದು ತಮ್ಮ ಪಂಗಡದಲ್ಲಿ ಊಟಕ್ಕೆ ಸೂಡಲು ಆಗ್ರಹಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೂ ಪಾಕತಾಲಿಗೆ ಹಿಂದೂಗಳ ಬಳಮನೆ ಹೊಗಳಲು ಬಲು ಸಂಕೋಚ. ಪರರ ಮನೋಭಾವನೆ ಎಂದರೆ-ವಕ್ರತೆಕ್ಕೂಡ-ಅವರಿಗೆ ಬಲು ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ, ಗೌರವ. ನನಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೆನಪಿದೆ: ಸೋಪಾ ಸಭೆಗಳಿಗೆ ಆ ಆಹ್ವಾನವು ಎಂದಿರು ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಷಣಮಾಡಲು ಹೋದಾಗ ಇಬ್ಬರೂ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು; 'ಸರಕಾರ, ನೀವು ಅತೀತರು, ನೀವು ಅವರನ್ನ ನೋಡಿದರೂ ಪರಮಾಯಿಲ್ಲ, ನಾವು ಸಾಧಾರಣ ಮನುಷ್ಯರು' ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು.

ಬಡೇಭಾಯಿಗೆ ಕೊಂಚ ದುಡುಕು ಸ್ವಭಾವ ಬಾಲಕನಂತೆ ಅವರು ಅಡಿದಾಗ ಹರ್ಷವಾಗುತ್ತಿತ್ತು, ಬಾಲಕನಾಗಿ ನಡೆದಾಗ ಸಿಟ್ಟುಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರ ಈ ಸ್ವಭಾವ ಎನ್ನ ನೆನಪಿರುವಂತಹ ರ ಕನವಾಯುವ ಇತಿಹಾಸ ಎಷ್ಟೊಮ್ಮೆಗೆ ಅರ್ಥವಾದೀತು. ಅದು ವಿಪರೀತ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯದ. ಕಟು ವೈಮನಸ್ಸಿನ ಕಾಲ. ಅಷ್ಟಾದರೂ ಗಾಂಧೀಜೀ ಯಾವ ಊರಿಗಾವರೂ ಬುದ್ಧಿ-ಗ ತಾನು ಅಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಬಡೇಭಾಯಿ ಅವರನ್ನು ಬಂಧು ನೋಡದಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಥ ಸಂವರ್ಧ ಒಂದನ್ನು ಅವರು ದಿಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಏನೇನೋ ಮಾತಾಡಿದರು, ಬರೆದರು; ಆದರೆ ಪ್ರಾಂಶುಭದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಜೀವನದಲ್ಲಿ ತಾವು ವಹಿಸಿದ ಪಾತ್ರವ ಬಗ್ಗೆ ಎಂದೂ ಅವರು ಪಶ್ಚತ್ತಾಪಪಟ್ಟರೆಂದು ನನಗನಿಸಿಲ್ಲ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ಮೌಲಾನಾ ಮಹಮ್ಮದಾಲಿ ಹೇಳಿದ ಮಾತು ಅವರಿಗೆ ಪರವಾಗಿರೂ ಹೇಳಿದ್ದು. ಅಂದಿಗೂ ಅದು ಆ ಸೋದರರು ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ದತ್ತಿ ಎನ್ನಬಹುದು.

ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಷೆ ಹೀಗಿದೆ. 'ಹಿಂದೂ ಸೋದರರಿಗೆ ಈಗ ಎಷ್ಟು ಪವಿತ್ರ ಜೀವವೋ: ನಾವಿಲ್ಲ ಈಗ ಸೆರೆಯ ಮರೆಯಲ್ಪಡುವ ನಮ್ಮ ನಾಯಕರಿಗೆ ಗೋರಕ್ಷಕ ಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಅಕ್ಕರೆಯೋ ನನಗಿಂತ ನಮ್ಮ ಅಣ್ಣಸಿಂಗ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಥಾನವು ಯಾರು ?

ಖಿಲಾಫತ್ ಇಳುವಳಿಯು ನಾಯಕನವನ್ನು ಅವರು ನಿಷ್ಕಾರ್ಥತೆಯಿಂದ ನಡೆಸಿದುದು ಅವರ ಬೆದಾವ್ಯತೆ, ಪರೋಪಕಾರ ಬುದ್ಧಿಯ ಲಕ್ಷಣ. ಅದರೂ ಖಿಲಾಫತ್ ಮುಸ್ಲಿಮರ ಆಳು, ಅದನ್ನು ಕಾಪಾಡಿದರೆ ದಯೆಗೆ ದಯೆಯೇ ಪ್ರತಿ ಎಂಬುದನ್ನು ತಮ್ಮ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಕಲಿತ ಮುಸ್ಲಿಮರು ನಮ್ಮ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕಾಪಾಡಿಯಾರು ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು ಮಾತಾತ್ ಗಾಂಧೀಜೀ. ತಮ್ಮ ಗೋಪ್ರೇಮವನ್ನು ಅವರು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದ ರೀತಿ ಇದು. ಖಿಲಾಫತ್‌ನನ್ನು ಹಸುನೆಂದು ಅಲಂಕಾರದ ಸುದಿಯಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜೀ ಕರೆವ ಮೊದಲೇ ನಾನೂ ನಮ್ಮ ಇಸ್ಲಾಮಿ ಗೋವಧೆಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಪಾಲುಗೊಳ್ಳಬಾರದೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದೆವು. ಆಮೇಲಿನಿಂದ ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಗೋಮಾರ್ಷ ವಹ್ಯ; ಆಳುಗಳಿಗೆ ಕೂಡ. ನಮ್ಮ ಸಭಾಮಿಗಳೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಹೀಗೆ ಮಾಡಿರೆಂದು ತಿಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದಿರಲೇವೆ. ಗೋಮೇಧವನ್ನಂತೂ ನಾನೂ ನಮ್ಮ ಇಸ್ಲಾಮಿ ಎಂದೂ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಅಂಥದೊಂದು ಪುಟುರಿ ನಮಗೆ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯ; ಅದರಿಂದ ನಾವು ಯಾವಾಗಲೂ ಕುರಿಯದೆ ಬರಿ ಕೊಟ್ಟಿರಲೇವೆ. ಈ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟೋ ಹೆಜ್ಜೆ ಹಾಕಬಹುದು. ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ಸೌಹಾರ್ದ ಸಹಕಾರಗಳ ಈ ನಾಲ್ಕು ಪರ್ವದ ಅನುಭವದಿಂದ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಗುನ ಮೊದಲೇ ಗೋವಧೆಯನ್ನು ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಗ್ಗಿಸಬಹುದು ಅನಿಸಿದೆ.

ಅನ್ನೊಂದು ಕಥೆ:

“ಹಂದು ಮೂಢ್ಢ, ನಿಜ. ಹಿಂದೂಗಳು ಮುಸ್ಲಿಮರನ್ನು ಮಂಕಿಹಾಕುವುದೂ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ; ಮುಸ್ಲಿಮರು ಹಿಂದೂಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಾನುಮಾಡುವುದೂ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಹಿಂದೂಗಳಿಗೆ ಅಂಥ ಯೋಜನೆಯೇನಾದರೂ ಇದ್ದರೆ, ೧೫೦೦ ವರ್ಷದ ಹಿಂದೆ ಮಹಮದ್ ಖನ್ ಕಾಸಿಮ ಸಿಂಧು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟಾಗಲೇ ಆ ಅವಕಾಶ ಕಳೆದುಹೋಯಿ ತೆಂಬುದನ್ನು ನೆನಪಿಡಬೇಕು. ಆಗ ಮುಸ್ಲಿಮರು ಬರೀ ಹಂದು ಹಿಡಿದು: ಈಗ ೭ ಕೋಟಿ ಮುಸ್ಲಿಮರಿಗೂ ಅಷ್ಟೆ. ಹಿಂದೂಗಳನ್ನು ಅಳಿಸಿಹಾಕುವ ಪ್ರಸಂಗ ಕಳೆದು ಹೋಗಿದೆ. ಕಾಶ್ಮೀರದಿಂದ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯವರೆಗೆ, ಕರಾಚಿಯಿಂದ ಚಿತ್ತಗಾಂಗಿನ ವರೆಗೆ ತಮ್ಮ ದರಬಾರು ನಡೆಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಜಾತಿಯನ್ನೇ ನಿರ್ವಾಮು ಮಾಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಪನ್ನೆ ಪಾಲಿಗಂಕೂ ಈ ಪರದೇಶಿಯ ಗುಲಾಮಗಿರಿಗಿಂತ ಹಿಂದೂಜನರ ಗುಲಾಮಗಿರಿ ಸಾವಿರಪಾಲು ಬೇಕು. ಇದರ ಬದಲು ಆ ಗುಲಾಮಗಿ ಯನ್ನು ಸಂಕೋಪದಿಂದ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಅದರಿಂದ ನನ್ನ ಸಭಾಮಿಗಳು ೨೫ ಕೋಟಿ ಜನರ ಗುಲಾಮಗಿರಿ ಪಟ್ಟೀಕು.”

ಬದೇಖಾಯಿಯು ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ನೆನೆದಾಗ, ನಾನು ಅವರ ನೆಕಲಿತ್ಯಾಮರ ಪೇಶ ವಹ್ಯ, ಅವರ ಮಹಾಕುಮಾರನೇ ಹಬ್ಬವನ್ನೂ, ಒರಟು ಪಾಸ್ಕಾನ್ನೂ, ಸ್ವಭಾವದ

ಅತಿಯನ್ನೂ ಮರೆಯುತ್ತೇನೆ. ಅವರು ಗಂಭೀರವಾಗಿದ್ದಾಗಿನ ಎರಡು ಪ್ರಸಂಗ ನನಗೆ ನೆನಪಿವೆ. ಒಂದುಸಲ ಪೈಗಂಬರನ ಸುದ್ದಿ ಮಾತಾಡುತ್ತ ನನಗೆ ಹೇಳಿದರು. 'ಮಹಾದೇವ, ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತೆ? ಪೈಗಂಬರರ ವಚನವೊಂದು ನನಗೆ ಹೆಂಗಸರ ಸಭೆಗೆ ಹೋದಾಗೆಲ್ಲ ಶನಿವಾಗುತ್ತದೆ. ನಮಗೆ ಯಾವುದು ಹೆಚ್ಚು ಇಷ್ಟ ಎಂದು ಪೈಗಂಬರರನ್ನ ಕೇಳಿದರಂತೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಅವರು 'ಹೆಂಗಸರು, ಹೂ, ಧ್ಯಾನ' ಎಂದರಂತೆ. ಸ್ವಲ್ಪಕಂಠ ತೆಯ ಗುರುತಾದ ಹೂ, ದೈವೋಪಾಸನೆಯಾದ ಧ್ಯಾನ, ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಗಣಿಸಿದವರು ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಕಾಮದ ಗೊಂಬೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬಲ್ಲರೆ? ಅದು ಸಾಧ್ಯವೆ?'

ಇನ್ನೊಂದು ಸಂದರ್ಭ ಸಾವಿನ ಬಗ್ಗೆ ಬಡೇ ಭಾಯಿಗಿದ್ದ ಭಾವನೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ೧೯೩೧ ರಲ್ಲಿ ನಾವು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅವರ ಮಗಳೊಬ್ಬಳು ತೀರಿಕೊಂಡಳು. ಅವಳೊಡನೆಕೂಂಡಿದ್ದ ಹೋಟೆಲಿಗೆ ತೀರ ಸಂಜೆಗತ್ತಲಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಕಾಣಲು ಹೋದವು ಒಂದುಗಳಿಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಮಾನವಾಗಿದ್ದವು. ಮಾತಾಡಲು ನಮಗೆ ಬಾಯಲ್ಲಿನೇಬುದು ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತು. ಅವರೇ ಆ ಮೌನ ಮುರಿದು ಮಾತಾಡಿದರು. 'ಎಫ್ ಸೋಸಾಸಿ, ಕ್ಯಾ ಹೋಗಾ? ಹಂ ಸಬಕೊ ಚಲೇಜ ನಾ ಪೈ?' ಆ ಮನೋಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅನಾಸ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಶರಣಾಗತಿಯಿತ್ತು. ಇನ್ನೊಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬರೀ ವೈರಾಗ್ಯವೇ ಅಲ್ಲ, ಸಾವಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಭಯ. ಕೊಂಚಮಟ್ಟಿಗೆ ಹರ್ಷ ಕೂಡ ಕಂಡು ಬಂತು. ಆಗ ಅವರು ಅದೇತಾನೆ ಸೆರೆಮನೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಸೆರೆಮನೆ ಅನುಭವ ಇನ್ನು ವರ್ಷಗಳು ನಾ ಕೇಳಿದೆ ಅವರ ಸ್ವಾವಧತೆ ಸೆರೆಮನೆಯ ಕಾವಲುಗಾರರೊಡನೆ ನಡೆದ ವಿನೋದ ಪ್ರಸಂಗಗಳಿಂದ ಮಾತು ಮೊದಲುಮಾಡಿದರು. ತಾನು ಅವರಿಗೆ ಹೇಗೆ ಟೋಪಿ ಹಾಕಿದ್ದುದು, ಜೈಲಿನ ಉಳಿವು, ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ಅವರು ತನಗೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟ ಬುಟ್ಟಿಬುಟ್ಟಿ, ಮಿಠಾಯ ಹೇಗೆಕೊಂದದ್ದು; ಕಟ್ಟಕಡೆಗೆ ಒಂದುಗಂಭೀರ ವಾಕ್ಯ ಹೇಳಿದರು. 'ಒಂದು ಸಂಗತಿ ಮಾತ್ರ ನನಗೆ ಸದಾ ನೆನಪಿದ್ದೀತು: ಮರಣ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಆ ಕೈದಿ ಎಷ್ಟು ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ ಇದಿರ ಗೊಂಡನೊಬ್ಬರು. ಮುನ್ನಾದಿನ ಸಂಜೆ ನನ್ನನ್ನು ಕಂಡು ತಾನು ಕೊಲೆಮಾಡಿದ್ದುಂಟೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ, ನನಗಾಗಿ ಅಲ್ಲಾಸನ್ನು ನೀವು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ, ಕ್ಷಮೆಬೇಡಿಎಂದ. ಆಗಲಿ ಎಂದೆ ನಾನು. ಅವನು ಎಷ್ಟು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಮಾಡಿದನೋ! ನನಗು ನಾಲ್ಕು ಗಂಟೆಯಿಂದ ಅವನ ಉಚ್ಚಕಂಠದ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ನನ್ನ ಸಂಜನಕ್ಕೆ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಬೆಳಕು ಹರಿದಾಗ ಕಬೀರನ ಈ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೀರ್ತನೆಯನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದ

ಕರಲೇ ಸಿಂಗಾರ್ ಚತಾರ ಅಲಬೇಲೇ!

ಸಾಜನಕೇ ಭರ್ ಜಾನಾ ಹೋಗಾ |

ನ್ನಾ ಲೇ ಫೋಲೇ ಸೀಸ ಗುಠಫಾಲೇ |
 ಸಾಜನಕೇ ಘರಾ ಜಾನಾ ಹೋಗಾ |
 ಮಿಟ್ಟೇ ಓ ಧಾವನ್, ಮಿಟ್ಟೇ ಬಿಛಾವನ್ |
 ಮಿಟ್ಟೇಕಾ ಸಿರಹಾನಾ ಹೋಗಾ |
 ಕಹತ ಕಬೀರಾ ಸುನೋ ಮೇರಿ ಸಜನೀ |
 ಫಿರ ವಹಾಸ ನಹಿ ಆನಾ ಹೋಗಾ ||

'ಅಣಿಯಾಗು ಒಲವೆ ; ಇನಿಯನ ಸೇರಲು ಅಣಿಯಾಗು. ಸಿಂಗಾರವಾಗು. ಮೈ
 ತೊಳೆ, ಸಿಂಧೂರ ಧರಿಸು ; ಇನಿಯನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಬೇಕು. ನೆಲದಾಯಿಯ ತೊಡೆ
 ಮಹೆ ನಿನ್ನ ಹಸೆ ಮಹೆ. ಮಣ್ಣೇ ಹೊದಿಕೆ, ಮಣ್ಣೇ ತಲೆದಿಂಬು, ಮಣ್ಣೇ ಹಾಸಿಗೆ.
 ಏಳು, ಮತ್ತೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ತಿರುಗಿ ಬರಲಾರದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋಗೋಣ.'

ಈ ಪದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಅಗಲವಾದ ಅವರ ಅ ದೊಡ್ಡ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಕಂಬನಿ
 ಯೊಂದು ಜಾರುತ್ತಿತ್ತು. "ಇಂಥ ಮನೋಧೈರ್ಯದಿಂದ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಸಾವನ್ನು ಇದಿ
 ರಿಸುವ ಹಾಗಾದರೆ ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದೀತು !" ಎಂದರು. ಅವರ ಬಾಯಿಂದಲೇ ನಾನೀ
 ಹಾಡನ್ನು ಮೊದಲು ಕೇಳಿದ್ದು.

ಕಬೀರನ ಅನುಭವ ಸವಿಯಾದುಮು, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುಮು.

ಈ ಸಂಗತಿ ನಡೆದ ಕೆಲವು ದಿನದ ಮೇಲೆ ಅಶ್ರಮ ಭಜನಾವಳಿಯನ್ನು ಮತ್ತೆ
 ಅಟ್ಟಿಸಿದಾಗ ಈ ಹಾಡನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದೆ. ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಲ್ಲಿ
 ಈ ಹಾಡನ್ನು ಹಾಡಿದರೆ, ನನಗಿದನ್ನು ದಾನ ಮಾಡಿದ ಬಡೇಭಾಯಿಯನ್ನು ನೆನೆಯು
 ಶ್ರೇನೆ.

೨೬-೧೨-೩೮

ಮ. ದೇ.

ಮೌಲಾನಾ ಸಾಹೆಬ್

ಎತ್ತರವಾದ ಅಳು. ಗಂಭೀರ ವಿಗ್ರಹ. ಬುದ್ಧಿ ಬೆಳಗುವ, ಭಯ ಭಕ್ತಿ ಮೊಕೆ
 ಸುವ ಕಣ್ಣು. ಮೌಲಾನಾ ಸಾಹೆಬರು ಇಸ್ಲಾಮೀ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಗುಣದ
 ಸೂದರಿಗಳೊಡನೆ ಹೇರಂ ಅಜಮಲ್ ಖಾನ್, ಡಾ|| ಅನ್ವಾಗಳಂಥ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ
 ಸಾಲಿಗೆ ಸೇರಿದವರು. ಹೋದರೆಲ್ಲ ತಪ್ಪದೆ ಗೌರವ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಕೊಡುವ ಸಜ್ಜನಿಕೆ, ಶಿಷ್ಟ
 ಚಾರ ಇದೆ ಅವರಿಗೆ. ಅದರಂತೆ, ಸಹಸಾಸ ಸುಲಭರಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿದವರೆಲ್ಲರ ಕೈಗೂ

ವಿದ್ದು, ತನುಗೆ ಬೇಕಿತಲಿ ಬೇಡದಿರಲಿ ಜನರ ನಡುವೆ ಮೂಳಾಗಿ ತೇಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಬೇಕಾದವರಾಗುವ ಸಾಯಕವಿಗಿಲ್ಲದ ಗಾಂಧೀಯುವೂ ಒಂದಿಹೆ. ಅವರ ಅಗಾಧಶಾಂತಿತ್ವ, ಅಪಾರವಾದ ಜ್ಞಾನದಾಹ, ಜೊತೆಗೆ ಅವರ ಅಲೋಚನಾಪರ ವೃತ್ತಿ - ಇನ್ನೆಲ್ಲ ಸೇರಿ, ಜನಗಡಲಿನ ಬಳಿ ಸಾರಿ ಅವರ ಸುಖದುಃಖದ ಕೊನೆಯಿಲ್ಲದ ಕತೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ, ಅವರಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುವ ಸ್ವಭಾವ ಮೌಲಾನರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿನೆ ದೇಶದ ಪಲಿತ ಜನರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಪುರುಕ ಇಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ ; ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ಖಾದಿಯ ಭಾವಾರ್ಥವನ್ನು ಅವರು ಮೊನ್ನೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕೇಳಿದೆ. ಹಾಗೇ ಇನ್ನೂ ಗಂಟೆ ಗಂಟೆ ಮಾತಾಡಬಾರದೆ ಇವರು ಅನಿಸಿತು ಅವರು ಹೇಳಿದರು : "ಬಡವರಿಗೂ ಬಲ್ಲಿದರಿಗೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಹಳ್ಳದಂಥ ಈ ಅಗಾಧವಾದ ಭೇದವನ್ನು ಸಾತಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಸ್ವರಾಜ್ಯ ; ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಅದು ಸ್ವರಾಜ್ಯವಲ್ಲ ಇದಕ್ಕೆ ಖಾದಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮೋಪಾಯ ನನಗೆ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಖಾದಿ ಬಳಸಿದರೆ ನಮ್ಮ ದಲಿತ ಕೋಟಿಯೊಡನೆ ಕೊಂಚವಾದರೂ ಸಮಾನಭಾವ ನಮಗೆ ಬಂದೀತು. ಯುಗ ಯುಗಾಂತರದಿಂದ ನಾವು ನಿಂತಿದ್ದ ಮೆಲುಮೆಟ್ಟಿಲಿಂದ ಇಳಿಯಬಯಸುತ್ತೇನೇನು ನಾವು ? ನಮಗಿಂತ ಅತ್ಯಪ್ಪಹೀನರಾದ ನಮ್ಮ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರೂ ನಮ್ಮ ಜೊತೆಗೆ ನಿಂತು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯ ಹೆಮ್ಮೆ ಹಿಗ್ಗುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲಿ ; ನಮ್ಮಂತೆಯೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಬೆಳಕನ್ನು ಕಾಣಲಿ ಎಂದು ನಮಗನಿಸುತ್ತದೆಯೇನು ? ಹಾಗಾದರೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಖಾದಿ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆ ಸಾಧನವಿಲ್ಲ ' ಹೀಗಿಪ್ಪರೂ ಮೌಲಾನಾ ಸಾಹೇಬರು ಒಂದು ಸಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ರಾಟೆ ತಿರುಗಿಸುತ್ತ ಕೂತಾರೆಂದು ನನಗನಿಸದು. ಅವರ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ಅದು ಒಗ್ಗದು ಅವರಿಗದು ಗೊತ್ತಿದೆ. ಅವರ ಹಾಗೆ ತಮ್ಮ ಮಿತಿಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡ ನಾಯಕರು ಬಹಳ ಕಡನು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕರಿಗಿಂತ ಅವರ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ ಉತ್ತಮವಾದುದು. ಯಾವುದಾದರೂ ಕಾರ್ಯನೀತಿಯನ್ನು ಅವರು ವಿವರಿಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪಡೆಯಲ್ಲಿ ಮೌಲಾನಾರನ್ನು ಮೀರಿಸಿದ ಚಾಣಾಕ್ಷರಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಸಲ ಅವರಿಗೆ ಒಂದು ಸೆಲೆ ಮನವೊಪ್ಪಿದೆ ಸಾಕು, ಅವರ ಹಾಗೆ ಅದನ್ನು ಸರ್ವದೃಷ್ಟಿ ಕೋನದಿಂದ ಸಲೂ, ಸಕಲಾರ್ಥದಿಂದಲೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟನ ಮಾಡುವ ಸಮಯಕ್ಕೂ ಮತ್ತಾವಿಗೂ ಇಲ್ಲ. ಇದೇ ಅನೇಕ ಸಲ ಕ್ಲಿಷ್ಟಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಾಗ ಗಾಂಧೀಜೀ ಮೌಲಾನಾರ ಕಡೆ ತಿರುಗುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿ. ಗಾಂಧೀಜಿಯಲ್ಲಿ ನಿಮಗಿರುವ ವಿಶ್ವಾಸಕ್ಕೆ ಏನು ಕಾರಣ ಎಂದು ಮೌಲಾನಾ ಸಾಹೇಬರನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ನಾ ಕೇಳಿದೆ. " ಅವರ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಬುದ್ಧಿಘಾಂತೂ ಸರಿಯೇ ಸರಿ. ಅವರ ನಿಷ್ಕಳಂಕ ಸತ್ಯಸಂಧತೆ ನನ್ನನ್ನು ಅವರ ಕಡೆ ಸೆಳೆಯಿತು. ಅದರ ೧೯೨೬ ರವರೆಗೆ ನಾನು ಕೊಂಚ ಬೇಕಾಚಾರ್ಯನಾಗಿಯೇ ಇದೆ.

ಅಮೇಲೆ ಅವರು ಯಂಗ್ ಇಂಡಿಯಾದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಲೇಖನ ಒಂದನ್ನು ಓದಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಕಸ್ತೂರ ಬಾ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಅಲ್ಪಲೋಪಕ್ಕಾಗಿ ಅಕೆಯನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಬೀಕಿಸಿದ್ದರು. ಅಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದವರು ಯಾರೋ ಒಬ್ಬರು ಕೊಟ್ಟ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರ ಕೈಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು ; ಅಕೆ ಅದನ್ನು ಮರೆತಿದ್ದರು. ಅದನ್ನೋದಿ ನಾನಂದಾಕೊಂಡೆ : ಈತ ಸರಿ ಸತ್ಯವಂತ ; ಹಗೆಗಳು ಕೂಡ ಈತನ ಸತ್ಯವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಸಂಪ್ರೀತರಾರರು ; ಅವರ ಸತ್ಯವಂತಿಕೆ ಅವರನ್ನು ಎಷ್ಟು ದೂರ ಸೆಳೆದೊಯ್ಯುತ್ತಿತ್ತೋ ನೋಡಿ ವನಗೆ ಅಚ್ಚರಿಯಾಯಿತು ?”

ಹಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳಲ್ಲಿ ಮೌಲಾನಾರು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಯಾಗಿರಲಿ ಅಲ್ಲದಿರಲಿ, ಆ ಸ್ಥಾನ ಅವರಿಗಿದ್ದೇ ಇದೆ ಇಷ್ಟು ಕಾಲವೂ ಹಾಗೆ ವಡೆದಿದೆ. ಮುಂದೆಯೂ ಅವರಿಗೆ ದೇವರು ದೇಹದಾರ್ಢ್ಯ ಕರುಣಿಸಿದಷ್ಟು ದಿನ ಆ ಸ್ಥಾನ ಅವರಿಗಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ

ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಅವರಿಗೆ ಪದವಿ, ಅಧಿಕಾರವೆಂಬರೆ ಬಲು ಸಂಕೋಚ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಸ್ವರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಅಮೇಲೂ ಯಾವ ಶಾಸನ ಸಭೆಯಲ್ಲಾದರೂ ಸಕ್ಷ ಸಾಯಕರಾಗಿರಬಹುದಾಗಿತ್ತು ಆ ಸುಳಿಗೆ ಒಕ್ಕದಂತೆ ತಮ್ಮ ದೋಣಿ ನಡೆಸಿದರು. ದೇಶಬಂಧು ಶಾಸನ, ಪಂಡಿತ ವೋತೀಲಾಲರ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನಾ ಗೋಷ್ಠಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದರು ; ಇವರ ಸಲಹೆ ಕೇಳದೆ ಯಾವ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಅವರು ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಸಲಹೆಗಾರರಾಗಿರುವುದರಲ್ಲೇ ಅವರಿಗೆ ಇಷ್ಟ. ರಂಗಕ್ಕೆ ಬಂದು ನಿಲ್ಲುವ ಯೋಚನೆಯ ಇಲ್ಲ.

ಪುಸ್ತಕರಾಶಿಯ ನಡುವೆ, ಬುದ್ಧಿಯ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ತುಂಬಿ ಬರುತ್ತದೆ. ವಿದ್ಯಾ ದೇವಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾದ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ದೇಶಕ್ಕೆ ನಾ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂತು ಎಂದು ಲೋಕಮಾನ್ಯರು ತಮ್ಮ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು ಸರಿಯೆ ಹೊರಗೆ ಅಪರದ ಕಾಲವೆಲ್ಲ ತಾಯಿನಾಡಿನ ಸೇವೆಗೆ ಸಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಗೀತಾರಹಸ್ಯ, ವೇದಗಳ ಉತ್ತರಧ್ರುವ ನಿವಾಸಗಳಂಥ ಪ್ರಾಥಮಾಂಶಿಕದ ಗ್ರಂಥ ಎಷ್ಟೋ ಬರೆಯಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಮೌಲಾನಾರ ವಿಷಯವೂ ಹಾಗೇ. ತಿಲಕರು ಉತ್ತಮ ಭಾಷಾ ಶಾಸ್ತ್ರ ಪಂಡಿತರಾಗಿದ್ದರೆಂಬುದು ಅನೇಕರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಮೌಲಾನಾನೂ ಹಾಗೇ; ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರ ಕೋವಿದರು. ಆ ಪಾಂಡಿತ್ಯವೆಲ್ಲ ಈಗ ಉಟೆದ ಹೊತ್ತಿನ ವಿನೋದವಾಗಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಏಕಾರ್ಥದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಯಾವುದಾದರೊಂದೆ ಶಬ್ದ ಅವತ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ದುಟಿಸಿದರೆ ಹಿಗ್ಗಿ ಹೀರೇಳಾಯಾಗುತ್ತಾರೆ. **Post Script**

ಎಂಬ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಪದಕ್ಕೆ ಗುಜರಾತಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸುವ ಪದ ಬಂದನ್ನು ನಾನೊಮ್ಮೆ ಹೇಳಿದೆ. ಆ ಪದ ಗುಜರಾತಿಯಲ್ಲ, ಎರಡು ಪಾಠಗಳ ಸಮಾಸ. ಗುಜರಾತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಫಾರಸಿಯಲ್ಲಿ ಒಳಕೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ತಾಜಾ ಕಲಂಕಬ್ಬಿ ಬಲು ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ನಾವು ಬಳಸಬೇಕು ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ವರ್ಕಿಂಗ್ ಕಮಿಟಿ ಸದಸ್ಯರು ಉಂಟು ಕೂತಾಗ ತಮ್ಮ ಸೀರಸ್-ಬಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಪರಸ್ಪರ ಸಂದನೆ ತುಂಬಿದ-ಚರ್ಚೆಯ ಬೇಸರವನ್ನು ಕಳೆಯಲು ಕೇವಲ ಹುಡುಗು ಟ್ಟಿ ಮಾಡುವುದುಂಟು. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂಲಾನಾಗ ರೀತಿ-ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಯುಗಗಳ ಆಹಾರದ ಚರ್ಚೆ ಅವರಿಗೆ ಅದೆಲ್ಲ ನಿರಕರವಾಗಿ ಗೊತ್ತು. ಜೊತೆಗೆ ಅವರ ಭಾಷಾ ಶಾಸ್ತ್ರದ ತುಣುಕು-ಮಿಡುಕು ಬೇರೆ, ಸುತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವಿನೋದ, ಕೊಂಚ ವಿಷಯ, ಜ್ಞಾನ ಅಗಲಕ್ಕೆ, ಯಾರೋ ಇಂಗ್ಲೀಷಿನ ರಿಲಿಜನ್ಸ್ (ಫರ್ಮ)ದ ಬಳಸಿದಂತೆ ಒಡನೆಯೇ ಮೂಲಾನಾ 'ಮರ್ಯುಬ್' (ದೀನ್)ಗಳ ಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದರು. "ಮರ್ಯುಬ್ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಧರ್ಮ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಏಕವಾಗಿ ಅರಬ್ಬೀ ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ದೀನ್ ಎಂತ. ಮರ್ಯುಬ್ ಎಂದರೆ ದಾರಿ. ಈ ದೀನ್ ಅನಿಸ್ತಾದ ದಿನಯೇ-ನಿಯಮ, ಕರ್ತವ್ಯ ಎಂದು ಅರ್ಥ ಆಗಿದೆ. ದೀನ್‌ಗೂ ಅವೇ ಅರ್ಥ. ಅವಸ್ತಾದಕ್ಷಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕು ಧರ್ಮವೂ ಅದೇ ಗೊತ್ತು ಎನ್ನುವ ಕಾಶಸ್ ಮಾಡಲಾರೆ. ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಅವೇ ಅರ್ಥವಿದೆ. ಯುಗದಿಂದ ಯುಗಕ್ಕೆ, ದೇಶದಿಂದ ದೇಶಕ್ಕೆ ಶಬ್ದಗಳು ಹೇಗೆ ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆಯೋ ಆಶ್ಚರ್ಯ! ಒಳ್ಳೆಯದು ಸಂಸ್ಕೃತ ರಬ್ಬಿ ನೋಡಿ. ಹಾಗೆಂದರೆ-ಸಂಸಾರ ಬಿಟ್ಟು ಕಾಗೆ ಹೋಗುವುದು. ಇಳೇ ಫಾರಸಿಯಲ್ಲಿ ಸನ್ಯಾಸವು ಸಾಸಾನ್ ಆಗಿದೆ. ಒಂದು ಫಾರಸೀ ಅರಸು ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸಾಸಾನಿದರೆಂದು ಹೆಸರಿದೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ದೊರೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಸನ್ಯಾಸಿ ಜೀವನ ನಡೆಸಿದ್ದ ನಂತೆ. ಅಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೊರೆಗಳಾಗುವುದು ಎಷ್ಟು ಸುಲಭವಾಗಿತ್ತೋ; ಮಕ್ಕಳಲ್ಲದೆ ದೊರೆ ಸತ್ತರೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಊರ ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದಾಗ ಮೊದಲು ಕಷ್ಟಗೆ ಬಿದ್ದವರಿಗೆ ಪಟ್ಟ ಕಟ್ಟಿಯೆಂದು ಹೇಳಿ ಸಾಯುತ್ತಿದ್ದ. '

ಮೂಲಾನಾರ ಅರಬ್ಬೀ ಫಾರಸೀ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪೂರ್ಣವಾದುದು. ಆದರೂ ಅವರು ಅದುವ ಉರ್ದು ತುಂಬಾ ಶುದ್ಧ, ಸುಲಭ. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಗಾಂಧೀಜೀ ಅನ್ನುವಂತೆ ಅವರ ಭಾಷೆ ಹಿಂದುಸ್ತಾನಿ, ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ರಾಷ್ಟ್ರಭಾಷೆ. ಸಮಯೋಚಿತ ಪದಕಾಂಗಿ, ಅವರು ತಡಕಾಡುವುದೇ ಇಲ್ಲ; ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಅವರ ದಿನ ಬಳಕೆಯ ಉಪಮೆಗಳಿಂದ ಒಪ್ಪಯ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಾಕುವವಾ ಮತ್ತಾವುದರಿಂದಲೂ ಆಗದು. ೧೯೫೬ ರಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಅವರೊಡನೆ ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದ ನಮ್ಮ ಜನತೆಯ ಭಕ್ತಿ ಶ್ರದ್ಧೆಗಳ ನೂತು ಬಂತು.

‘ ಆ ಶ್ರದ್ಧಾ ಭಕ್ತಿಗಳಿದ್ದುದರಿಂದಲೇ ನಾವು ಹಲವು ಕದನ ನಡೆಸಿ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಗೆಲುವುಗಳಿದ್ದು ’ ಎಂದು ನಾನು ಈ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾಲಾನಾ ದೀರ್ಘ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನೇ ಮಾಡಿದರು. ಅದೊಂದು ಪ್ರವಚನ. ಅವರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳ ಬಯಸುತ್ತೇನೆ

‘ ನಿಜ. ಅಷ್ಟೆಲ್ಲ ಮಾಡಿತು ಆ ಶ್ರದ್ಧೆ. ಮುಂದೆಯೂ ಮಾಡಬಲ್ಲದು. ಇರುವ ಕಷ್ಟ ಇದು: ಧರ್ಮ ಅಗಾಧ ಶಕ್ತಿ. ಅದರ ಅಳ ಅರಿಯಲಾಗುವಲ್ಲ. ಮೂರ್ಖನ ಕೈಗೆ ಎತ್ತಿನ ಗಾಡಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಬಹಳವಾಧರೆ ಗಾಡಿ ಮುರಿದು, ಕೆಡವಿ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರಿಗೆ ಗಾಯ ಮಾಡಿಯಾನು ಅದೇ ರೈಲು ಬಿದ್ದರೆ ? ಸೂರಾರು ಪ್ರಾಣಹಾನಿ, ಎಷ್ಟೋ ನಷ್ಟ. ಧರ್ಮ ರೈಲಾಯಂತ್ರದ ಹಾಗೆ ಕುಶಲನಾದ ಜಾಗರೂಕನಾದ ಸಾರಥಿಯ ಕೈಯಲ್ಲಿರ ಬೇಕು. ಅಯೋಗ್ಯ ಸಾರಥಿ ಸಾಗಾದರೆ ಅನಾಹುತವಾದೀತು ನಷ್ಟು ದುರದೃಷ್ಟ; ಧರ್ಮವಿಂದು ಅಯೋಗ್ಯರ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದೆ ಅವರು ಅದನ್ನು ಅಧರ್ಮ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇಳಿದಾರೆ. ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬೀಳುತ್ತೇವೋ ನಾನರಿಯೆ ?

ಮಾಲಾನಾ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮಾತಾಡುವುದು ಬಹಳ ಕಡಮೆ. ಅವರ ಪುಸ್ತಕ ಸಂಗ್ರಹ ಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ, ಫ್ರೆಂಚಿನ ಉತ್ತಮ ಗ್ರಂಥಗಳಿವೆ, ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್, ವರ್ಡ್ಸ್‌ ವರ್ತ್, ಪೆಲಿ ಮುಂತಾದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕವಿಗಳ ಪರಿಚಯ ಇದೆ. ಅದರೆ ಅವರ ಮೆಚ್ಚಿನ ಕವಿ—ಅವರೇ ಹೇಳಿದರು—ಬೈರನ್ ಅವರಿಗೆ ಸಾಟಿಯಾದ ಕವಿ ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಎಂದು ಗಯಟಿ ಕವಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಅವರಿಗೆ ಸಮ್ಮತ. ಬೈರನ್ನಿನ ಕಾವ್ಯವಲ್ಲದೆ, ಗ್ರೀಸಿನ ವಿಮೋಚನೆಗಾಗಿ ಆತ ಮಾಡಿದ ಸಾಹಸ, ಆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಅತ್ಯಾಹುತಿ, ವಿಚಾರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಎಲೆಲ್ಲೂ ರಾಜಕೀಯ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನೇ ಬೀರಿದ ಆತನ ವೀರ ವೃತ್ತಿ ಮಾಲಾನಾಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಿಯ

ವಿಶ್ವದ ಮಹಾಜ್ಞಾನಿಗಳೆಲ್ಲ ಅವರ ಗ್ರಂಥ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿವಾರೆ. ಗಯಟಿ. ಸ್ಪೆಯಿ ಸೋಷ, ರೂಸೋ, ಮಾರ್ಕ್ಸ್, ಹಾವೆಲಕ್ ಎಲ್ಲಿಸ್. ಉಪನಿಷತ್ತು ಪೇದ ಇವೆ ಅಧುನಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಇವೆ ಇತಿಹಾಸ, ಅಂತರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಗ್ರಹ— ಎಲ್ಲಾ ಇವೆ ಅವರ ಹಿಂಗಲಾರದ ಪುಸ್ತಕದಾಹ ಎಲ್ಲವೇವಲ್ಲ ಕಾದಂಬರಿ, ಡ್ಯೂಮಾ ಫ್, ಹ್ಯೂಗೋ ಗ್ರಂಥ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಎಲ್ಲ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನೂ ಓದಿಸಿದೆ ಟಾಲ್ಸ್ಟಾಯ್, ರಸ್ತಿಸರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಹಲವು ಬಾರಿ ಓದಿದಾರೆ. ಇತಿ ಹಾಸ, ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲಾ ಅವರ ಎಡೆಬಿಡದ ಗೆಳೆಯರು, ಒಡನಾಡಿಗಳು. ಒಂದು ಸಲ ರೈಲು ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯ ವೈಕೇಷಿಕವನ್ನು ಓದುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ನೋಡಿದೆ. ಈ ಗತದಿದಿಯ ಅಂದಲ್ಲೂ ಅವರಿಗೆ ಜೀವ ಸಾಂಪದೋರ್ಥ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಪುಸ್ತಕ

ಓದಿ ಹಿಗ್ಗುವಷ್ಟು ವಿರಾಮವಿದೆ. ಮೈಗಂಬರ್, ಉಮರರ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಕಟವಾದ ತೀರ ಇತ್ತೀಚಿನ ಗ್ರಂಥ ಅವರ ಮೇಚಿನ ಇದಿರು ಪುಸ್ತಕದ ಬೀರುಸಿನಲ್ಲಿದೆ. ಅವರ ಜೊತೆಗೆ ಫಾಬರ್ತ್ ನ ಮ್ಯಾಡೆಮ್ ಬೊವರಿಯೂ ಇದೆ. ಸಾಲು ಸಾಲು ತುಂಬಿದ ಅರಬ್ಬೀ, ಫಾರಸೀ, ತುರ್ಕಿ ಗ್ರಂಥಗಳ ಬೀರುಗಳ ಮಾತು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಯೆ ಇಲ್ಲ. ಆ ಗ್ರಂಥಗಳ ಹೆಸರೂ ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ.

ಅವರ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರ ಒಂದು ಸರ್ವತ. ಇದರ ಮೂಲಕವೆ ಹೊರಗಿನ ಜಗತ್ತಿನ ಸಂಬಂಧ. ಜಗಲ್ಲಾಲ್ ಶಾಷಾ, ಫತೀಬೇ, ಇಂಥ ಅವರ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರವಿತ್ತು. ಮುಸ್ತಾಫಾ ಕೆಮಾಲ್ ಶಾಷಾ, ತುರ್ಕಿಯ ಉಳಿದ ನಾಯಕರು ಅವರಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ಪರಿಚಿತರು. ೧೯೦೮ರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ 'ಸಂಘಟನೆ-ಪ್ರಗತಿ'ಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಿಂದ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ತಂದ ತರುಣ ತುರ್ಕಿಪಕ್ಷದ ನಾಯಕರಲ್ಲಿ ಮೌಲಾನಾಗೆ ಅಂತರಂಗದ ಗೆಳೆಯರು ಕಳೆದ ಯೂರೋಪು ಯುದ್ಧದವರೆಗೆ ಈ ಪಕ್ಷ ಅಧಿಕಾರದ್ವಾರ ಮತ್ತು ತುರ್ಕಿ ಶಾಸನ ಸಭೆಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಅಹಮದ್ ರೀದಾ, ಡಾ|| ಸಲೀಹುದ್ದೀನ್, ಎನ್ನರ್ ಶಾಷಾ, ಜವಾಡ್ ಬೆ ಇವರೊಡನೆ ಪತ್ರ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇರಾನಿನ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ತಕಿ ಜದೇ ಕೂಡ ಮೌಲಾನಾರ ಗೆಳೆಯ.

ಅವರ ಗ್ರಂಥಾನಲೋಕನ ಪರಿತೆಯಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಸಕಾಂತಪ್ರಿಯತೆ ಒಗ್ಗಿದೆ. ಅವರಷ್ಟು ಮೆದುವು, ಮರ್ಯಾದೆವಂತರು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅವರಿಗೆ ಗೆಳೆಯರು ಕಡಮೆ ಸೊಗಸಾಗಿ ಸಲ್ಲುವ ಮಾಡಬಲ್ಲವತಾದರೂ ಮೌನವೇ ಅವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಇಷ್ಟ. ಅವರ ಸ್ವಭಾವ ತುಂಬಾ ಗಂಭೀರ. ಅದರಿಂದ ಅವರ ಬಾಳು ವಿಷಯವೇ ಸಮಗನೇಕರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಚಹಾ ಕಂಡರೆ ಇಷ್ಟ; ಬಿಡುವೆ ಸಿಗರೇಟು ಸೇರುವ ಚಟ ಇಷ್ಟೇ ಗೊತ್ತು.

ಅವರ ಬಾಳು ಬಲು ಸರಳ. ಅವರ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಬರೇ ಪುಸ್ತಕ, ಬೇರೇನೂ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಚಿತ್ರಗಳು ಕೂಡ ಇಲ್ಲ ನೀವು ಸೆರೆಗೆ ಹೋದಾಗ ಸಿಗರೇಟಿಗೆ ಏನೂ ಮಾಡಿದಿರಿ ಎಂದು ನಾ ಕೇಳಿದೆ. 'ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳಿದ್ದು ಒಳ್ಳೆ ಕೆಲಸವಾಯಿತು. ೧೯೨೨ ರಲ್ಲಿ ಅಲೀಪುರ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ನನ್ನನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ದಾಗ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಸಿಗರೇಟು ಇದ್ದವು. ಎರಡು ಸೇದಿ ಉಳಿದವನ್ನು ಸೆರೆಮನೆ ದರೋಗನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟೆ. ಒಳಗೆ ನಿನಗೆ ಬೇಕಾದೀತು ಎಂದು ದೇತಬಂಧು ದಾಸರು ಅಣಕಿಸಿದರು. ದಿಡುಗಡೆಯಾಗುವತನಕ ನನಗೇನು ಬೇಡ ಎಂದೆ. ನಿಜವಾಗಿ, ಒಂದೆರಡುದಿನದಲ್ಲಿ ಸಿಗರೇಟು ಮರತೇಹೋಯಿತು!' ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅವರು ಪಂಡಿತ ಮೋತೀಲಾಲ ನೆಹರು ಇದ್ದಂತೆ. ಒಂದು ಸಲ

ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥವಾಗಿ ನನಗೆ ಹೇಳಿದರು. 'ನನಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದೇ ಹತ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರೀತಿ. ಆದರೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಅಪರಾಧಗಳ ಜಪಲಪ್ತಿ. ಒಂದು ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದವೂ ಬಿಡಬಲ್ಲೆ. ಅದೇ ದಿವಲಿ, ಸುಮಾರು ವಲ್ಗಭಯಗಳ ಹಾಗಲ್ಲ ಮಾಲಾಸಾ. 'ನಿಮಗೆ ಚಿಕ್ಕರೆ ಚಪಲವೂ ಇಲ್ಲ. ಎಂದನಂತೆ ಥಾಮಸ್ ದಿವಲರಾಗಿ ಬಂದು. ಅಂದರೆ ಸಿಗರೇಟು ಸೇಮವು ಕೂಡ ಇಲ್ಲವಷ್ಟೆ ಎಂತ. ದಿವಲರಾ ಹೇಳಿದಂತೆ. 'ಇಲ್ಲ ಥಾಮಸ್ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ನೀವು, ಇಂದ್ರಿಯರು. ಒಂದು ಸಲ-ನನಗೆ ಚಿಕ್ಕನೇನೆಯವಾದ ಒಂದು ಸಲ-ನನನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಿಮ್ಮ ಲಿಂಕನ್ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಬಂದುರು. ಸೆರೆಮನೆಯ ಬಳಿ ಬಂದಾಗ ನನ್ನ ಜೊತೆಗಿದ್ದ ಸಿಪಾಯಿಗೆ ಒಂದು ಸಿಗರೇಟು ಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅವನು ಕೊಟ್ಟು. ನಾನು ಕಚ್ಚಿದೆ. ಸುಡುತ್ತಿದ್ದ ಅ ಸಿಗರೇಟಿನ ಕಡೆ ನೋಡಿ-ಈ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ನನ್ನನ್ನು ಗಲ್ಲಿಗೇರಿಸುತ್ತಾರೆ, ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಇದೇ ಕೊನೆಯು. 'ಸಿಗರೇಟು. ಒಂದುವೇಳೆ ಸೆರೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹೋದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ಸಿಗರೇಟು ಮುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರ ನೆನಪೇ ಕೊನೆತನಕ ಇರಲಿ ಎಂದುಕೊಂಡೆ. ಹೊರಗೆ ಬಂದೂ ಬಂದೆ : ಅಂದಿನಿಂದ ಹೊರಗೆ ಸೇದಿಲ್ಲ. ಸುಮಾರು ವಲ್ಗಭಯವುಮೂ ೧೯೩೦ರಲ್ಲಿ ಅವರು ಮೊದಲು ಸೆರೆಯಾದಾಗ ಹೀಗೇ ಆಯಿತು. ಕನುಗೇನು ಗಲ್ಲಾಗಿದೆ. ಅವರಿಗಾದ ಶಿಕ್ಷೆಯೂ ನಗುಪಾಟಲು ಅನ್ನುವಷ್ಟು ಅತ್ಯಲ್ಪ, ಮೂರೇ ತಿಂಗಳು. ತಮ್ಮ ಜೊತೆಗಿದ್ದ ಪೋಲೀಸ್ ಅಧಿಕಾರಿ ಕೊಟ್ಟ ಸಿಗರೇಟನ್ನು ಬೇಡವೆಂದರು ಅದೇ ಕೊನೆ, ಮತ್ತೆ ಸಿಗರೇಟು ಮುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ ಮಾಲಾಸಾ ಸಿಗರೇಟಿಲ್ಲದೆ ಹದಿನೈದು ತಿಂಗಳು ಇವರು. ಅದೇ ದಿಡುಗಡೆಯಾದೊಡನೆ ಸೇದಿದರು. ಲೀಡರ್ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಗರೇಟು ಸೇಮವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕೊಟ್ಟು ಗ ಬೇಡವೆನ್ನಲಿಲ್ಲ

ಅವರ ಮೂರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಮ-ಮಿಯಮ ಹೆಚ್ಚು ನಸುಕಿನಂತೆ ಏಳುತ್ತಾರೆ ಸಿಗರೇಟು ವಿನಾ ಯಾವ ಚಿಲ್ಲರೆ ಚಪಲವೂ ಇಲ್ಲ. ನಾಟಕ ಸಿನಿಮಾಕ್ಕೆ ಎಂದೂ ಹೋದ ಹಾಗಿಲ್ಲ ಮೆರವಣಿಗೆ ಹಸಿವೆ ಹೆ ಕೂಡರೆ ಅಂದಿಗೆ ಬಗ್ಗುವುದಿಲ್ಲ. ರಾತ್ರಿ ಭೋಜನಾದಿಗಳಿಗೆ ಬಿಡುವು ಬಹಳ ಅಪರೂಪ ಒಳ್ಳೆ ನಮವಾದ ಚತುರರಾ ವಾಗ್ನಿ. ಜನ ಜಂಗುಳಿಯ ಭಾಷಣಕಾರರ ಗಟ್ಟಿತನವೂ ಇಲ್ಲ, ಅವರ ಬಿಡುಗಡೆ ಇಲ್ಲ. ವಿಸಯ ಮಥನಕ್ಕೆ ಇಂದರೆ ಅವರ ಸಲಹೆ ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯ. ಕಮಿಟಿ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಕೈವಾಡ ನೋಡಬೇಕು. ಅವರ ವ್ಯಭಾವಕ್ಕೆ ಅ ಸಭೆಗಳು ಉತ್ತಮ ಅವಕಾಶ. ಗಾಂಧಿಗೆ ನಿಂತರೆ ತಮ್ಮ ಸರಳವಾದ ನೇರವಾದ ಕೂರಾದ ವಕ್ರೈತ್ಯವಾದ ಕೇಳುವವರನ್ನು ಮೈಮರೆಸ ಬಲ್ಲರು. ಅದರೂ ಜನಗಳ ಮುಂಜಿವೆ ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಜನನಾಥ ಕರಲ್ಲ.

ಅಂದವಾಗಿರಲು ನಿನಗೆ ಇಷ್ಟವಿದೆಯೆ ?

ನಿಮ್ಮನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಮೆಚ್ಚಬೇಡವೆ ?

ಹಾಗಾದರೆ ನಿನಗೆ ಬೇಕಾದ

ರೇಶಿಮೆ ಬಟ್ಟೆಗಳು

ಸೀರೆಗಳು

ಬಾರ್ಡರುಗಳು

ಬ್ರೂಕೇಡುಗಳು

ಗಂಡಸರ ಉಡುಪು

ಮತ್ತು

ಮನೆಬಳಕೆ ಸಾಮಾನಿಗೆ

ದಿ ಇಂಡಿಯನ್ ಸಿಲ್ಕ್ ಸ್ಟೋರ್ಸ್

೧೩೩-೧೩೪ ಕಮರ್ಷಿಯಲ್ ಸ್ಟ್ರೀಟ್, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಯೋಗ್ಯವಾದ ನಿಗದಿ ಧಾರಣೆಗೆ ಹೆಸರಾದ ಒಂದೇ ಅಂಗಡಿ

ಮುದ್ರಕರು : ಜೆ.ಜ್. ಎಸ್. ಮಂಜಯ್ಯ

ಕಾರ್ತಿಕ ಮುದ್ರಣಾಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ.

ಯಾವಾಗಲೂ

ಚಂದೀರಾಮ್

ಬಳಿಗೆ ಬನ್ನಿ

ರೇಶ್ಮೆಬಟ್ಟೆ, ಸೀರೆಗಳು ಹೊಸ ಹೊಸ ತರದ್ದು ಸಿಗುತ್ತವೆ
ಯೋಗ್ಯ ನಗದಿ ಧಾರಣೆ.

ಹೊಸ ಹೊಸ ರೇಶ್ಮೆ
ಅಂದವಾದ ಸೀರೆ
ನಚ್ಚು ಮೆಚ್ಚಿನ ಅಂಚು
ವಿವಿಧ

ಬಣ್ಣಗಳ ಬೋ ಕೇದು
ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟೋ
ಕಾಣಿಕೆ

ಸಾಮಾನುಗಳು
ಕೈಚೀಲ, ದೇತ
ಬೆಳ್ಳಿ ಸಾಮಾನು
ಫರ್ನಿಷಿಂಗ್ ಫ್ಯಾಬ್ರಿಕ್ಸ್
ಇತ್ಯಾದಿ ಇತ್ಯಾದಿ

ಚಂದೀರಾಮ್ ಬ್ರೂಸರ್ಸ್

೪. ಸೌತ್ ವೆಸ್ಟ್

ಬೆಂಗಳೂರು.
